

Het verhaal van je Selfie

Een meer-stemmige uitdaging voor de VO-leerling tot schrijven van zijn Zelf-verhaal

Colofon

Student	Arco van Bergen
Mail	
Studentnummer	
Publicatie datum	juni.2017
Instelling	CHE Academie Theologie
Opleiding	Leraar Godsdienst/Levensbeschouwing

Opdrachtgever	Altena College Sleenwijk
Beoordelaars	J.M. Praamsma en C.de With
Begeleiding	C.H. Stavleu (CHE) en P.S. Balogh (AC)
Voorzijde	Selfie van Greta Tuckute http://www.gretatu.com/about-me

Samenvatting

Het verhaal van je Selfie

Een meer-stemmige uitdaging voor de VO-leerling tot schrijven van zijn Zelf-verhaal

De mens is een narratief-wezen.

Door de manier waarop mensen verhalen vertellen leren wij die mens kennen. In het verhaal laat de verteller zien dat hij een bepaalde waarde hecht aan zijn *narratief*; de mens als ‘*a motivated storyteller*’. Het vak *Levensbeschouwing* biedt veel gelegenheid om persoonlijke verhalen te *vertellen*. Niet iedere leerling neemt echter deze gelegenheid of de moeite om *zijn verhaal* in de les te vertellen.

Vanuit de overtuiging dat het *zelfverhaal* van de leerling betekenisvol is omdat hij daarin zichzelf (zijn Zelf) laat zien in belangrijke gebeurtenissen en overtuigingen en zijn Zelf ontdekt, beschrijft en ontwikkelt, is het van belang een *methode* te ontwikkelen waardoor de leerling gelegenheid neemt om zijn zelfverhaal te vertellen. Het *verhaal van je Selfie* wil deze gelegenheid zijn en stelt zich de vraag:

Hoe moet, in de context van het Levensbeschouwelijk onderwijs op het VO, een schrijfo opdracht geformuleerd worden om de leerling te stimuleren tot het schrijven van het zelfverhaal?

Dialogical Self

De mens heeft een *dialogical self* (een meerstemmig-zelf) en ontwikkelt *narratief en dialogisch* zijn identiteit, in een proces van voortdurende (re)constructie. De mens is, als het ware, in zijn hoofd in gesprek met *zichzelf* en *anderen*. Deze principes vormen de basis van de *Dialogical Self Theory* (DST) die toepasbaar gemaakt is door psycholoog H.J.M. Hermans in de *Zelf Konfrontatie Methode* (ZKM) binnen de psychotherapie. De DST vormt het theoretische kader van dit onderzoek en krijgt zo een toepassing in een nieuwe context; het voortgezet onderwijs. De DST biedt *structuur* c.q. *thema's* voor de *opbouw* en *inhoud* van *Het verhaal van je Selfie*, hierbij terzijde gestaan door de *visies op de levensloop* van de psychologen Bühler, Havighurst en Erikson.

Exploratief kwalitatief onderzoek binnen een beredeneerde selectie

Het exploratief kwalitatief onderzoek vond plaats op het Altena College te Sleeuwijk, een Protestants Christelijke scholengemeenschap, binnen een beredeneerde selectie van achttien leerlingen uit de eerste drie jaarlagen. Per jaarlaag zes deelnemers in een gelijk aantal jongens en meiden. De schrijfo opdracht bestond uit vier ‘*inhoudelijke*’ onderdelen; Selfie 1 tot en met Selfie 4, en een *reflectieonderdeel*; Selfie 5.

Het verhaal van je Selfie

Het onderzoek laat zien dat de opdracht de leerlingen stimuleert tot het *schrijven* van hun zelfverhaal en dat zij het schrijven hiervan als *positief, waardevol, leerzaam en leuk*, maar ook als *moeilijk* ervaren. Zij ervaren het als *positief* omdat zij hierdoor zichzelf beter leren kennen en een ‘overzicht’ krijgen van hun leven tot nu toe en van hun toekomstplannen. De *moeilijkheid* ligt in de *emotionele aard van beschreven gebeurtenissen* of in het *nadenken op zich* als proces.

De DST blijkt een verantwoord en adequaat kader waarbinnen het zelfverhaal *geschreven* en *gelezen* kan worden. *Lezers* krijgen vanuit de DST thema's aangereikt die het Zelf en zijn verhaal *beschrijfbaar* en *bespreekbaar* maken. *Schrijvers* worden niet alleen gestimuleerd in het beschrijven van hun *Self*, maar zien het ook als een verrijking om dat op een *Dialogical*-wijze te doen. Of zoals een schrijver aangaf: ‘*Ik heb dit echt met plezier gedaan omdat ik het heel leuk vond om zo te denken*’.

Inhoud

Samenvatting.....	I
Schrijver – Lezers – Groet.....	1
1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding	1
1.2 Probleemstelling.....	3
1.3 Doelstelling.....	4
1.4 Vooronderzoek	4
1.5 Precieze vraagstelling	5
1.6 Verantwoording van de gekozen onderzoeksmethode	5
1.7 Professionele- en maatschappelijke relevantie.....	6
2 Het Dialogische Zelf.....	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Een definitie.....	7
2.3 Vormen van meerstemmigheid en posities	8
2.4 Het ontstaan van posities	9
2.5 Misverstanden	12
2.6 Evaluatie en aandachtspunten.....	13
2.6.1 Theoretisch kader: Dialogical Self Theory	13
2.6.2 Het ware-Zelf en de derde positie	13
2.6.3 De promotorpositie	14
2.6.4 Het positie-repertoire.....	14
2.6.5 Misverstanden	14
2.6.6 Aandachtspunten voor Het verhaal van je Selfie	14
3 Het zelfverhaal als constructie van betekenis	15
3.1 Inleiding	15
3.2 The person as a motivated storyteller.....	15
3.3 The self as an organized process of meaning construction.....	18
3.4 Evaluatie en aandachtspunten.....	20
3.4.1 De context van het verhaal.....	20
3.4.2 Reële en imaginaire dialoog	20
3.4.3 Motivatie, plot-structuur en thema's.....	20
3.4.4 Waardering, Affect en Grondmotieven.....	20
3.4.5 Aandachtspunten voor Het verhaal van je Selfie	21
4 Visies op de levensloop.....	22
4.1 Inleiding	22
4.2 De relativiteit van een model	22
4.3 Bühler: grondtendenties.....	22
4.3.1 Vier grondtendenties.....	22
4.3.2 Grondtendenties als bronnen van betekenis	24
4.3.3 Mentaliteit en vervulling, zelfbepaling en continuïteit	25
4.4 Havighurst: ontwikkelingstaken	26
4.5 Erikson: grondhouding	26
4.5.1 Kernbegrippen	26
4.5.2 Grondhouding en duurzame oplossing, progressie en regressie	28
4.5.3 Ritualisering	28

4.5.4	Grondhouding en ritualisering	29
4.6	Evaluatie en aandachtspunten.....	31
4.6.1	Bühler: grondtendenties.....	31
4.6.2	Havighurst: ontwikkelingstaken	32
4.6.3	Erikson: grondhouding	32
4.6.4	Aandachtspunten voor Het verhaal van je Selfie	33
5	Het verhaal van je Selfie.....	34
5.1	Inleiding	34
5.2	Doelstelling van de schrijfpdracht(en)	34
5.3	Integratie DST en Visies op levensloop.....	35
5.3.1	Methode: schrijf- en lees-triggers	35
5.3.2	Inhoud schrijf- en lees-triggers.....	36
5.3.3	Inhoud lees-triggers.....	39
5.4	Formulering van de schrijfpdracht	40
5.5	Verwachte opbrengst van de schrijfpdracht	43
5.6	Verwachte schrijfpbrengst via schrijf-triggers in kader DST	44
6	Beschrijving praktijkonderzoek	47
7	Data analyse	49
7.1	Analysemethode.....	49
7.2	1] Samenvatting schrijfinhoud.....	49
7.3	2] Gedetecteerde schrijf-triggers	49
7.4	Privacy en citaten	49
7.5	Analyse Selfie 1 #er was eens.....	50
7.5.1	1] Samenvatting schrijfinhoud.....	50
7.5.2	2] Gedetecteerde schrijf-triggers	53
7.5.3	Voorbeelden van de gedetecteerde schrijf-triggers uit de Selfies	54
7.6	Analyse Selfie 2 #mijn helden en verhalen.....	58
7.6.1	1] Samenvatting schrijfinhoud.....	58
7.6.2	2] Gedetecteerde schrijf-triggers	61
7.6.3	Voorbeelden van de gedetecteerde schrijf-triggers uit de Selfies	62
7.7	Analyse Selfie 3 #ra ra, wie zijn IK?.....	65
7.7.1	1] Samenvatting schrijfinhoud.....	65
7.7.2	2] Gedetecteerde schrijf-triggers	68
7.7.3	Voorbeelden van de gedetecteerde schrijf-triggers uit de Selfies	69
7.8	Analyse Selfie 4 #als ik later groot ben.....	72
7.8.1	1] Samenvatting schrijfinhoud.....	72
7.8.2	2] Gedetecteerde schrijf-triggers	74
7.8.3	Voorbeelden van de gedetecteerde schrijf-triggers uit de Selfies	75
7.9	Schrijf-triggers Selfie 1-4 per visie op levensloop.....	79
7.10	Schrijf-triggers Selfie 1-4 per DS-onderdeel	79
7.11	Analyse Selfie 5 #wat vond ik ervan.....	80
7.11.1	1] Samenvatting schrijfinhoud.....	80
7.12	Analyse omvang Selfie 1-5.....	82
8	Evaluatie onderzoek.....	83
8.1	Prolegomena	83
8.2	Elk antwoord is goed.....	83
8.3	Schrijf-triggers	85
8.4	Kader DST.....	87
8.5	Leerling ervaringen	88
8.6	Eindconclusie	91

9 Discussie.....	93
9.1 Validiteit.....	93
9.2 Resultaat en verwachting	94
9.3 Beperkingen.....	96
10 Vervolgonderzoek.....	97
11 Aanbevelingen aan de opdrachtgever	98
12 Besluit en groet.....	99
Toegift van een schrijver	100
Quotes	101
Bibliografie	102
Bijlage 1: Vragen bij de Zelf Konfrontatie Methode.....	103
Bijlage 2: Overzicht ontwikkelingstaken van Havighurst.....	104
Bijlage 3: Overzicht psycho-sociale ontwikkeling - Erikson	105
Bijlage 4: Ritualisering van het dagelijks leven - Erikson	106
Bijlage 5: Overzicht IKken bij schrijfo opdracht	107
Bijlage 6: Schrijfo opdracht: Het verhaal van je Selfie	108
Bijlage 7: Clips bij opdrachten	115
Bijlage 8: Overzicht schrijfinhoud Selfie 1-5.....	116
Bijlage 9: Gebruikte en toegevoegde IKken in Selfie 3	125

Schrijver – Lezers – Groet

Ik, Arco van Bergen, verricht dit onderzoek in het kader van mijn afstuderen aan de CHE - Academie Theologie, opleiding Leraar Godsdienst / Levensbeschouwing en in opdracht van het Altena College te Sleenwijk. Het onderzoek richt zich op de context van het voortgezet onderwijs (VO) en gaat daarbij uit van de VO-docent als lezer. Bijbehorende professionele (pedagogische) kennis en vaardigheden worden hierbij verondersteld. De onderliggende theorie vanuit de psychologie wordt wat uitgebreider behandeld omdat deze wellicht niet tot de standaard uitrusting van de VO-docent behoort. Is deze kennis wel aanwezig, dan kan worden volstaan met lezen van de laatste paragraaf van de betreffende theoriehoofdstukken: *Evaluatie en aandachtspunten*.

Het is mijn wens dat dit onderzoek mag bijdragen aan de ontwikkeling van een constructief zelfinzicht van jongeren op het VO en aan het ondersteunen van deze ontwikkeling door de docent.

In deze praktijk wens ik u *Vrede en alle Goeds*.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het vak Levensbeschouwing¹ zoekt de leerling *levensbeschouwelijk-competent*² te maken. Dat wil zeggen dat de leerling (steeds meer) in staat is zijn eigen traditie te duiden en te verwoorden, andere tradities te herkennen en te benoemen, ethisch en levensbeschouwelijk te denken en te communiceren en ten slotte in staat is ethisch en levensbeschouwelijk positie te bepalen bij nieuwe, eigentijdse vragen (Roebben, 2012, pp. 112-115). Zo ontdekt en ontwikkelt de leerling zijn³ *identiteit* en kan hij uiteindelijk een volwassen positie innemen in de maatschappij.

In de les wordt op weg naar deze volwassenheid veel van ‘gedachten gewisseld’. Onderwerpen die via de gevolgde methode of die op basis van de actualiteit, in een persoonlijk leven van een leerling of vanuit de buitenwereld, zich aandienen, worden besproken op een manier die het onderwerp persoonlijk wil maken en dichtbij wil brengen. Leerlingen vertellen (meestal) graag, en kunnen vaak verrassend goed woorden vinden voor dat wat hen bezig houdt. Dit sluit aan bij de idee van de mens als *narratief-wezen*. Door de manier waarop mensen verhalen vertellen leren wij die mens kennen. In het verhaal laat de verteller zien dat hij een

¹ Levensbeschouwing wordt hier opgevat als *het hebben van een wereldbeeld in de breedste zin van het woord; godsdienstig of niet-godsdienstig*. In het kader van dit onderzoek wordt het vak daarom aangeduid met Levens- beschouwing en niet met Godsdienst.

² De term ‘*levensbeschouwelijk-competent*’ wordt in dit onderzoek gehanteerd als een container-begrip voor de *leerling-competenties Godsdienst/Levensbeschouwing* (Swetselaar, Visser, & Besturenraad, 2011).

³ Omwille van de eenvoud worden leerlingen (en andere personen) mannelijk geduid.

bepaalde waarde hecht aan zijn narratief; de mens als ‘*a motivated storyteller*’ (Hermans & Hermans-Jansen, 1995).

Ter illustratie; in de afsluitende opdracht in het eerste jaar vmbo en havo wordt een reisgids gemaakt van een, door de leerling vorm te geven, land. In deze reisgids vertelt de leerling wat hij in zijn land van belang vindt op het gebied van de grondwet, belangrijke waarden en feestdagen (wat wordt er gevierd en hoe doen we dat). Verder voeren zij belangrijke inwoners van dat land, hun helden, op, om zo te vertellen welke ‘boodschap’ of levensles deze helden voor de inwoners van het land hebben. Via deze opdracht ontdekken leerlingen wat zij belangrijk vinden in het leven (levensbeschouwing, moraal, viering, et cetera) en leren zij dat in woorden en symbolen te verwoorden. In jaar twee, als onderdeel van lessen over ‘profeten over macht en onrecht’, schrijven de leerlingen een gedicht of rap over een onderwerp dat zichzelf aan kaak willen stellen. Onrecht in hun eigen leven of omgeving, in zes regels. Deze opdracht levert vaak heftige verhalen op. Leerlingen dragen in de les hun eigen verhaal voor, de eerste vaak na enig aandringen, maar als de eerste over de brug is wil iedereen graag zijn verhaal vertellen. Omdat alle verhalen worden besproken, soms over de vorm maar altijd over de inhoud, neemt deze opdracht vaak meerdere lessen in beslag. Altijd blijkt weer dat leerlingen graag vertellen over wat hen bezig houdt, daar ook graag over door willen spreken en daarin ook emoties tonen die zij normaal gesproken verbergen. Ten slotte wordt de leerling, in het eerste tot en met derde jaar bij diverse onderwerpen gevraagd zijn zienswijze of mening te formuleren en te onderbouwen; *om zijn verhaal te vertellen*.

Niet iedere leerling neemt echter de gelegenheid of de moeite om zijn verhaal te vertellen. Daarvoor kunnen diverse belemmeringen zijn. Er wordt bijvoorbeeld in de les gereageerd op het verhaal door medeleerlingen of de docent, en niet iedere leerling ervaart voldoende vertrouwen of motivatie om zijn verhaal in zo’n setting te vertellen. Daarnaast brengt zo’n live-setting ook een zekere ‘snelheid’ met zich mee waarin het vinden van woorden om gedachten en gevoelens te uiten, een vaardigheid is die niet iedereen bezit. De ene leerling vertelt of reageert nu eenmaal sneller en anders dan men gewend is of hoopt. Niet iedereen vindt daarin zodoende zijn weg, ondanks gespreksleiding. Ook voelt niet iedere leerling zich altijd geroepen of uitgedaagd om zijn eigen verhaal te laten horen, bijvoorbeeld omdat daar de motivatie voor ontbreekt of omdat bij het verwoorden van de eigen mening de nadruk meer komt te liggen op de verantwoording van de mening dan op de inhoud van de mening. Dat laatste is begrijpelijk omdat de inhoud, in tegenstelling tot de motivatie, subjectief is en dus moeilijk te beoordelen is.

Vanuit de overtuiging dat het *zelfverhaal* van de leerling betekenisvol is omdat hij daarin zichzelf (zijn Zelf) laat zien in belangrijke gebeurtenissen en overtuigingen, in vragen en (voorlopige) antwoorden, is het van belang een methode te ontwikkelen waarin de leerling gelegenheid neemt om zijn eigen verhaal te vertellen, waarin de hoorder, de docent maar ook de medeleerling, de ruimte neemt om te luisteren naar dat verhaal en vandaaruit de verteller confronteert met *andere* verhalen die hem verder kunnen helpen *zijn* verhaal te schrijven.

1.2 Probleemstelling

De leerling krijgt onvoldoende gelegenheid zijn zelfverhaal te doordenken en te vertellen

Reguliere lessen geven de leerling onvoldoende aanleiding en motivatie om persoonlijke vragen te stellen of te zoeken naar antwoorden en daarvan te verhalen. Schrijfp opdrachten geven wel aanleiding om persoonlijk te worden, maar ook dan grijpt niet iedereen de gelegenheid aan om zijn verhaal te vertellen. Datzelfde geldt ook voor klassengesprekken. Als er zoiets bestaat als een *zin-stem* die vragen stelt, wordt deze vaak de mond gesnoerd of overschreeuwd, dan wel wordt er te snel gesproken, natuurlijk afgezien van alle oprechte inbreng en verhalen. Daarnaast wordt het verhaal c.q. de inbreng van de leerling bepaald door de aanleiding in de les, en deze aanleiding is beperkt qua 'breedte'. Zodoende komt maar een klein deel van het zelfverhaal van de leerling aan bod.

Het uitgangspunt hierbij is dat ieder mens, jong of oud, behoefte heeft aan c.q. verlangen heeft naar *zin en betekenis*. Hoewel deze begrippen binnen de psychologie divers benoemd worden, geven zowel Charlotte Bühler (hoofdintentie die het dagelijks leven ordent), Robert Havighurst (ontwikkelingstaken zelfbepaling) als Erik Erikson (grondhouding) aan dat het vinden van *zin* een onmisbaar onderdeel is van de menselijke levensloop (Andriessen, 1995). Het begrip 'zin' heeft hierbij soms een *godsdiens tige* betekenis, maar in ieder geval een *levensbeschouwelijke*- en *zelfbepalende* betekenis. Het vertellen van het zelfverhaal zal helpend zijn in de ontdekking van deze zin.

Het schrijven van het zelfverhaal is hierbij een middel voor de leerling om zichzelf c.q. zijn identiteit te duiden, om zijn zekerheden en onzekerheden te verwoorden en om zijn dromen, vragen en verlangens uit te spreken. Binnen de huidige lessen krijgt de leerling onvoldoende gelegenheid om zijn eigenverhaal te doordenken en te vertellen.

Ondersteuning gewenst in het verder vertellen van het zelfverhaal

Als een leerling in de les c.q. naar aanleiding van een opdracht een deel van zichzelf vertelt, wordt hier, afhankelijk van het onderwerp, korter of langer klassikaal over doorgesproken. Dat is altijd waardevol. Leerlingen delen ervaringen en wisselen van gedachten, soms vanuit herkenning, soms vanuit medeleven. Een les is echter zo voorbij en daarmee ook de '*magic of the moment*'. Hoewel je in zo'n gesprek als docent ook je inbreng hebt, is mijn ervaring toch dat de gelegenheid vaak onvoldoende aangegrepen wordt om de leerling met zijn verhaal verder te helpen. De setting van de klas en de beschikbare tijd zijn daar meestal niet geschikt voor. Daarbij gaat het niet om het 'beoordelen' van een verhaal maar om het verder verdiepen van het verhaal.

Samenvattend

De leerling laat in het verhaal dat hij vertelt iets van zichzelf zien, iets dierbaars of kwetsbaars, een bron van emotie, boosheid, angst of vreugde, een afkeer of verlangen. Soms expliciet, vaak impliciet. De leerling krijgt onvoldoende gelegenheid zijn 'complete' zelfverhaal te doordenken en te vertellen. Daarbij is meer ondersteuning door de docent gewenst. *Het verhaal van je Selfie* zoekt hierin een middel zijn.

1.3 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is, in de context van het Levensbeschouwelijk onderwijs op het voortgezet onderwijs (VO), een schrijfpdracht te formuleren die de leerling stimuleert in het schrijven van het zelfverhaal; *Het verhaal van je Selfie*.

1.4 Vooronderzoek

Vanuit de Narratieve psychologie is, met name door Hermans, veel geschreven over de theorie en praktijk van het Dialogische Zelf. Deze theorie biedt een bruikbare metafoor voor het beschrijven en bespreken van de menselijke identiteit; het *Zelf*. De praktijk van deze theorie richt zich in hoofdzaak op *hulpverleningssituaties*. De door Hermans ontwikkelde Zelf Konfrontatie Methode (ZKM) die toegepast wordt binnen de psychotherapie is hiervan een voorbeeld (Hermans & Hermans-Jansen, 1995).

Van het uitgangspunt dat de mens een *narratief-wezen* is, en dat de mens *betekenisvol vertelt*, wordt onder de noemer *biografisch werken* in allerlei werkgebieden en voor diverse doelstellingen gebruik gemaakt. Binnen agogische en therapeutische beroepen, in het onderwijs en vormingswerk, maar ook in de geestelijke verzorging, speelt het levensverhaal en de interpretatie daarvan een belangrijke rol. Voor een deel wordt binnen dit biografisch werken de link gelegd met het Dialogische Zelf (Meijers, 2012). Deze werkgebieden gebruiken over het algemeen een *problematiserende* insteek; biografisch werken met als doel *in het reine komen met het verleden of het richting vinden vanuit een vastgelopen- c.q. achterstands-situatie*. Het heeft dus veelal een *therapeutisch* karakter.

Binnen de context van het VO is in strikte zin *geen* sprake van een hulpverleningssituatie of een therapeutisch karakter. Binnen dit onderzoek zal dan ook gebruik worden gemaakt van beide werkvelden voor zover die van toepassing worden geacht op deze context. Er zal dus gezocht moeten worden naar een toepassing *analoog* aan beide werkvelden voor zover zij het doel van de schrijfpdracht dienen.

1.5 Precieze vraagstelling

Hoe moet, in de context van het Levensbeschouwelijk onderwijs op het VO, een schrijfpdracht geformuleerd worden om de leerling te stimuleren tot het schrijven van het zelfverhaal?

Deze vraagstelling wordt als volgt uitgewerkt:

- Wat is het theoretische kader waarbinnen de schrijfpdracht beschouwd wordt?
- Wat is de theoretische onderbouwing van de schrijfpdracht?
- Wat is het doel van de schrijfpdracht van het zelfverhaal?
- Wat is de verwachte opbrengst van de schrijfpdracht?
- In welke mate voldoet het resultaat van de schrijfpdracht aan de verwachte opbrengst?
- Hoe ervaren leerlingen het maken (proces en resultaat) van de schrijfpdracht?
- Welke aanbevelingen dringen zich op vanuit de evaluatie?

1.6 Verantwoording van de gekozen onderzoeksmethode

Fase 1: Literatuuronderzoek.

Om een beeld te schetsen van de theorie van de dialogische zelf-opvatting zoals verwoord door H.J.M. Hermans, wordt een literatuuronderzoek verricht naar een aantal, voor het onderwerp relevante, publicaties van zijn hand. Deze theorie vormt de *methodische-basis* voor het kijken naar het *Zelf* en het *zelf-verhaal*. Daarnaast wordt vanuit psychologische visies op de levensloop c.q. de agogiek de doelstelling en ingrediënten van de schrijfpdracht geconstrueerd en onderbouwd als mede de verwachte opbrengst van de schrijfpdracht. Een literatuuronderzoek is hierin de meest geëigende methode omdat deze het meest direct een globaal en waar nodig een gedetailleerd inzicht geeft in deze theorie. Naast een overzicht van de theorie wordt ook onderzocht en onderbouwd welke content (mechanismes, principes en aandachtspunten) relevant zijn voor het opstellen en begeleiden van de schrijfpdracht en de evaluatie daarvan.

Fase 2: Praktijkonderzoek.

De schrijfpdracht wordt geformuleerd met het oog op de *context van het VO*. Om de vanuit de literatuurstudie onderbouwde schrijfpdracht, en de begeleiding daarvan, op effectiviteit en werkbaarheid te toetsen, is een praktijkonderzoek in het VO de meest geëigende werkwijze omdat zo in de beoogde context wordt getoetst.

Fase 3: Evaluatie

In de afrondende fase wordt het praktijkonderzoek geëvalueerd aan de hand van de in een eerdere fase geformuleerde verwachtingen. Afsluitend worden op basis van deze evaluatie aanbevelingen gegeven voor vervolgonderzoek.

1.7 Professionele- en maatschappelijke relevantie

Onderwijs beslaat de velden van *kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming*, waarbij het vak Levensbeschouwing zich met name, maar niet uitsluitend, richt op persoonsvorming. Deze persoonsvorming is er op gericht *‘dat de leerling met hulp van de school kan uitgroeien tot ‘ontwikkeld mens’ en dat de leerling kennis en vaardigheden die hij op school opdoet, leert inzetten om van zichzelf een gewaardeerd en kritisch lid van de samenleving te maken, dat weet waar hij over spreekt en nadenkt over wat hij doet, en voor dat handelen ook verantwoordelijkheid neemt’* (Leeman & Wardekker, 2004, p. 3). De leerling is, met behulp van de school en met het oog op zijn functioneren in de samenleving, bezig met *zichzelf*, dat wil zeggen met het construeren van zijn identiteit.

De leraar daagt de leerling hierbij uit tot *persoonlijke betekenisverlening*; de inhoud van de door hem gegeven instructie moet liggen in de behoefte van de leerling en aansluiten bij zijn fase van ontwikkeling om vandaaruit de leerling uit te dagen om zichzelf daadwerkelijk te ontdekken en te ontwikkelen. De leerling is zo steeds op zoek naar persoonlijke waarden en leert die in verband te brengen met maatschappelijke waarden (cultuur). Zo kan hij het geleerde handelen zelfstandig en creatief te gebruiken (Klarus & Wardekker, 2011, pp. 55-72).

De leerling zoekt dus zichzelf te ontdekken en te verwoorden en de ander te ontmoeten en te waarderen. De leerinhoud voorziet de leerling hierbij niet alleen van kennis van de eigen- en andere levensbeschouwelijke tradities, maar ontwikkelt ook vaardigheden en attitudes om het gesprek met *zichzelf*, met de *traditie* en met de *ander* vruchtbaar te voeren. Middel in communicatie tussen mens en traditie, tussen mensen onderling, en voertuig voor dit zich-uitdrukken van de mens zelf, is bij uitstek het verhaal; het *narratief* (Roebben, 2012, pp. 161-165) (Schaap, 1994, pp. 137-139).

Hoe basaal het narratief voor de mens is, wordt benadrukt door Hermans & Hermans-Jansen vanuit de narratieve psychologie. *‘People from all times and cultures have used story telling as a basic way of organizing experiences and giving meaning to their lives’*; de mens als *‘motivated storyteller’*. (Hermans & Hermans-Jansen, 1995). In de verhalen die iemand vertelt, leren wij die persoon kennen, zijn zekerheden en vragen, zijn dromen en teleurstellingen. Zij benadrukken het *inter-subjectieve* aspect van deze storytelling; waar een verhaal is, zijn ook luisteraars. Daarnaast is er ook sprake van een *intra-subjectief* aspect. De mens is, als het ware, in zijn hoofd in gesprek met zichzelf en anderen. De mens heeft een *dialogical self* (een meerstemmig-zelf) en ontwikkelt *narratief en dialogisch* zijn identiteit in een proces van voortdurende (re)constructie (E.T. Alii, 2009) (Hermans & Hermans-Jansen, 1995).

De leerling *‘leert’* (vormt, groeit, ontwikkelt, onderzoekt, verwerpt, creëert) dus niet alleen in gesprek met de *ander*, maar ook in gesprek met *zichzelf* en *de ander in zichzelf*. Dit interne proces construeert het verhaal dat wordt verteld door de leerling.

Samenvattend

In het vak levensbeschouwing ontwikkelt de leerling zijn identiteit met het oog op *zichzelf* en zijn positie en houding in de *samenleving*. Deze identiteit wordt *narratief* en *dialogisch* ontwikkeld. Deze *identiteit-ontwikkeling* is van intrinsiek belang voor de leerling en van belang voor de maatschappij. Het is dus *levensbeschouwelijk-professioneel* en *maatschappelijk* van belang deze *identiteit-ontwikkeling* te stimuleren en te begeleiden, om de leerling te motiveren, te stimuleren en te faciliteren in het vertellen van zijn zelfverhaal.

2 Het Dialogische Zelf

2.1 Inleiding

Ter verantwoording en verheldering van het theoretische kader waarbinnen *Het verhaal van je Selfie* wordt geschreven en gelezen, en de begrippen die hierin een rol spelen, zal de theorie van het Dialogische Zelf de *Dialogical Self Theory* (DST) zoals die, met name door Hermans, is ontwikkeld en wordt gehanteerd, geduid worden.

Allereerst wordt de *definitie* van het dialogische Zelf verwoord. Vervolgens wordt een beeld geschilderd van een aantal *vormen van meerstemmigheid* en de verschillende *stemmen* (posities) die hierin doorklinken. Dan volgt een overzicht van de ontwikkeling van de mens in de dialogische wereld. Daarna wordt een belangrijke en inherente eigenschap van de dialoog besproken; het *misverstand*. Afgesloten wordt met een *evaluatie* en met het verzamelen van *aandachtspunten* die van belang zijn voor het onderzoek.

2.2 Een definitie

De psycholoog Hubert J.M. Hermans definieert het (Dialogische) Zelf als volgt: '*A dynamic multiplicity of relatively autonomous I-positions in a imaginal landscape. In this conception, the I has the possibility to move, as in space, from one position to the other in accordance with changes in situation and time. The I fluctuates among different and even opposed positions, and has the capacity to imaginatively endow each position with a voice so that dialogical relations between positions can be established. The voices function like interacting characters in a story, involved in a process of question and answer, agreement and disagreement. Each of them have a story to tell about their own experiences from their own stance. As different voices, these characters exchange information about their respective Me's, resulting in a complex, narratively structured self*' (Hermans, H.J.M., Kempen, H.J.G., & van Loon, R.J.P. (1992) *The Dialogical Self: beyond individualism and rationalism*, geciteerd in (Hermans H. J., 1995, p. 34).

Deze dialogische Zelf leeft als het ware in een 'interne samenleving' (society of mind), die bewoond wordt door de diverse kanten van het Zelf (*internal I position*) en door mensen uit onze omgeving (*external I*

position) (Hermans H. J., 2016). Deze dialoog kan dus bijvoorbeeld plaatsvinden tussen het optimistische-Zelf, het kritische-Zelf, de traditie-Zelf en het Zelf-van-de-docent-op-school. Aan de innerlijke vergadertafel hebben deze verschillende *posities* een stem.

2.3 Vormen van meerstemmigheid en posities

Vormen van meerstemmigheid

In een meerstemmig dialogisch proces zoekt de mens ordening aan te brengen in zijn innerlijke Zelf. Deze meerstemmigheid kent vijf vormen: 1] *innerlijke conflicten*: een tweestrijd waarbij we ons bewegen tussen twee standpunten. 2] *zelfkritiek en zelfevaluatie*: we maken onszelf tot doel van kritiek, deze kritiek kan resulteren in zelfcorrectie of zelfverachting en alles daar tussenin. 3] *het maken van afspraken met onszelf*: deze vorm is een middel om te ontkomen aan impulsiviteit of ingesleten gewoonten. 4] *het bij onszelf te rade gaan*: intern overleg tussen verschillende raadgevers voordat we de knoop doorhakken. En 5] *imaginaire contacten met anderen*: dialogen voeren met denkbeeldige figuren of bestaande, maar niet aanwezige, anderen. (Hermans H. , 2006, pp. 61-75)

Het ware Zelf; een bijzondere positie

Veel mensen zijn op zoek naar authenticiteit, naar hun '*ware-Zelf*' of '*kern-Zelf*'. Hoewel het meerstemmige Zelf in het teken staat van tegenstrijdigheden en conflicten, is ook hier ruimte voor de ervaring van eenheid en authenticiteit. Niet alle posities in het Zelf zijn van gelijke orde. Sommige posities zijn sterker vertegenwoordigd c.q. leveren meer het gevoel *een eenheid te zijn*, dan andere. Deze positie (of posities) wordt meer als essentieel of authentiek *ervaren* en dragen meer bij aan de eenheid en continuïteit van het Zelf. In deze zin zou dit '*het ware Zelf*' genoemd kunnen worden, toch is dit ware Zelf, volgens Hermans, niet meer dan een *bijzondere positie*.

De derde positie

In de dialogische-Zelf theorie spelen *tegenstellingen* een belangrijke rol, omdat ik-posities in veel gevallen op polaire wijze zijn georganiseerd. Deze tegenstelling wordt vaak weergegeven in een 'maar-zin' die beide posities in verband brengt; Ik ben open naar vrienden toe (eerste positie) maar ik wil mezelf ook beschermen (tweede positie). De polen van een tegenstellingenpaar vinden, zonder opgegeven te worden, een *ontmoetingspunt* in een *derde positie*. In deze derde positie wordt een zekere rust gevonden en deze positie draagt bij aan het gevoel '*dicht bij jezelf te blijven*' of te komen. Als bij de integratie van twee conflicterende posities in een derde positie de belangen van beide eerste posities behartigd worden, dan ontstaat een *sterke motiverende kracht* die bijdraagt aan de verdere ontwikkeling van het Zelf (Hermans H. , 2006, pp. 41-44).

Promotorpositie

Waar de derde positie een zekere rust brengt, heeft de *promotorpositie* heeft een *genererende rol* met een bredere strekking dan de derde positie. De promotorpositie heeft vier kenmerken: 1] Ze impliceert een bepaalde reeks van *mogelijke posities* in de *toekomst*, en ook een bepaalde openheid naar de toekomst. 2] Ze vervullen een *synthetiserende en eenheid bevorderende rol* in de ontwikkeling van het Zelf. 3] Door hun centrale plaats in het positierepertoire hebben ze *de potentie om het Zelf te reorganiseren* in de richting van een hoger niveau van ontwikkeling. 4] Ze bewaken niet alleen de *continuïteit* van het Zelf (lopen van uit het heden door naar de toekomst) maar bieden ook ruimte voor *discontinuïteit* (ze fungeren als bron voor nieuwe ik-posities) (Hermans H. , 2006, pp. 46-47).

De promotorpositie kan ontwikkeld worden in het *interne-domein*, analoog aan de derde positie, maar ook in het *externe-domein* door een significante ander of een object (kunstwerk of boek). Het is bijvoorbeeld de voetbaltrainer van vroeger, die in het innerlijk is opgenomen en jaren later nog steeds zijn invloed doet gelden.

Positie en tegen-positie

In interactie met anderen, verbaal en non-verbaal, plaatst de mens zich in een veelheid aan *posities*, of komen we daar 'gewoon' in terecht. Dit kunnen *sociale-posities* zijn, zoals de positie van zoon, broer, leerling, werkgever, et cetera. Het kunnen ook *posities* zijn van *persoonlijke aard*, zoals pessimist, zuinig, ambitieus, kwetsbaar, et cetera. Als *posities* zijn dit *geen* persoonlijkheidskenmerken die iemand kenmerkend beschrijven. Hermans beschrijft deze posities als: '*Het zijn posities die iemand inneemt als hij gewikkeld is in een dialogische relatie met een ander of met zichzelf terwijl hij die ander of zichzelf adresseert als iemand die een reactie of een antwoord kan geven.*' (Hermans H. , 2006, p. 89). In een dialogische relatie positioneer je zo jezelf maar ook de ander, er is sprake van een *positie* en een *tegenpositie*. Als zoon (positie) sta je in relatie tot je vader (tegen-positie) en als kunstliefhebber (positie) deel je je gedachten met de schilder (tegen-positie). In dit gesprek communiceer je met de werkelijke of gedachte ander, en geeft deze ook een reactie.

2.4 Het ontstaan van posities

Ontwikkeling in een dialogische wereld

De mens wordt geboren in een *dialogische wereld* en heeft vanaf het begin *interpersoonlijke* contacten. Eerst de ouders die, verbaal en non-verbaal, contact maken, waarop de baby '*antwoord*' met een glimlach. Deze glimlach is het eerste teken van 'afstemming' of 'wederkerigheid' van het jonge kind. Vanaf dan ontwikkelen zich rijkere vormen van interactie.

Vanaf ongeveer negen maanden is het kind in staat de ander waar te nemen als *intentioneel*. De moeder wijst naar de beer en het kind kijkt dan niet zoals voorheen naar de vinger, maar naar de beer. De ontwikkelingspsychologie beschrijft dit als *joint attention*. Het kind *verplaatst* zich in de ander en krijgt zo

toegang tot de *belevingswereld* van de ander. In dit proces ligt de basis van *leren*, het is nauw verbonden met sociaal contact en communicatieve vaardigheden.

De volgende stap in ontwikkeling is cruciaal voor de ontwikkeling van het Zelf. De gemeenschappelijke aandacht van kind en ouders wordt nu op het kind gericht. Het kind leert hoe de ouder c.q. ander hem ziet en over hem denkt. Het kind brengt *zelfkennis* en *zelfreflectie* tot ontwikkeling op een *indirecte* manier, via de *blik van anderen*. Het kind kijkt naar zichzelf en de wereld zoals anderen dat doen. Deze verplaatsing in elkaars perspectief bepaald de dialogische ontwikkeling van het kind. Vygotsky⁴ benoemde dit met: '*The child begins to converse with himself as he previously conversed with others*'. (geciteerd in Ibid. p. 91). In het rollenspel neemt het kind de rol van de moeder over; het kind praat tegen de pop zoals de moeder tegen hem sprak. Zo leert het kind verschillende posities in te nemen en via de weg van herhaling worden deze posities onderdeel van het *positierepertoire*. Deze posities zijn onder andere van mensen waarmee het kind zich identificeert (vader, moeder, piloot) en van personen die hulp nodig hebben (zieken en dieren). Via het rollenspel brengen kinderen hun emoties tot expressie en ontwikkelen zij empathische vermogens naar anderen en naar zichzelf, die zij gebruiken als zij in een onvertrouwde positie terecht komen (Hermans H. , 2006, pp. 88-89).

Generalisering: positie als gewoonte

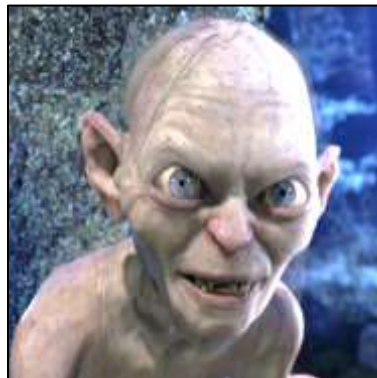
Wanneer een persoon frequent een bepaalde positie inneemt, laat dit zijn sporen na. De waarschijnlijkheid neemt toe dat hij deze positie later ook vaker zal innemen. Dit is niet het gevolg van een keuze van het kind, maar ontstaat door *ervaring*. Als een kind in *verschillende situaties* steeds in *dezelfde positie* geplaatst wordt, ontstaat er een affectieve positie die *generaliseert*: die inslijt tot 'gewoonte'. Als een kind, bijvoorbeeld, bij voortduring bestraft wordt door de moeder met '*je bent stout*' (als het een koekje wil pakken of als het de pop pakt van een ander), dan wordt het kind door de moeder in verschillende situaties steeds in dezelfde positie '*ik ben stout*' geplaatst. Als in deze opvoeding de positie '*je bent lief*' ook regelmatig aangeboden wordt, kan er steeds gewisseld worden van positie. Als dat echter niet het geval is, zal de positie '*ik ben stout*' het kind gevangen houden, met alle gevolgen voor zijn zelfbeeld (Hermans H. , 2006, pp. 91-92).

⁴ Lev Semjonovitsj Vygotsky (1896-1934) was een Russisch psycholoog, onder andere bekend van de 'zone van naaste ontwikkeling' uit de Cognitieve psychologie.

De 'innerlijke criticus'⁵

'Door zich meer bewust te worden van de beschermende functie van de Criticus wordt de omgang ermee ook anders, kunnen (sic) meer begrip en mildheid ontstaan. Daarnaast is het herstellen van het contact met het 'experientiële zelf' van belang (vergelijk het contact maken met kwetsbare en verstoten ikken)'⁶.

Smeagol versus Gollum⁷

<i>Master is my friend</i>	<i>You don't have any friends; nobody likes you!</i>
<i>I'm not listening... I'm not listening</i>	<i>You're a liar and a thief</i>
<i>No</i>	<i>Murderer</i>
<i>Go away!</i>	<i>Go away?</i>
<i>I hate you</i>	<i>Where would you be without me, uh?</i>
	<i>I saved us! It was me!</i>
	<i>We survived because of me!</i>
<i>Not anymore</i>	<i>What did you say?</i>
<i>Master looks after us now.</i>	
<i>We don't need you anymore.</i>	<i>What?</i>
<i>Leave now, and never come back!</i>	<i>No!</i>
<i>Leave now, and never come back....</i>	
<i>We told him to go away... and away he goes,</i>	
<i>Precious! Gone, gone, gone!</i>	
<i>SMEAGOL IS FREE</i>	⁸

⁵ Bron: <http://indiaopines.com/mind-friend-enemy>, (geraadpleegd 20.05.2017).

⁶ Bron: Judith Budde, Tijdschrift Cliëntgerichte Psychotherapie 52 2014/2 p.162

⁷ Bron: [www.rhovanion.nl/SAGE L.O.T.R. 2016/IMAGES/gollum.jpg](http://www.rhovanion.nl/SAGE%20L.O.T.R.%202016/IMAGES/gollum.jpg) (geraadpleegd 20.05.2017).

⁸ Bron: LOTR (The Two Towers) <http://www.imdb.com/character/ch0000152/quotes>

2.5 Misverstanden

De ander als projectie

Een kenmerk van dialogische relaties is niet alleen dat er uitwisseling plaatsvindt, maar ook dat er misverstanden optreden. Een goede dialoog moet worden gezien als een proces waarin deze misverstanden erkent worden en waarin vooronderstellingen, meningen en vooroordelen wederzijds bijgesteld of gecorrigeerd worden. Als we de ander als deel van onszelf ontmoeten, dan ontmoeten we een *persoonlijke en sociale constructie* van de ander. Het omgaan met deze ander wordt beïnvloed door persoonlijke wensen, verlangens en angsten. Het is een interpretatie van de ander op basis van eerdere ervaringen, en geen werkelijke of feitelijke ander. Het idee dat jouw versie van de ander de werkelijke is, bemoeilijkt de dialoog.

Hetzelfde is niet hetzelfde

Dialogische relaties zijn *ruimtelijk* van aard. Uitspraken die logisch gezien samenvallen omdat ze hetzelfde zijn, hoeven dialogisch gezien niet dezelfde betekenis te hebben. Als dezelfde uitspraak van iemand die anders gelokaliseerd is in *ruimte, tijd of cultuur* gelijkkluidend wordt opgevat, is dit een bron van misverstand. Eenzelfde misverstand treed op door de verschillen tussen *mannen en vrouwen*. Gender, sociale en maatschappelijke verschillen maken dat dezelfde woorden en begrippen niet dezelfde betekenis hebben voor de verschillende seksen. Ook *culturele verschillen* werken misverstanden in de hand omdat de betekenis van begrippen en woorden anders geïnterpreteerd worden.

Een goede dialogische relatie

Om ondanks de vele mogelijkheden op misverstand toch een goede dialogische relatie te zoeken, formuleert Hermans een vijftal 'regels voor een goede dialogische relatie'.

1] *Erken en accepteer dat misverstand eigen is aan elke vorm van dialoog*: een misverstand is niet maar een 'ongeluk' binnen de dialoog, maar een wezenlijk kenmerk daarvan.

2] *Creëer een raakvlak waar interne en externe dialogen samenkomen*: als de dialoog zich beperkt tot het interne, ontstaat piekeren of malen. Als je de ander toelaat tot de interne dialoog, als je met hem praat zoals je met jezelf zou praten, dan laat je de inbreng van de ander toe. Ook externe dialogen kunnen vastlopen als je de innerlijke stem buiten het gesprek houdt.

3] *Houd rekening met machtsverschillen*: deze stellen grenzen aan de mogelijkheden van de externe dialoog: alleen als de machtsverschillen niet te groot zijn, kan er sprake zijn van een dialoog. Wederzijds vertrouwen is hierin van cruciaal belang.

4] Stel vast binnen welk genre de dialoog plaatsvindt en wees je bewust van jargonverwarring: de dialoog is bij uitstek een semantische kwestie.

5] Houd rekening met de aanwezigheid van alteriteit, niet alleen in de positie van de ander maar ook in de posities binnen jezelf: realiseer je steeds het 'anders zijn van de ander'. Je hebt een beeld van de ander, dit beeld zal niet (volledig) samenvallen met de werkelijke ander. (Hermans H. , 2006, pp. 135-142)

2.6 Evaluatie en aandachtspunten

In deze evaluatie worden vanuit de bovenstaande theorie de leidende principes voor het onderzoek samenvattend weergegeven. In de afsluitende paragraaf worden concrete aandachtspunten verzameld voor het formuleren van de schrijfpopdracht en het lezen daarvan.

2.6.1 Theoretisch kader: Dialogical Self Theory

In het *zichzelf duiden* zoekt de leerling zijn *identiteit*. De *Dialogical Self Theory* (DST) van Hermans is gebaseerd op de idee dat *identiteit* begrepen kan worden als *een voortdurende dialogische beweging tussen multiple IK-posities*. De mens heeft een *dialogical self* (een meerstemmig-Zelf) en ontwikkeld *narratief* en *dialogisch* zijn identiteit, in een proces van voortdurende (re)constructie (E.T. Alii, 2009) (Hermans & Hermans-Jansen, 1995). Deze *dialogical self* leeft als het ware in een 'interne samenleving', die bewoond wordt door de diverse kanten van het Zelf (internal I position) en door mensen uit onze omgeving (external I position). De DST is een relationele manier van denken over identiteit. Identiteit is geen container met inhoud, maar een veelheid aan dynamische positioneringen tussen *interne posities onderling*, tussen *externe posities onderling* en tussen *interne en externe posities*. Identiteit is dus niet vaststaand, maar identiteit is de *construerende beweging zelf* (Meijers, 2012, p. 79). Het theoretisch kader van de DST van Hermans is de bril waardoor *Het verhaal van je Selfie* gelezen wordt. In principe, maar waarschijnlijk onbewust, is het ook de pen waarmee het verhaal geschreven wordt.

Dit impliceert het *voorlopige karakter* van het selfieverhaal. De mens is, onder eigen regie, schrijver van het Zelf. De acteurs die hierin een rol krijgen dienen zich intern en extern aan, maar hun rol is te beïnvloeden of zelfs uit te schakelen, ook kunnen andere acteurs worden gezocht die een zinvolle rol kunnen vervullen. Een verhaal is dus niet noodzakelijkerwijs af en je hoeft er ook niet tevreden mee te zijn.

2.6.2 Het ware-Zelf en de derde positie

De vraag 'wie ben ik nu echt?' is in het licht van meerstemmigheid *geen eenvoudig*, of misschien zelfs een *niet* te beantwoorden vraag. Toch zijn er omstandigheden of posities waarin een mens het gevoel heeft 'in balans' of 'echt zichzelf' te zijn, en in interactie met jezelf of anderen, ondanks falen of compromis, het gevoel van eenheid en authenticiteit blijft. Deze 'derde positie' is een *synthetiserende interne positie* en is van grote waarde voor het Zelf omdat ze niet alleen *innerlijke rust genereert* maar ook een *sterk persoonlijk motief is voor verdere ontwikkeling*. Zodoende is de derde positie het waard om te ontdekken en te beschrijven.

2.6.3 De promotorpositie

De promotorpositie is een *externe-ik positie* en heeft als ‘centrale positie’ in het repertoire een belangrijke rol. Hij *motiveert* tot een vruchtbare interne (re)organisatie van ik-posities en *inspireert* tot versterking van huidige posities c.q. het creëren van nieuwe posities, met het oog op de toekomst. Deze promotor kan een belangrijke *ander* zijn, maar ook een inspirerend *object*. Voor de ontwikkeling van het Zelf is hij van belang omdat hij een *synthetiserende en eenheid bevorderende rol* vervult. Zodoende is de promotorpositie het waard om te ontdekken en te beschrijven.

2.6.4 Het positie-repertoire

Het dialogische Zelf bestaat uit *interne-ik-posities* (bijv. ik-als-zuinig) en *externe-ik-posities* (bijv. God). In dialoog spreken we vanuit de ene positie *tegen* de andere positie c.q. de werkelijke ander. Deze positie kan van sociale aard zijn (bijv. ik-als-broer) of van persoonlijke aard (bijv. ik-als-lui). In de dialoog is het van belang dat we ons realiseren welke *ik* er aan het woord is, en welke IKken er nog meer zijn die zich in het gesprek zouden kunnen mengen. Zicht op dit totale positie-repertoire geeft zicht op het totale Zelf, met zijn mooie en minder mooie kanten (zie ook: 3.2 I and Me, Me and Mine). Dit staat uiteraard nog los van het gesprek dat volgt. Weten wie er aan de gesprekstafel zit is het waard om te ontdekken en te beschrijven.

2.6.5 Misverstanden

Waar een dialoog is, daar zijn misverstanden in de vorm van vooronderstellingen, meningen en vooroordelen. De ander die wij ontmoeten is een *persoonlijke en sociale constructie* en niet de *werkelijke* ander. Verder kunnen uitspraken c.q. teksten alleen verstaan worden in de context van ruimte, tijd en cultuur, en moet er rekening gehouden worden met gender, sociale en maatschappelijke verschillen. In het luisteren en lezen moet er steeds het besef zijn van *alteriteit*.

2.6.6 Aandachtspunten voor Het verhaal van je Selfie

- *Het voorlopige karakter van het selfieverhaal*; het is van belang voor de schrijver en de lezer om zich te realiseren dat het verhaal nooit een definitief verhaal is. Het verhaal is niet alleen een *constructie* maar het verhaal is ook *onder constructie*. Dat brengt ontspanning bij het schrijven maar is ook hoopvol, het verhaal kan herschreven worden of verder ontwikkeld.
- *De derde positie, of het ware-Zelf*; het ware-Zelf is een zoektocht waard omdat deze positie rust en ook richting genereert te midden van tegenstrijdige gevoelens. Het verlangen hiernaar is universeel en het ontdekken daarvan kan leiden tot een richtinggevend ‘motief’ in je voelen, denken en doen. Wat is die steeds terugkerende positie (waarde of eigenschap) die jou het gevoel geeft ‘dicht bij jezelf te zijn’?
- *De promotorpositie*; identificatie-figuren kunnen als promotor optreden, en zijn in een (zelf)leerproces van groot belang voor de vorming (Erikson; zie 4.5.1). Deze figuren inspireren tot ontwikkeling. Wie zijn deze figuren en waarom dienen juist deze zich aan? Daarnaast kan deze positie ook intern ontwikkeld

zijn, en daarmee niet het gezicht dragen van een verinnerlijkte ander. Welke ik-positie neemt deze centrale plek in en is in staat de continuïteit van jezelf te bewaren en naar de toekomst toe je Zelf naar een hoger niveau van ontwikkeling te brengen?

- *Het positie-repertoire*; weten wie er aan de gesprekstafel zit. Zelfkennis kan verrijkt worden door zicht op je positie-repertoire. Het in beeld brengen van de verschillende ik-posities kan een overzicht c.q. inzicht geven van de mogelijkheden van jezelf. Welke kanten van mijzelf zijn aan het woord? Welke posities overstemmen andere posities? En door welke significante anderen laat ik mij leiden of zou ik me graag willen laten leiden. Dit concept vraagt wellicht wel enige toelichting naar de schrijver, maar is daarentegen ook voor de minder geoefende gebruiker een concept dat nauw aansluit bij de beleavingswereld.
- *Misverstanden*; bij het lezen van het verhaal moet er rekening mee gehouden worden dat een schrijver zich uitdrukt in zijn eigenheid en dat voor een goed begrijpen wellicht verdere verheldering nodig is van de kant van de schrijver. Daarnaast moet de lezer zich realiseren dat de schrijver wellicht geen rekening houdt met de eigenheid c.q. alteriteit van de door hem opgevoerde anderen. Het verhaal is zijn *perceptie van de waarheid*; dus geen *feitelijke* werkelijkheid maar een *beleefde* werkelijkheid

3 Het zelfverhaal als constructie van betekenis

3.1 Inleiding

Het uitgangspunt bij het schrijven van Het verhaal van je Selfie is dat dit verhaal voor de schrijver betekenis heeft c.q. construeert. Ter verantwoording en verheldering van dit uitgangspunt wordt de achterliggende theorie geduid zoals deze verwoord wordt door Hermans.

Allereerst wordt het verhaal met het *dialogische karakter* daarvan, en de diverse *rollen* van verteller van (in) het verhaal, geduid. Vervolgens wordt de *structuur* van het verhaal en de onderliggende *motieven* onderzocht. Dan wordt de *Waarderingstheorie* beschreven, dit om inzicht te krijgen in de manier waarop een zelfverhaal geanalyseerd c.q. gewaardeerd kan worden door de schrijver. Vervolgens wordt het principe van de *Zelf Konfrontatie Methode* belicht omdat deze methode in de therapeutische praktijk gebruik maakt van het *vertellen* en *her-vertellen* van Het verhaal van je Selfie. Afgesloten wordt met een evaluatie en het verzamelen van aandachtspunten die van belang zijn voor het onderzoek.

3.2 The person as a motivated storyteller

Een metafoor

Het principe van het Dialogische Zelf hanteert Hermans in zijn *valuation theory* (waarderingstheorie): *‘The self is conceived of an organized process of valuation...This valuation includes anything people identify as a relevant meaning unit when telling their life narrative’*. Hermans ziet hierin *‘the self as an organized*

process of meaning construction' binnen de basis-metafoor; *'the person as an motivated storyteller'* (Hermans & Hermans-Jansen, 1995, pp. 6-17).

Het verhaal

Hermans geeft, in navolging van de Sarbin⁹, aan dat: *'People from all times and cultures have used story telling as a basic way of organizing experiences and giving meaning to their lives'* (Hermans & Hermans-Jansen, 1995, p. 6). Het verhaal is een *contextualistische* wijze van structureren van kennis en betekenis. De kern daarvan is dat het verhaal alleen begrepen kan worden in zijn *context van tijd en ruimte*. Contextualisme gaat niet uit van een eenduidig oorzaak-gevolg principe, maar veronderstelt een relatie tussen de actor en een veelheid aan gebeurtenissen in verleden, heden en toekomst. Deze relatie is ook niet stabiel in die zin dat omstandigheden en personen veranderen, zodat het leven c.q. het verhaal ook niet voorspelbaar is. Daarnaast heeft de verteller een doel met zijn verhaal; hij is gericht op het bereiken van doelstellingen en constant bezig met het zoeken naar betekenis.

I and Me, Me and Mine

In de structuur van het verhaal is er, volgens Hermans, een onderscheid tussen de verteller (de I), en de persoon die in de vertelling een rol speelt (de Me). De verteller plaatst *zichzelf* in een imaginaire gebeurtenis waarin *hijzelf* de hoofdrol heeft en anderen de tegenspelers zijn.

Dat deze *Me* hierin meerdere hoedanigheden kent, maakt James¹⁰ duidelijk: *'The Empirical Self of each of us is all that he is tempted to call by the name of me. But it is clear that between what a man calls me and what he simply calls mine the line is difficult to draw. We feel and act about certain things that are ours very much as we feel and act about ourselves. Our fame, our children,...'* (James, 1890, p. 291). James geeft aan dat het onderscheid tussen het *me-als-subject* en het *me-als-object*, dus het onderscheid *me and mine*, moeilijk, of zelfs niet te maken is. Het *Zelf* extensiveert zichzelf in objecten (roem, kinderen, huis, et cetera.), het vereenzelvigt zich daar mee, in de letterlijke zin van het woord.

Reële en imaginaire dialoog

Waar een verhaal is, daar is een *verteller* en een *luisteraar*. De wederkerigheid tussen verteller en luisteraar maakt dat verhalen vertellen een *dynamisch en interactief* fenomeen is. Dit proces laat zich het beste beschrijven in het concept *dialoog*. Hermans maakt, in navolging van Bakhtin¹¹, een onderscheid tussen een *logische* en een *dialogische* relatie (Hermans & Hermans-Jansen, 1995, p. 9). Een *logische relatie* gaat er vanuit dat dezelfde woorden *altijd* dezelfde betekenis hebben. Een *dialogische relatie* kan woorden alleen begrijpen in de *context van tijd en ruimte*. (zie hierboven en onder 2.5 *hetzelfde is niet hetzelfde*).

⁹ Theodore Roy Sarbin (1911-2005) was een Amerikaanse Narratieve psycholoog.

¹⁰ William James (1842-1910) was een Amerikaanse filosoof en psycholoog.

¹¹ Mikhail Mikhailovich Bakhtin (1895-1975) was een Russisch filosoof.

In het structureren van onze dagelijkse werkelijkheid gebruiken we twee vormen van dialoog; de *imaginaire* dialoog en de *reële* dialoog. Deze zijn met elkaar verweven, we gebruiken ze naast elkaar en door elkaar heen. Bijvoorbeeld, nadat je iemand hebt bezocht, kun je thuisgekomen nog steeds in gesprek met hem zijn (imaginair), of in gesprek met de ander (reëel) overdenk je een reactie en luister je naar de stem van je geweten (imaginair).

Hermans geeft aan dat de narratieve benadering van het Zelf stoelt op twee aannames; 1] verhalen komen tot stand door waarneming van de realiteit *en* door de verbeeldingskracht, en 2] de vertelling moet *contextueel* in tijd en ruimte worden verstaan.

Motivatie, plot-structuur en thema's

'Stories are populated by motivated actors who are purposefully oriented to the world' (ibid. p. 11). Verhalen zijn niet structuur en doelloos, ze worden bevolkt door actoren die gedreven en doelgericht het *plot* willen bereiken. Bijvoorbeeld: in het oplossen van een moordzaak zal de detective het motief voor de moord willen achterhalen. Hij onderzoekt of er een *betekenisvolle relatie* is tussen *gebeurtenissen* en de *intentie* van de actoren die kan wijzen op een thema. Zonder dit *thema* lijken de gedragingen van de dader onsamenhangend en weet hij niet of een bepaalde observatie relevant is of niet. In de loop van het onderzoek krijgt hij inzicht in het *patroon* van de *gebeurtenissen* die samen het plot vormen.

Dit voorbeeld is illustratief voor het *verhaal*. De gebeurtenissen dicteren niet het plot (logisch) maar er is een dialectische relatie tussen de gebeurtenissen en het plot (dialogisch). Om een betekenisvolle plot-structuur te ontdekken, moet er heen en weer gedacht worden tussen de gebeurtenissen en het plot. Die *gebeurtenissen* die het beste passen in het plot, zijn dus het meest betekenisvol, andere minder of niet. Een *thema* kan in deze zoektocht dienen als selectiecriteria. In het voorbeeld kan de ontdekking van het thema de detective helpen om op de gebeurtenissen vooruit te lopen en een val op te zetten voor de verdachte. Als de verdachte hier in trapt, dan klopte de hypothese van de detective.

Twee overheersende basis-thema's in collectieve verhalen (literatuur, sprookjes, films, et cetera) zijn *heroïsme* en *liefde*. Hermans ziet deze thema's terug in *psychologische motieven* van individuele mensen; 1] het streven naar *zelfbevestiging* (zelfhandhaving of zelfexpansie) en 2] het verlangen naar contact met anderen (personen, samenleving of milieu).

Samenvattend: in collectieve en persoonlijke verhalen structureert het *plot* chronologische gebeurtenissen in een *betekenisvolle eenheid*. Een *thema* kan hierin een organisatorisch principe zijn dat bepaalt of gebeurtenissen relevant zijn of niet. Thema's en psychologische motieven geven hierin samenhang en betekenis aan gebeurtenissen.

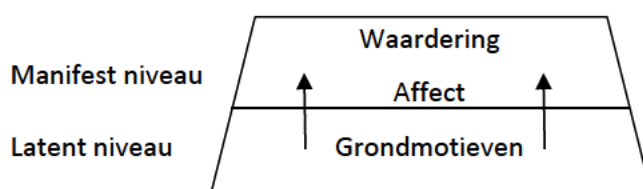
3.3 The self as an organized process of meaning construction

Waarderingstheorie

'The theory's central concept, valuation, includes anything people identify as a relevant meaning unit when telling their life narrative' (ibid. p. 15). De waarderingstheorie van Hermans is een *theorie van het Zelf* die hij (en anderen) ontwikkeld heeft om individuele ervaringen, hun ordening in betekenisverlening en hun verandering in tijd en ruimte te bestuderen. Deze theorie is geïnspireerd door het filosofische fenomenologische denken van James, die het Zelf opvat als *'an organized process of meaning'*. Het *proces-aspect* verwijst naar het gegeven dat een mens een historisch wezen is; hij leeft in het *nu* en kijkt terug in *ruimte en tijd*. Het *organisatie-aspect* verwijst naar het gegeven dat de mens, door de verschillende ervaringen in tijd en ruimte te beschouwen *en* door zelfreflectie, tot een betekenisverlening komt waarin de verschillende ervaringen *gewogen* een plaats krijgen. Dit wegen c.q. waarderen (valuation) impliceert dat niet iedere ervaring even zwaar telt. Het wegingsproces is een samenspel tussen I and Me; de schrijver (I) construeert een verhaal waarin de Me fungeert als speler en waarin andere figuren (Mine) functioneren als tegenspelers (zie 3.1).

Waardering, Affect en Grondmotieven

Een fundamentele aanname is hierin dat iedere *waardering* een *affectieve connotatie* heeft: een emotionele waarde vertegenwoordigt. Een waardering impliceert een *affect* of een *patroon van affecten*. Als het affect dat aan de basis van een waardering ligt, onderkend wordt, dan zegt dat affect iets over de waardering zelf. Hermans gaat er vanuit (zoals hierboven aangegeven) dat er twee *grondmotieven* zijn (basic motives, of psychologische motieven) die *onbewust en universeel* zijn; *zelfbevestiging* (Z) en *verbondenheid met anderen* (A). Deze twee grondmotieven zijn aanwezig op latent niveau. Wanneer een mens iets waardeert en dat uitdruk in een affect op manifest niveau, is dat altijd terug te voeren op een van de twee grondmotieven (fig. 1). Deze affecten verwijzen of *direct* naar een van de twee grondmotieven (Z of A) of *indirect* via een positief of negatief affect (P of N) dat gebruikt wordt in relatie met een Z of A-affect (tabel 1).

Figuur 1. Relatie tussen waardering, Affect en Grondmotieven.
(Hermans & Hermans-Jansen, 1995, p. 16)(vertaling AvB)

Tabel 1. Affecten overzicht Zelf Konfrontatie Methode (ZKM)		
Affecten		Toelichting afkortingen
1. Vreugde (P)	9. Verdriet (N)	Z = zelfbevestiging A = verbondenheid met anderen P = positief N = negatief
2. Eigenwaarde (Z)	10. gevoeligheid (A)	
3. Geluk (P)	11. Zelfvertrouwen (Z)	
4. Zorgen maken (N)	12. Intimiteit (A)	
5. Kracht (P)	13. Neerslachtigheid (N)	
6. Plezier (P)	14. Trots (P)	
7. Zorgen voor (A)	15. Teleurstelling (N)	
8. Liefde (A)	16. Gemoedsrust (P)	

(Hermans & Hermans-Jansen, 1995, p. 39)(vertaling AvB)

Het principe van de Zelf Konfrontatie Methode

De *waarderingstheorie* wordt in ZKM ingezet in een therapeutische praktijk. In een *eerste zelfonderzoek* schrijft de cliënt als I over zijn Me, onder begeleiding van een psycholoog. Uitgangspunt hierbij is dat de cliënt de expert is op het *manifeste niveau* en de psycholoog een expert is op het *latente niveau*. Het is dus nadrukkelijk een *samenwerkingsproces*. De cliënt schrijft zijn verhaal naar aanleiding van een aantal basisvragen die betrekking hebben op zijn *verleden*, *heden* en *toekomst* (zie Bijlage 1). Aan de hand van deze vragen geeft de cliënt zijn waardering(en). Deze waardering moeten duidelijk verwijzen naar het Zelf (niet 'het is leuk om...' maar 'ik vind het leuk om...').

Vervolgens worden er *affecten* toegekend aan de diverse *waarderingen* en wordt aan deze affecten een *zwaarte* toegekend op een schaal van 0-5. De uitkomsten hiervan worden verzameld in een *matrix* welke zodoende een beeld geeft van de *identiteit* van de cliënt. Het begrip *thema* (zie 3.1) speelt hier in een belangrijke rol omdat het een leidend motief c.q. verband aangeeft tussen de verschillende *gebeurtenissen*.

De *therapeutische praktijk* richt zich erop de cliënt aan te zetten tot het 'schrijven' van een *tweede verhaal*, waarin hij het *eerste verhaal* als het ware 'herschrijft' tot een *gewenst verhaal*. Hij leert bestaande patronen te *ontdekken*, nieuwe patronen te *ontwikkelen* en deze te *verankeren*, door oefening, in zijn leven. In dit *tweede-zelfonderzoek* worden oude waarderingen *geherformuleerd*, *vervangen door nieuwe* of *geëlimineerd*. Ook worden er nieuwe waarderingen *toegevoegd* aan het verhaal (ibid. pp. 31-55). Zo ontstaat een zelfverhaal waarmee de cliënt verder kan.

Dit is uiteraard een zeer beknopte weergave van een intensief therapeutisch proces en de gevolgde methode. In het kader van dit onderzoek bedoelt deze beschrijving alleen het *principe* van de ZKM te schetsen.

3.4 Evaluatie en aandachtspunten

In deze evaluatie worden vanuit de bovenstaande theorie de leidende principes voor het onderzoek samenvattend weergegeven. In de afsluitende paragraaf worden concrete aandachtspunten verzameld voor het formuleren van de schrijfp opdracht en het lezen daarvan.

3.4.1 De context van het verhaal

In het verhaal dat wordt verteld zoekt de schrijver *betekenis* te geven aan gebeurtenissen in zijn leven en zijn ervaring daarvan. Voor een goed begrip is het van belang dit verhaal *contextualistisch* te lezen. De schrijver drukt zich uit *op* een bepaald moment in ruimte en tijd, *over* een bepaald moment in ruimte en tijd. De betekenis van de daarbij gebruikte woorden en kwalificaties zijn context afhankelijk. (Dit staat nog los van het feit dat ook *de lezer* het verhaal tot zich neemt *op een bepaald moment* in ruimte en tijd.) Deze contextualiteit brengt bijvoorbeeld met zich mee dat een waardering voor een gebeurtenis in het *verleden*, in het *heden* anders kan zijn omdat *personen* ook veranderen in de tijd.

3.4.2 Reële en imaginaire dialoog

Verhalen komen tot stand door waarneming van de *realiteit* en door de *verbeeldingskracht*, reële dialoog en imaginaire dialoog dragen hier aan bij. Het verhaal is een *constructie*. Dit moet in rekening gebracht worden in het luisteren naar eigen of andermans verhaal. Het verhaal is dus geen *feitelijke* werkelijkheid maar een *beleefde* werkelijkheid (zie ook 2.6.6 *Misverstanden*).

3.4.3 Motivatie, plot-structuur en thema's

Het verhaal *wil* iets vertellen. In het verhaal dat wordt verteld zoekt de schrijver c.q. de diverse actoren *doelgericht* betekenis te geven aan gebeurtenissen in zijn leven en zijn ervaring daarvan. Op zoek naar betekenis worden bepaalde gebeurtenissen door de schrijver ervaren als meer relevant dan andere gebeurtenissen. Deze redactie is gericht op het (ontdekken van een) plot, dat gebeurtenissen tot een betekenisvolle eenheid duidt; vanuit dit plot gezien hebben diverse gebeurtenissen een betekenisvol verband.

Mensen, en dus ook ik-posities, handelen vanuit psychologische motieven. Deze motieven zijn terug te voeren op twee grondmotieven; *zelfbevestiging* en *verbondenheid met anderen*. Een grondmotief werkt als een *thema* dat samenhang en betekenis aan gebeurtenissen en speelt dus een grote rol in de redactie.

3.4.4 Waardering, Affect en Grondmotieven

In de redactie van het verhaal speelt de *waardering* die de schrijver geeft aan de gebeurtenissen een belangrijke rol. Deze waardering bepaalt of een gebeurtenis in het verhaal verwerkt wordt, en met welk affect (emotionele connotatie). Het proces van redactie vindt plaats door de verschillende ervaringen in tijd en ruimte te beschouwen *en* door zelfreflectie. In de ZKM wordt deze waarderingsmethode gebruikt om het verhaal te waarderen en de schrijver tot een tweede, meer gewenst, verhaal aan te zetten.

De vragen bij de ZKM (Bijlage 1) richten zich op het leven van de schrijver in verleden, heden en toekomst. De vragen zijn gericht op het ontdekken van significante gebeurtenissen en personen in het leven van de schrijver, die in zijn beleving (leven) nog steeds van *sterke* invloed zijn. In het beantwoorden van de toekomstvragen worden deze invloeden *wellicht* meegenomen, geëlimineerd of leefbaar gemaakt, dit alles in een therapeutische setting. Hoewel in het VO nadrukkelijk geen sprake is van een therapeutische setting, zijn deze vragen, en hun reikwijdte en intentie, toch leidraad voor *Het verhaal van je Selfie*.

3.4.5 Aandachtspunten voor Het verhaal van je Selfie

- *De context van het verhaal*; een verhaal moet *contextualistisch* gelezen worden; in de context van ruimte en tijd van de schrijver. Een goed lezer moet antwoord geven op de vraag: wie is hier aan het woord, de schrijver van nu of de persoon van toen? En hoe moeten de gebruikte woorden en begrippen verstaan worden? En waar is verheldering nodig?
- *Reële en imaginaire dialoog*; Het verhaal is geen *feitelijke* werkelijkheid maar een *beleefde* werkelijkheid. Dat betekent dat de schrijver altijd gelijk heeft waar het gaat om zijn ervaring van de feiten en daarin dus serieus genomen moet worden. Maar dat betekent niet dat deze feiten ook zo (volledig) hebben plaatsgevonden. Anderen aanspreken naar aanleiding van een verhaal, bijvoorbeeld in geval van strafbare feiten, zal dus niet *zomaar* mogen plaatsvinden, waarover later meer.
- *Motivatie, plot-structuur en thema's*; een schrijver is gemotiveerd om zijn verhaal te vertellen. Hij brengt gebeurtenissen op zodanige wijze met elkaar in verband, dat deze een betekenisvol plot dienen. Een schrijfp opdracht is helpend bij het ontdekken van een plot en geeft de schrijver inzicht in zijn motieven om bepaalde gebeurtenissen te waarderen en andere niet. Verder vergroot het de schrijver inzicht in zijn Zelf als hij ontdekt welke grondmotieven daaraan ten grondslag liggen.
- *Waardering, Affect en Grondmotieven*; de schrijver via de schrijfp opdracht uitdagen tot het *waarderen* van gebeurtenissen en het *benoemen van de affecten* die daarbij ervaren worden is behulpzaam in het schrijfproces omdat daarmee het verhaal completer wordt. Het doet dan niet alleen verslag van gebeurtenissen maar geeft ook zicht op de impact van deze gebeurtenissen in het leven van de schrijver, en de emoties die daarbij ervaren worden.
- *Zelf Konfrontatie Methode*; *Het verhaal van je Selfie* richt zich op het verleden, het heden en de toekomst, en nodigt uit tot het beschrijven van *significante gebeurtenissen* en *personen* in het leven van de schrijver. De ZKM-vragen, hun reikwijdte en intentie, zullen leidraad zijn voor *Het verhaal van je Selfie*. In de toekomstvragen is nadrukkelijk ruimte voor de dromen en verlangens van de schrijver.

4 Visies op de levensloop

4.1 Inleiding

In het schrijven van *Het verhaal van je Selfie* doet de schrijver verslag van zijn levensloop. Impliciet doet de schrijver ook verslag van zijn ontwikkeling en de gevolgen daarvan. In dit hoofdstuk komen verschillende visies op de levensloop aan de orde. Hierin wordt gekeken naar de verschillende levensfasen en hun kenmerken. Zo ontstaat een beeld van de *schrijver*, en van wat van zijn *verhaal* verwachten kan worden.

Eerst wordt een *disclaimer* geplaatst; modellen zijn relatief en vormen niet meer dan een kader waarbinnen gekeken wordt naar de levensloop. Vervolgens worden de opvattingen van Bühler, Havighurst en Erikson bekeken. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een overzichtswerk van psycholoog en pastor H.C.I. Andriessen (Andriessen, 1995). Deze auteurs hebben ieder hun eigen uitgangspunt in het kijken naar de levensloop, en kunnen daarom *naast elkaar* en *elkaar aanvullend* een breed beeld schetsen van de levensloop. Deze breedte doet recht aan de relativiteit van de geschetste modellen. Afgesloten wordt met een *evaluatie* en het verzamelen *aandachtspunten* die van belang zijn voor het onderzoek.

4.2 De relativiteit van een model

De psycholoog Erik Homburg Erikson definieert de levensloop als ‘*een samenhangend verhaal met tegenstrijdige wendingen en een of andere vorm van oplossing*’ (Erikson, geciteerd in Andriessen, 1995). De auteur van deze levensloop is een mens van vlees en bloed, die voortschrijdend, op een *persoonlijke* manier betekenis geeft aan de gebeurtenissen en situaties waarin hij verzeild raakt. Hij doet dit binnen referentiekaders die in zijn *persoonlijke leven* worden aangereikt en die hij geleidelijk aan, of door plotselinge gebeurtenissen, verwerft. Modellen die de levensloop beschrijven, bijvoorbeeld binnen de psychologie, bieden een *kader* dat gebaseerd is op zekere *regelmatigheden* die zich *blijken voor te doen* in de ontwikkeling van een persoon in verschillende levensfasen. Deze modellen bieden een *kader*, maar ook niet meer dan dat. Deze *gesystematiseerde* levensloop is, in zekere zin, maar de helft van de *geleefde* levensloop. De andere helft wordt geschreven door een levend individu in individuele omstandigheden, op zoek naar zin en betekenis, naar *een of andere vorm van oplossing*.

4.3 Bühler: grondtendenties

4.3.1 Vier grondtendenties

De centrale idee van psychologe Charlotte Bühler is dat de mens *niet zo maar* leeft, maar dat de mens in de loop van zijn leven op *doelstellingen* is gericht. Leven wil er in de eerste plaats eenvoudig *zijn*, en voor de mens betekent dit dat hij graag wil *functioneren*, wat wil zeggen dat het plezierig is om *geest* en *gevoel* hun functie te laten uitoefenen. De twee grondkenmerken van het leven zijn daarom dat het zich wil *uitdrukken* (uitdrukking) en dat het in dit uitdrukken *plezier* (lust) heeft. Dit uitdrukken geeft vorm aan het feit dat

het leven er is en geleefd wil worden. Daarmee is het leven meer dan alleen het bereiken van noodzakelijke evolutionaire doelstellingen. Menselijk gedrag is meer dan een respons op een stimulus, de mens geeft *betekenis* aan gebeurtenissen in zijn leven, met het oog op de door hem gewenste *doelstelling*. Bühler beschouwt de mens als meer dan een louter biologisch wezen, gezien het feit dat de mens *niet-biologische contact- en actiemogelijkheden* hanteert. Zij hanteert hierbij vier grondtendenties; 1] bevrediging van behoeften, 2] aanpassing door zelfbeperking, 3] bewaren van innerlijke ordening en 4] creatieve expansie (Andriessen, 1995).

Bevrediging van behoeften

De *natuurlijke* behoeften van de mens, aan bijvoorbeeld contact en geborgenheid, worden cultureel gevormd. Verder worden, afhankelijk van de subcultuur waarin de mens leeft, nog diverse andere behoeften aangedragen. Bühler legt de nadruk op de categorie behoeften die diep met onszelf te maken heeft en met het beeld dat wij van onszelf vormen; *de persoons-eigen strevingen*. Deze strevingen (behoeften) zijn ons hele leven werkzaam omdat ze niet te bevredigen zijn en ze worden actiever als zij de gelegenheid zien zich te *ontwikkelen*. Persoons-eigen strevingen zijn bijvoorbeeld het streven naar inzicht en innerlijke harmonie, naar zelfontplooiing en naar een uiteindelijk levensdoel.

Ook Maslow¹² brengt analoog een onderscheid aan tussen verschillende behoeften door het motief daarvan te duiden. Hij spreekt over *behoefte*-motieven en *groei*-motieven, die zich beiden in iedere levensfase kunnen voordoen. Behoefte-motieven zijn gericht op *momentane bevrediging*, als ze zijn voldaan dan neemt de motivatie af, ze maken je niet zelfstandig maar juist afhankelijk van anderen en daarmee maken ze je niet vrij. Groei-motieven daarentegen *stimuleren tot werkelijke ontwikkeling*, als daar aan voldaan wordt genereren ze juist de motivatie en geven ze de ervaring van productiviteit en creativiteit en maken ze je vrij (Maslow, 1954).

Aanpassing door zelfbeperking

Aanpassing door zelfbeperking ziet Bühler niet als een opgedrongen reactie van de mens op externe factoren, maar als een *innerlijk besluit* c.q. een zelf gekozen vorm van compromis. Het is een *reguleren van de eigen behoeften en verlangens* in het licht van de realiteit. Soms is het niet anders. Het is geen berusting maar meer een strategisch besluit in afwachting van betere tijden.

Bewaren van innerlijke ordening

Het bewaren van de innerlijke ordening is volgens Bühler *de grondvoorwaarde* die het handelen van de mens mogelijk maakt. Als de mens door een situatie wordt overmand, dan stort zijn wereld in en heeft hij 'het' (ordening) niet meer. Deze innerlijke ordening is nauw verweven met het geweten. Het geweten begint

¹² Abraham Harold Maslow (1908-1970) was een Amerikaanse Klinische psycholoog en aanhanger van het Behaviorisme. Hij is onder andere bekend van de 'piramide van Maslow', die een ordening aanbrengt in de menselijk behoeften.

zich te ontwikkelen vanaf het tweede tot vierde levensjaar. Bühler ziet het geweten als een grondtendentie in een persoon om zich overeenkomstig de menselijke aard te gedragen. Bühler stelt, in navolging van Jung, dat deze 'ware aard' niet door de mens wordt verworven, maar dat deze een oorspronkelijk-menselijke bron is, die zich gedurende het leven steeds meer aandient. Dit geweten zet niet alleen aan tot *zelfbeperking* maar kan zich ook *verzetten* tegen de meerderheid of de omstandigheden en zo aanzetten tot een heldendaad. Bij uitstek in tijden van crisis toont de mens zo zijn ware-Zelf.

Creatieve expansie

Alles wat leeft is volgens Bühler gericht op *expansie* en dringt aan op *nieuwe vormen*, hierin *demonstreert* het leven zich. Deze nieuwe vormen zijn niet in de eerste plaats een uitdrukking van doelgerichtheid, maar eerder van een 'demonstratieve zijnsweelde', van het hierboven genoemde 'lust'. Zij stelt dat mensen een voorkeur hebben voor doelstellingen waarin zij zichzelf kunnen uitdrukken en waarbinnen hun eigen mogelijkheden kunnen functioneren. Deze menselijke creativiteit heeft drie belangrijke kenmerken; 1] ze is *selectief*: ze resulteert in een levensvorm die zich van een andere onderscheidt, 2] ze is *lonend*: zo stimuleert ze tot meer, en 3] ze is *doelgericht*: wanneer het doel bereikt is, volg er voorlopige ontspanning. Deze drie kenmerken laten zich vooral benoemen wanneer zij zich in de levensloop niet, of onvoldoende, voordoen. Verder zijn ze indicatief voor de *continuïteit* c.q. eenheid van de levensloop. Wanneer er geen eigen keuzen gemaakt kunnen worden, of doelstellingen niet worden bereikt en er dus ook geen lonend effect is, is dat vaak aanleiding tot psychische- of sociale problemen.

4.3.2 Grondtendenties als bronnen van betekenis

Bühler ziet de vier grondtendenties als het stramien waarop een persoon zichzelf in zijn levensloop ontwerpt. Zodoende zijn zij bronnen van betekenis voor het *Zelf* en brengen niet alleen het *leven zelf* maar ook de *context* in beeld.

De volgende aandachtspunten zijn daarbij behulpzaam, volgens Bühler:

Grondtendenties zijn in iedere levensperiode werkzaam

Alle grondtendenties zijn weliswaar in iedere levensperiode werkzaam, toch is hun dominantie wisselend. In de eerste levensfase zal de bevrediging van behoeften domineren, terwijl creatieve expansie vooral de jong-volwassenheid en volle-volwassenheid kenmerkt. In de overgang naar ouderdom overheerst de innerlijke ordening, terwijl in de ouderdom de behoeftebevrediging en ontspanning dominant zijn.

Onderontwikkelde en overheersende tendenties

In de levensloop kan de ene tendentie onderontwikkeld blijven en een andere sterk overheersen. Op deze wijze ontstaat een persoonlijke levensstijl die kenmerkend is voor een bepaald individu. Overheerst de

creatieve expansie, dan is deze persoon voortdurend, door alle levensfasen heen, bezig iets te verwezenlijken. Bij anderen overheerst bijvoorbeeld de behoeftebevrediging en zij komen alleen in het geweer als deze behoeften in het gedrang komen.

Onvoldoende aanleg voor een tendentie

Bepaalde tendenties kunnen in aanleg soms onvoldoende tot de mogelijkheden behoren. Als een bepaalde tendentie niet of nauwelijks aanwezig is, heeft dat ook gevolgen voor de wijze waarop de andere tendenties zich ontwikkelen. Over het algemeen zijn, hoe minimaal ook, alle tendenties werkzaam in ieder menselijk leven.

Culturele invloed op tendenties

De cultuur heeft een grote invloed op de wijze waarop tendenties de levensloop vormen. De cultuur als de specifiek door mensen gecreëerde wereld, heeft ook een terugwerking in de mens zelf. De mens is schepper van taal en symbolen, van gecultiveerde natuur en fabrieken. In deze culturele ruimte wordt de mens vervolgens geboren en verwezenlijkt hij zijn levensloop. Opvoeding, scholing en opleiding zijn belangrijke factoren waardoor de cultuur wordt verinnerlijkt. De invloed van deze cultuur c.q. traditie werkt in op de *doelstellingen* die de mens zichzelf stelt. Deze zijn dus deels *zelfgekozen* en deels *afhankelijk* van de cultuur.

4.3.3 Mentaliteit en vervulling, zelfbepaling en continuïteit

In de psychologische ontwikkelingslijn, die Bühler vanuit de grondtendenties schetst, legt zij de nadruk op de ontwikkeling van *motieven*. Het totaal van *beweegredenen* en *waarden* die de grondtendentie in een mens voortbrengt, noemt zij *mentaliteit*. Ieder mens heeft een hoofdententie (streving) die zijn dagelijks leven ordent. Als deze intentie ontbreekt, als er niets is dat de mens motiveert, wordt het leven ondragelijk. In de *zelfbepaling* van de mens komt zijn mentaliteit aan het licht; wat beweegt de mens ertoe zijn levensloop vorm te geven. Deze zelfbepaling kent twee fasen; de *tentatieve zelfbepaling* in de adolescentie (jongvolwassenheid) en de *definitieve zelfbepaling* als volwassene. Bühler ziet in de *definitieve* verbinding aan een levensvorm *het* kenmerk van echte *volwassenheid*. Daarin vindt de mens zijn *vervulling*, waarbij vervulling samenhangt met *geluk*; de mens is *tevreden* met wat hij denkt en doet. Dit geluk is niet per se probleemloos of zonder lijden, maar wel een *geslaagde en zin-volle zelfbepaling*.

Bühler gaat er vanuit dat een mens, ondanks eventuele wisselende doelstellingen, een *totaal-doel* voor het leven heeft. Dit totaal-doel is de *continuïteit* in de levensloop. Deze continuïteit is een *psychologische*- en *beleefde* continuïteit die door de mens zelf wordt aangebracht. Diepgaande crises kunnen deze continuïteit in gevaar brengen en een oplossing daarvoor moet dan ook gevonden worden in het herstellen van de *beleefde* continuïteit. Definitieve zelfbepaling c.q. binding vindt plaats in de adolescentie. Dit is de

fase waarin de mens definitief moet kiezen voor een levensvervulling die appelleert aan het meest persoonlijke.

4.4 Havighurst: ontwikkelingstaken

De psycholoog Robert Havighurst gebruikt het begrip *ontwikkelingstaak* om de levensloop van de mens te duiden. Dit is een reële opdracht voor iedere levensloophase waaraan voldaan moet worden, wil de mens niet achter raken in de levensloop zoals die *cultureel* bepaald is. Het voldoen aan deze taak brengt geluk en het mislukken maakt het leven moeilijk en belemmert latere ontwikkelingstaken. Deze ontwikkelingstaken komen uit een drietal bronnen voort; 1] *fysieke rijping*; bijvoorbeeld leren lopen, 2] *druk vanuit de samenleving*: leren lezen en schrijven, en 3] *persoonlijke waarden en aspiraties*; bijvoorbeeld opleiding en beroepskeuze. De ontwikkelingstaken kunnen ook uit meerdere bronnen voortkomen. Het onderstaande overzicht brengt het levensproject in een samenhangend schema waarin het verband tussen verwante ontwikkelingstaken door de levensperioden heen zichtbaar wordt. Waar Bühler de ontwikkelingstaken in verband brengt met *motivatie* en *zelfbepaling*, geeft Havighurst meer de samenhang aan met de invloed van de samenleving; ontwikkelingstaken zijn cultuur c.q. context afhankelijk. (Andriessen, 1995). Voor een overzicht van de ontwikkelingstaken van Havighurst; zie Bijlage 2.

4.5 Erikson: grondhouding

De psycholoog Erik Erikson benadert de levensloop als een wisselwerking tussen *innerlijke ontwikkelingsfactoren* en *sociaal-maatschappelijke omstandigheden*. Identiteit is voor Erikson geen vast gegeven maar een dynamische *kern van psychische gezondheid*. Identiteit vormt zich in ieder ontwikkelingsstadium steeds opnieuw, in overeenstemming met de maatschappelijke en levensloopspsychologische situatie. Erikson schetst een *ontwikkelingsschema* dat, in zijn visie, algemeen geldig is voor de menselijke soort (Andriessen, 1995).

4.5.1 Kernbegrippen

Rijpen en leren

Rijpen heeft betrekking op de *innerlijke impuls* tot ontwikkeling. Hierin spelen drie factoren een rol: 1] *lichamelijke factoren*; o.a. motoriek, zintuigen en seksuele ontwikkeling, 2] *psychische factoren*; o.a. denkstructuren, motivaties en ervaring van vrijheid en 3] *geestelijke factoren*; o.a. esthetiek en openheid voor het religieuze.

Leren heeft betrekking op het *eigen maken* van datgene wat *zich aandient* in onszelf of in de buitenwereld. Hierbij kan het onderscheid gemaakt worden tussen *zaak-gericht* leren en *zelf-gericht* leren. Onderwerp van zaak-gericht leren is kennis van en vaardigheid in het omgaan met dingen en omstandigheden, zo

leert ze wetmatigheden en theorieën. Zelf-gericht leren heeft betrekking op zelfkennis, zij leert wetmatigheden en patronen in zichzelf. Kenmerkend voor zelf-gericht leren is, dat het tot stand komt door *identificatie*; zo nemen we deel aan soortgelijke ervaringen bij anderen.

Leren en rijpen zijn *tweelingbeginselen*; zij komen *nooit* afzonderlijk voor en zijn *altijd* op elkaar betrokken. Wanneer er *geen leeromgeving* is, ontplooiën zich ook *geen rijpingsfactoren* en vice versa.

Kern-ontmoetingen

Erikson gaat er vanuit dat rijpen en leren van jongs af aan plaatsvindt in *ontmoeting* tussen mensen. In deze ontmoeting is wederzijdse openheid van belang, want als de een zich afsluit voor de ander, kom je elkaar wel *tegen*, maar vindt er geen echte *ontmoeting* plaats in de zin van uitwisseling. In een echte ontmoeting zijn beide partijen *aanwezig* en ontstaat er *diepte* in de ontmoeting, de psychologische afstand wordt dan verkleind. In deze ontmoeting zijn gelijkheid en sympathie belangrijke factoren die de onderlinge afstand verkleinen. Machtsverhoudingen daarentegen bemoeilijken een echte ontmoeting.

Elke fase van ontwikkeling wordt, volgens Erikson, door een *kern-ontmoeting* in gang gezet waarbij het slagen van deze *ontwikkeling* samenhangt met het slagen van de *ontmoeting*. Zo worden mensen, vooral kinderen, diepgaand bepaald door deze kern-ontmoetingen.

In het denken van Erikson vertegenwoordigen de mensen waarmee een kern-ontmoeting plaatsvindt nadrukkelijk een of meerdere *instituties* van de samenleving. Bijvoorbeeld in de ouders ontmoet het kind ook instituties als godsdienst, huwelijk en recht. De ontwikkeling van de *identiteit* vindt daarmee dus niet alleen innerlijk plaats of in contact met andere mensen, maar de *samenleving* is daarin op deze wijze altijd betrokken. Hoe complexer de samenleving is, des te complexer is ook het vinden van identiteit.

Crisis

In een ontmoeting komen we de ander, ook figuurlijk, *tegen*. Dit *tegen* is des te kritischer als het sociale contact van groot belang is voor de ontwikkeling. We ontmoeten met onze eigenheid en belangen, de ander met zijn eigenheid en belangen. Hierin ontstaat de crisis; kan ik mijzelf staande houden of vinden we een compromis. De mate waarin je je meer afhankelijk of onafhankelijk gaat voelen of sterker of zwakker bent, bepaalt het verloop van deze crisis. Omdat we in deze kritische kern-ontmoeting niet alleen de andere persoon tegenkomen, maar ook de institutie die hij vertegenwoordigt, bepaalt deze ontmoeting c.q. crisis ook ons beeld van deze institutie. Een kritische ontmoeting met een docent bepaalt, bijvoorbeeld, ook een afwijzende houding ten opzichte van het instituut school.

Erikson ziet deze *crisis* ook als een *kans*. Een kritische ontmoeting kan namelijk leiden tot een *nieuwe grondhouding*. In eerste instantie tast de kritische ontmoeting een bestaande innerlijk structuur (grondhouding) aan waardoor de crisis ontstaat of groter wordt. In deze zin detecteert de crisis een niet-vruchtbare grondhouding, die ontstaan is vanuit een eerdere onopgeloste crisis. De kans ligt nu daarin dat duidelijk

wordt 'welk probleem er nog ligt'. De ontdekte, onvruchtbare grondhouding kan worden bewerkt (verwerkt) tot een *nieuwe grondhouding*.

4.5.2 Grondhouding en duurzame oplossing, progressie en regressie

Grondhoudingen typeren volgens Erikson de mens in zijn totaliteit: zij geven de basis aan van het gehele denken, beleven, voelen en doen. Deze grondhoudingen zijn het resultaat van de *ontmoetingscrises* die in de loop van het leven optreden. Deze grondhoudingen verlopen volgens een vast schema waarbij niets kan worden overgeslagen. Als de ontwikkeling van een kind bijvoorbeeld in de vroege kindertijd een ongunstig verloop heeft, dan ontwikkelt het een *grondhouding* van *wantrouwen* omdat het de wereld als onveilig ervaart. De grondhouding ontstaat vanuit dit sociale gedrag, maar is vervolgens ook een *patroon* voor sociaal gedrag. De *duurzame oplossing* van een crisis bepalen de grondhouding(en) van een mens en daarmee zijn identiteit.

De manier waarop deze duurzame oplossing tot stand komt is afhankelijk van de potentie om 'jezelf te blijven' in een kern-ontmoeting. Wanneer je deze potentie niet bezit, noemt Erikson twee mogelijke reacties: *progressie* en *regressie*. Bij *progressie* loopt je vooruit op je ontwikkeling, je wil je autonomie handhaven en neemt als het ware een vlucht naar voren. *Regressie* treedt op als je in ontwikkeling achteruit gaat, je vervalt in een voorgaande fase. In beide gevallen ontstaat er een disharmonie tussen het innerlijk en het uiterlijk gedrag. In het genoemde voorbeeld zal het kind zich extreem afhankelijk en onzeker gaan gedragen (regressie) of juist heel rigide en eigenwijs reageren (progressie). Voor een overzicht van de psycho-sociale ontwikkeling volgens Erikson; zie Bijlage 3.

4.5.3 Ritualisering

Erikson hanteert het begrip 'ritualisering', waarbij hij de riten duidt als *een bijzondere vorm van alle-daags gedrag*. Hij baseert dit begrip op de interactie tussen het jonge kind en zijn omgeving, en trekt dit door naar latere levensfasen. In deze ritualisering wordt een *visie* op een *grotere werkelijkheid* ervaren doordat er *verbinding* wordt gelegd tussen *fantasie* en *werkelijkheid*. Ouders ordenen de wereld van het kind door middel van rituelen, bijvoorbeeld door een liedje te zingen voor het slapen gaan. Rituelen, in deze zin, voeden de menselijke behoefte aan geregelde en wederzijdse bevestiging en verzekering. Zij vinden plaats binnen een bepaalde speelruimte, volgens bepaalde spelregels en variëren binnen vaststaande patronen.

De basisidee van Erikson is dat deze ritualisering in elke levensfase terugkomt, steeds met andere visies, regels en uitingen, om zo steeds nieuwe verrichtingen toe te voegen aan het geheel. Hij benadrukt het *speelse karakter* van deze ritualisering, ze drukken *lust, plezier en speelruimte* uit. Zonder deze speelsheid verwordt ritualisering tot ritualisme, formalisme, dogmatisme of autoritaire houdingen. Goede ritualisering is een creatieve formalisering van menselijke relaties. Elke ritualisering draagt uit: zo *zien* en *doen* we het. Elk aspect van ritualisering zoals de mens die tot houding maakt, is later kenmerkend voor de houding ten op-

zichte van het instituut dat gerepresenteerd werd in de ritualisering (vergelijk kern-ontmoeting). Voor een overzicht; zie Bijlage 4: Ritualisering van het dagelijks leven volgens Erikson.

4.5.4 Grondhouding en ritualisering

De wisselwerking tussen *innerlijke ontwikkelingsfactoren* en *sociaal-maatschappelijke omstandigheden* vormt de kern van Erikson. De schematische weerslag hiervan is aangegeven in Bijlage 3 en 4. Hierin komt duidelijk het verband naar voren tussen de rol van de omgeving en de instituties die gerepresenteerd worden, en ook de doorwerking van de ontwikkeling op eerdere leeftijd op latere leeftijd.

Bijvoorbeeld de ontwikkeling in de *vroege kindertijd* (zie 1 in Bijlage 3 en 4): als het jonge kind in een veilige omgeving van ouders (*kern-ontmoeting*) leert geven en ontvangen, en het kind ook als het hierin op de proef wordt gesteld (*crisis*) deze proef doorstaat, dan ontwikkelt het kind een *grondhouding* van *hoop* en ervaart het dat zijn wensen gerespecteerd worden en ook vervuld kunnen worden. Het zo ontwikkelde vertrouwen op de *ander* werkt door in de mogelijkheid tot vertrouwen op de *spirituele Ander* (institutie: godsdienst). Deze *grondhouding* van *hoop* wordt ook *creatief geritualiseerd* in woorden (verhalen, gebeden en liedjes) en houdingen (dansen, knielen en toewijding). Zo ontwikkelt het kind visie op, onder andere, het goddelijke en onsterfelijkheid van de mens en leert het wat het is om vanuit geloof (*bron*) te leven. Het verwerft het vermogen om een binding te hebben met een liefdevolle ander (*wenselijkheid*). Een ongunstige ontwikkeling van deze grondhouding openbaart zich in de *verwording* van het ritueel; het ritueel is dan geen speelse houding meer, maar verwordt tot rigide idolisme en ceremonialisme (*ritualisme*). In plaats van een open en gezonde afhankelijke houding naar de (A)nder, trekt de mens zich terug in (op) zichzelf.

Het labyrint als symbool voor de levensweg

*'Het lopen van een labyrint is niet alleen een individueel proces. Je komt ook andere mensen tegen. Het delen van het smalle pad stemt tot nadenken over hoe je in je leven met ontmoetingen en verbindingen omgaat. Het verhoogt het besef van 'gedeelde momenten' en het bewustzijn van een collectieve zoektocht en een gedeelde bestemming.'*¹³

Pelgrim in het labyrint; Middeleeuwse afbeelding ¹⁴

'Waar je ook heen gaat, ga met heel je hart'

- Confucius -

*'Veel mensen verwarren een labyrint met een doolhof.
Dan mis je echter een belangrijk verschil:
in een doolhof verlies je je weg - in een labyrint vind je je weg.'*¹⁵

Labyrinth in de Cathédrale Notre-Dame de Chartres¹⁶

¹³ <http://rubriek.nl/spiritueel/labyrint.php> (geraadpleegd 20.05.2017).

¹⁴ Bron: <http://degroeneherberg.nl/over-pelgrimeren/pelgrimeren-algemeen/> (geraadpleegd 20.05.2017).

¹⁵ Bron: <http://oceanvanlicht.blogspot.nl/2013/11/het-labyrint-als-pelgrimstocht.html> (geraadpleegd 20.05.2017).

¹⁶ Bron: <http://cathedrale.chartres.free.fr/pg35.htm> (geraadpleegd 20.05.2017).

4.6 Evaluatie en aandachtspunten

In deze evaluatie worden vanuit de bovenstaande theorie de leidende principes voor het onderzoek samenvattend weergegeven. In de afsluitende paragraaf worden concrete aandachtspunten verzameld voor het formuleren van de schrijfoopdracht en het lezen daarvan.

4.6.1 Bühler: grondtendenties

grondtendenties

Bühler gaat er vanuit dat de mens *niet zo maar leeft*, maar dat hij gericht is op het bereiken van *doelstellingen*. De mens *wil* iets met zijn leven, hij wil *functioneren*; zijn geest en gevoel de ruimte geven. Het leven wil zich *uitdrukken* en wil daar *plezier* in hebben. In het gedrag dat van beiden het gevolg is geeft de mens, in tegenstelling tot een dier, *betekenis* aan zijn leven. In het functioneren van de mens onderscheidt Bühler vier grondtendenties. Deze grondtendenties zijn, weliswaar met wisselende dominantie, in *iedere levensperiode* werkzaam. Een persoonlijke levensloop kan gekenmerkt worden door een bepaalde tendentie die *overheerst* of juist *onderontwikkeld* is. Deze tendenties worden in dat geval dan ook gebruikt om een persoon te *karacteriseren*, bijvoorbeeld; hij is echt creatief of zij is altijd bezig haar behoeften te bevredigen. De *cultuur* heeft invloed, onder andere via opvoeding en scholing, op de ontwikkeling van *tendenties* en op de *doelstellingen* van de mens; Deze doelstellingen zijn dus deels *zelfgekozen* en deels *afhankelijk* van de cultuur.

Het gegeven dat de vier grondtendenties in ieder mens verondersteld worden aanwezig te zijn, maakt dat deze van belang zijn bij het lezen van *Het verhaal van je Selfie*. We schetsen kort de karakteristiek van de vier grondtendenties:

1] *bevrediging van behoeften*; het gaat dan niet om natuurlijke behoeften maar om behoeften die ons *karacteriseren*, die diep met ons Zelf te maken hebben; *persoons-eigen strevingen*. Deze behoeften werken levenslang en worden actiever als zij zich kunnen ontwikkelen. Het onderscheid dat Maslow maakt tussen *behoefte*-motieven en *groei*-motieven onderstreept het belang voor de ontwikkeling. Behoeftemotieven maken je afhankelijk van iets of anderen, groei-motieven maken je vrij en genereren motivatie tot verdere ontplooiing van die *persoons-eigen streving*.

2] *aanpassing door zelfbeperking*; soms is er tijdelijk geen ruimte om jezelf te realiseren. Dan kan gekozen worden voor *verzet*, of om de eigen behoeften even op zij te zetten. Dit is indicatief voor een mate van wijsheid.

3] *bewaren van innerlijke ordening*; dit stelt de mens instaat te blijven functioneren als hij overmand wordt door de omstandigheden. Het menselijke geweten wijst je dan de weg. Bij uitstek in tijden van crisis toont de mens zijn ware-Zelf.

4] *creatieve expansie*; leven demonstreert zich in creativiteit. Deze creativiteit staat in dienst van de doelstellingen van de mens. Creativiteit is individueel, ze geeft bevrediging en inspireert tot meer, zo draagt ze bij aan de continuïteit van de levensloop. Als de mens geen mogelijkheid heeft zich creatief uit te drukken kan dat tot psychische- of sociale problemen leiden.

Mentaliteit en vervulling, zelfbepaling en continuïteit

Ieder mens heeft een *hoofdintentie* die zijn dagelijks leven ordent. *Continuïteit* in de levensloop wordt ervaren als gebeurtenissen betekenis hebben c.q. gegeven kunnen worden, met het oog op het totaal-doel van het persoonlijke leven (vergelijk: thema bij Hermans). Het totaal van de vier grondtendenties vormt de *mentaliteit* van de individuele mens en uit zich in zijn zelfbepaling. Een definitieve zelfbepaling, in de adolescentie, is het kenmerk van *echte volwassenheid*.

4.6.2 Havighurst: ontwikkelingstaken

Havighurst legt de nadruk op de *samenhang* van *persoonlijke ontwikkeling* en de *culturele context*. Hij gaat uit van cultureel bepaalde ontwikkelingstaken waaraan voldaan *moet* worden, wil de mens niet achter raken in zijn levensloop. Deze taken worden ingegeven door *fysieke rijping*, vanuit de *samenleving* en vanuit *persoonlijke waarden en aspiraties* (zie Bijlage 2). Voldoet de mens aan deze taken dan resulteert dat in geluk, voldoet de mens niet aan een bepaalde taak dan bemoeilijkt dat zijn leven en heeft dat negatieve gevolgen voor latere ontwikkelingstaken.

4.6.3 Erikson: grondhouding

Grondhoudingen

Grondhoudingen typeren volgens Erikson de mens in zijn *totaliteit*, zij geven de basis aan van het gehele denken, beleven, voelen en doen. Deze grondhoudingen verlopen volgens een vast patroon; zie Bijlage 3). De *duurzame oplossing* van een *crisis* bepaalt de grondhouding(en) van een mens en zo zijn identiteit. Erikson benadert de levensloop als een wisselwerking tussen *innerlijke ontwikkelingsfactoren* en *sociaal-maatschappelijke omstandigheden*.

Kern-ontmoeting , crisis en duurzame oplossing

De mens *rijpt* en *leert* in ontmoeting met anderen. Leren en rijpen zijn *tweelingbeginzelen*; zij komen *nooit* afzonderlijk voor en zijn *altijd* op elkaar betrokken. Wanneer er *geen leeromgeving* is, ontplooiën zich ook *geen rijpingsfactoren*, en vice versa.

In een kern-ontmoeting ontmoet je niet allen een *persoon*, maar ook de *institutie(s)* die hij vertegenwoordigt, bijvoorbeeld; *ouders* (gezag / hoop) – *school en godsdienst*. Zelf-gericht leren komt tot stand komt door *identificatie*; we nemen deel aan soortgelijke ervaringen bij anderen. Een grondhouding ontstaat vanuit een crisis in een kern-ontmoeting. Als deze crisis goed doorleefd wordt ontstaat een *duurzame oplossing*, zo niet dan kan er *regressie* of *progressie* optreden.

Ritualisering

Ritualisering is een bijzondere vorm van alledaags gedrag waardoor de mens zijn wereld ordent. Goede ritualisering is een creatieve formalisering van menselijke relaties. Elk aspect van ritualisering zoals de mens die tot houding maakt, is later kenmerkend voor de houding ten opzichte van het instituut dat gerepresenteerd werd in de ritualisering. Dit werkt analoog aan de kern-ontmoeting.

4.6.4 Aandachtspunten voor Het verhaal van je Selfie

Bühler: grondtendenties

- *Uitdrukking en plezier*; het leven wil zich met plezier uitdrukken met geest en gevoel.
- *Cultuur invloeden*; welke cultuur invloeden zijn er? Waar zie je dat in terug en wat is de waarde of rol hiervan.
- *Persoons-eigen strevingen*; wat zijn de strevingen die de schrijver typeren, waar hij zich *in kwijt kan*. Welke betekenis heeft dat voor de schrijver nu en in de toekomst, welke anderen of omstandigheden zijn hierin belemmerend of stimulerend.
- *Behoeft-motieven en groei-motieven*; dit onderscheid is indicatief voor de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling. Word je gedreven door *behoefte-motieven*, dan ben je afhankelijk van anderen. *Groei-motieven* daar en tegen stimuleren tot werkelijke ontwikkeling en maken je vrij c.q. zelfstandig. Welke motieven zijn aanwezig bij de schrijver (zie ook persoons-eigen strevingen).
- *Aanpassing door zelfbeperking*; het vermogen tot zelfbeperking is indicatief voor een mate van wijsheid. Kiest de schrijver voor zelfrealisatie ten koste van anderen, of voor zelfbeperking.
- *Bewaren van innerlijke ordening*; blijf je overeind in een crisis
- *Creatieve expansie*; samenspel met *Persoons-eigen strevingen*.
- *Mentaliteit en vervulling, zelfbepaling en continuïteit*; wat is de *mentaliteit* van de schrijver; wat beweegt hem ertoe zijn levensloop op deze bepaalde manier vorm te geven (thema of plot). Is er zicht op een *totaal-doel*, of een *verlangen* naar een bepaald doel. Welke bronnen worden hierin aangesproken? Wat wil het zeggen als er geen enkel doel gezien of verlangt wordt?
- *Tentatieve zelfbepaling*; *Tentatieve zelfbepaling* vindt plaats in de adolescentie, dus afhankelijk van de VO-jaarlag mag van de schrijver verwacht worden dat hij hierin *voorlopige* keuzes maakt of hierin *zoekend* is.

Havighurst: ontwikkelingstaken

- *Ontwikkelingstaken*; het overzicht van Havighurst (Bijlage 2) geeft grond aan de verwachtingen die gesteld mogen worden aan de fase van ontwikkeling van de schrijver. Bijvoorbeeld 'emotionele onafhankelijkheid van ouders', 'verlangen naar, en bereiken van sociaal verantwoord gedrag' en de 'ontwikkeling van een bewuste waardenschaal en van een adequaat wereldbeeld', zijn onderwerpen die in een

zelfverhaal bevraagd kunnen worden, en waarop van een adolescent in de bovenbouw een adequate verwoording mag worden verwacht.

- *Context*; de context (cultuur, overtuigingen, waarden en normen) waarin je opgroeit bepalen (mede) de inhoud van de ontwikkelingstaken die een mens krijgt aangereikt c.q. opgelegd. Het zelfverhaal kan dus bevraagd worden op deze *inhoud*, maar ook op de *context* zelf.

Erikson: grondhouding

- *Kern-ontmoetingen*; Elke fase van ontwikkeling wordt door een kern-ontmoeting in gang gezet. Het slagen van deze *ontwikkeling* is afhankelijk van het slagen van de *ontmoeting* (crisis). Het zelfverhaal onderzoekt welke crises zich hebben voorgedaan en wie hierin belangrijke anderen c.q. *identificatiefiguren* waren.
- *Grondhoudingen*; gezond ontwikkelde grondhoudingen geven aan dat er *duurzame oplossingen* gevonden zijn via *crises* in *Kern-ontmoetingen*. In deze Kern-ontmoeting vertegenwoordigt de significante ander ook een of meerdere instituties van de samenleving. De schrijver kan hierop bevraagd worden: geeft zijn verhaal blijk van deze *grondhoudingen* (Bijlage 3), en wat is de ontwikkelde houding ten opzichte van de *instituties* die door deze anderen vertegenwoordigd worden.
- *Ritualisering*; grondhoudingen uiteten zich in ritualisering in het dagelijks leven. Een gezonde ontwikkeling laat zich lezen in creatieve ritualisering. Een ongezonde ontwikkeling laat zich lezen in ritualisme en afwijkend of zelfs ziekelijk gedrag. Beiden zijn onderwerpen in het schrijven en lezen van *Het verhaal van je Selfie*.

5 Het verhaal van je Selfie

5.1 Inleiding

Om te komen tot een opdrachtformulering die aansluit bij de doelstelling van dit onderzoek, wordt eerst de 'status' van *Het verhaal van je Selfie* geduid als 'in eerste-lezing'. Daarna wordt de methode beschreven waarin de aandachtspunten vanuit de verschillende levensloopvisies, als zo genaamde *schrijf- en lees-triggers*, worden gekoppeld aan het kader van de ZKM. Vervolgens wordt de inhoud van deze schrijf- en lees-triggers kort beschreven. Vanuit deze basis wordt tenslotte de principe-inhoud geformuleerd van de schrijfopdracht en de te verwachten opbrengst.

5.2 Doelstelling van de schrijfopdracht(en)

De doelstelling van dit onderzoek is, in de context van het Levensbeschouwelijk onderwijs op het VO, een schrijfopdracht te formuleren die de leerling stimuleert in het schrijven van het zelfverhaal; *Het verhaal van je Selfie*.

Hermans geeft aan dat ‘het kenmerk van verhalen is dat ze gaan over gebeurtenissen, hun context en hun persoonlijke betekenis. Daarmee wordt recht gedaan aan de eigen ervaring en geschiedenis van de verteller’ (Meijers, 2012, p. 59). De verteller is hierin niet alleen *object* (ik laat mij onderzoeken) maar ook *subject* (ik ben in staat tot zelfonderzoek) en daarnaast is de schrijver ook *project* (ik geef vorm aan mijn eigen ontwikkelingsproces).

Om dit project tot een *dialogisch project* te maken is het nodig om als schrijver c.q. ontwerper een *flexibele en alternerende beweging* te maken tussen twee elkaar aanvullende posities; 1] *beheersen én receptiviteit*; de eigen invloed dient aangevuld te worden met ontvankelijkheid voor de inbreng van anderen. 2] *zelf-constructie én openheid*; actief-ontwerpen dient samen te gaan met het openstaan voor verrassende aspecten van het Zelf of de omgeving. 3] *vertellen én luisteren*; jouw verhaal is uitgangspunt maar wordt aangevuld door andere verhalen. 4] *vormen én gevormd worden*; we vormen niet alleen ons Zelf, maar worden ook gevormd door anderen (ibid, pp. 60-61).

Het verhaal van je Selfie: zelfverhaal in eerste-lezing

Onderwerp van het onderzoek *Het verhaal van je Selfie* is het verhaal van de leerling *in eerste-lezing*. De constructie zoals hierboven beschreven behelst een proces van *schrijven* en *herschrijven*, zoals die onder andere wordt toegepast in loopbaanbegeleiding. Dit onderzoek richt zich op het *eerste* verhaal. Hierbij worden de *perioden* en *aandachtsvelden* gevolgd die gehanteerd worden in de vragen bij de ZKM (Bijlage 1).

5.3 Integratie DST en Visies op levensloop

5.3.1 Methode: schrijf- en lees-triggers

De *Dialogical Self Theory* is het theoretisch kader waarbinnen de schrijfpodracht gelezen wordt. Aan de hand van de voor dit onderzoek relevante theorie van de DST zijn aandachtspunten geformuleerd die functioneren als *schrijf- en lees-trigger*. De schrijf-triggers dragen relevante onderwerpen aan voor de schrijver (leerling). De lees-triggers geven aandachtspunten aan voor de lezer (docent).

Aan de hand van de voor dit onderzoek relevante theorie van *visies op de levensloop* zijn aandachtspunten geformuleerd die kenmerkend zijn voor de levensloop van de *doelgroep van dit onderzoek* (vroege kindertijd t/m adolescentie). Deze *levensloop-aandachtspunten* worden gekoppeld aan de *schrijf- en lees-triggers* vanuit de DST.

Deze koppeling van een *levensloop-aandachtspunt* aan een specifieke *DST schrijf- en lees-trigger* is nadrukkelijk niet rigide. De aspecten van de aandachtspunten kunnen *naar hun aard* ook betrekking hebben op andere dan de aangegeven DST-triggers. De lezer wordt geacht hier creatief in te zijn.

Voor een overzicht van de schrijf- en lees-triggers, zie Tabel 2.

Tabel 2: Koppeling Schrijf- en Lees-triggers aan DST						
DS1	Het positie-repertoire	BÜ2	HA1	HA2	HA6	ER1
DS2	De derde positie, of het ware-Zelf	BÜ1	BÜ3	HA3	HA5	
DS3	De promotorpositie	HA4	ER2			
DS4	Motivatie, plot-structuur en thema's	BÜ4	BÜ7	BÜ8	BÜ9	ER3
DS5	Waardering, Affect en Grondmotieven	BÜ5	BÜ6			
Overzicht overige DST Lees-triggers						
DS6	Zelf Konfrontatie Methode					
DS7	Het voorlopige karakter					
DS8	De context van het verhaal					
DS9	Misverstanden					
DS10	Reële en imaginaire dialoog					
Overzicht codering:						
Bühler: grondtendenties			Havighurst: ontwikkelingstaken			
BÜ1. Uitdrukking en plezier			HA1. Fysiologische stabiliteit			
BÜ2. Cultuur invloeden			HA2. Geslachtsrol			
BÜ3. Persoons-eigen strevingen			HA3. Emotionele stabiliteit			
BÜ4. Behoeft-motieven en groei-motieven			HA4. Ethiek en wereldbeeld			
BÜ5. Aanpassing door zelfbeperking			HA5. Economische zelfstandigheid			
BÜ6. Bewaren van innerlijke ordening			HA6. Context			
BÜ7. Creatieve expansie			Erikson: grondhouding			
BÜ8. Mentaliteit en vervulling,			ER1. Kern-ontmoetingen			
BÜ9. Zelfbepaling en continuïteit			ER2. Grondhoudingen			
BÜ10. Tentatieve zelfbepaling			ER3. Ritualisering			

5.3.2 Inhoud schrijf- en lees-triggers

DS1: Het positie-repertoire;

Weten wie er aan de gesprekstafel zit. Zelfkennis wordt verrijkt door zicht op het eigen positie-repertoire. Het ontdekken van dit repertoire geeft de schrijver inzicht in zijn Zelf-functioneren en in de mogelijkheden daarvan. De lezer kan hierin een helpende rol vervullen.

BÜ2: Cultuur invloeden; cultuur c.q. traditie invloeden werken in op de doelstellingen die een mens zich stelt. Opvoeding, scholing en opleiding zijn belangrijke factoren waardoor deze cultuur wordt verinnerlijkt. In het *positie-repertoire* zullen deze invloeden worden onderzocht en benoemd als Ik-posities. De schrijver benoemt welke invloeden (overtuigingen en doelstellingen) er vanuit zijn context zijn aangereikt en in welke mate die van invloed zijn (geweest) op zijn huidige overtuigingen en doelstellingen.

HA1: Fysiologische stabiliteit; de menselijke fysiologie is onderdeel van het positie-repertoire. In de pubertijd maakt de jongere een grote ontwikkeling door op fysiologisch gebied. De opgave is om een gezonde houding ten opzichte van de eigen lichamelijkeheid te ontwikkelen, en deze te accepteren.

HA2: Geslachtsrol; vanaf jonge leeftijd leren kinderen de geslachtsverschillen en de bijbehorende (cultureel bepaalde) rol steeds meer onderscheiden. In de pubertijd komt hier ook nog een seksuele dimensie

bij. Geslachts- en seksualiteitsbeleving laten zich als onderdeel van het Zelf beschrijven als ik-positie(s). De opgave is om de eigen geslachtsrol te accepteren en van daaruit een perspectief te ontwikkelen op huwelijk (verbintenis) en gezin.

HA6: *Context*; Havighurst legt de nadruk op de *samenhang van persoonlijke ontwikkeling* en de *culturele context*. Het gaat dus om *cultureel bepaalde* ontwikkelingstaken waaraan voldaan moet worden. De context zelf, belichaamd in personen of instituties, laat zich ontdekken en verwoorden als positie. Door deze aanwezigheid te ontdekken en te beschrijven vergroot de schrijver het zelfinzicht in zijn context.

ER1: *Kern-ontmoeting*; Elke fase van ontwikkeling wordt door een *Kern-ontmoeting* in gang gezet. Deze *ontwikkeling* vindt plaats na het overwinnen van de crisis die deze *ontmoeting* veroorzaakt. Het zelfverhaal onderzoekt welke crises zich hebben voorgedaan en wie hierin belangrijke anderen c.q. identificatiefiguren waren.

DS2: De derde positie, of het ware-Zelf;

Het ware-Zelf is een zoektocht waard omdat deze positie rust en ook richting genereert te midden van tegenstrijdige gevoelens. Het (helpen) ontdekken van deze positie geeft de schrijver rust en richting in zijn levensloop.

BÜ1: *Uitdrukking en plezier*; het leven wil zich met plezier (lust) uitdrukken; met geest en gevoel. Dit uitdrukken geeft blijk van levendigheid en het stijgt uit boven het noodzakelijke overleven. De schrijver benoemt activiteiten en producten die uiting geven aan zijn 'levenslust'. Omdat dit inherent is aan leven, en daarmee het Zelf, zal dit tot uiting komen in een positie die invloedrijk is en het ware-Zelf mede bepaalt.

BÜ3: *Persoons-eigen strevingen*; geven uiting aan behoeften die diep met het Zelf te maken hebben, zij vormen het beeld dat de mens heeft van zichzelf. Deze strevingen (behoefte) zijn altijd aanwezig en worden actiever als zij worden ontwikkeld. De schrijver benoemt zijn persoons-eigen strevingen, waar hij zich 'in kwijt kan'. Hij geeft aan welke betekenis (doelen) dat voor hem heeft, nu en in de toekomst, en welke anderen of omstandigheden hierin stimulerend of belemmerend zijn.

HA3: *Emotionele stabiliteit*; in de baby- en kleuter periode ontwikkelt zich gevoelscontact met ouders en anderen. Het jonge kind leert in interactie met leeftijdgenoten zich emotioneel te handhaven, maar zich ook aan te passen. In de pubertijd ontwikkelt de jongere een emotionele onafhankelijkheid van de ouders en vindt steeds meer zijn weg in het onderhouden van sociale relaties met personen en groepen. De genoemde onderdelen van deze emotionele stabiliteit laten zich lezen in verschillende Ik-posities. Wanneer er sprake is van (een mate van) stabiliteit, blijkt daaruit dat dit zich laat benoemen als derde, rust genererende positie.

HA5: *Economische zelfstandigheid*; in de adolescentie worden de voorbereidingen getroffen op weg naar economische zelfstandigheid. De keuze voor een beroep en bijbehorende opleiding zijn hierin aan de orde. In deze keuze worden meerdere Ik-posities aangesproken.

DS3: De promotorpositie;

Deze ik-positie(s) neemt een centrale plek in en is in staat de continuïteit van jezelf te bewaren en naar de toekomst toe het Zelf naar een hoger niveau van ontwikkeling te brengen. Identificatie-figuren kunnen als *promotor* optreden, en zijn in een (zelf)leerproces van groot belang voor de vorming. Het (helpen) ontdekken van deze posities brengt *continuïteit* in de levensloop en genereert verdere ontwikkeling bij de schrijver.

HA4: Ethiek en wereldbeeld; Van jongs af aan leert het kind van opvoeders wat goed is en wat niet, en ontwikkelt zo zijn geweten. In de schoolleeftijd ontwikkelt het steeds meer een *persoonlijke* moraliteit en schaal van waarden. Van de adolescent wordt verwacht dat hij steeds meer zijn burgerlijke verantwoordelijkheid op zich neemt, sociaalverantwoord gedrag vertoont en een bewuste waardenschaal ontwikkelt. Een en ander wordt verwerkt in de ontwikkeling van een adequaat wereldbeeld. Zo draagt deze ontwikkeling bij aan de *continuïteit* van de levensloop.

ER2: Grondhoudingen; grondhoudingen bepalen de mens in zijn totaliteit (Bijlage 3). De aanwezigheid van grondhoudingen wijzen op een geslaagde, duurzame oplossing van een crisis met belangrijke anderen. De schrijver geeft in zijn verhaal blijk van de aanwezigheid (of afwezigheid) van grondhoudingen en van welke crises zich hebben voorgedaan en welke belangrijke anderen c.q. identificatiefiguren hierin promotor waren. Ook doet zijn verhaal verslag van de ontwikkelde houding ten opzichte van de *instituties* die door deze anderen vertegenwoordigd worden.

DS4: Motivatie, plot-structuur en thema's;

Een schrijver is gemotiveerd om zijn verhaal te vertellen. Het (helpen) ontdekken van betekenisvolle verbanden c.q. plot in het zelfverhaal en de grondmotieven die daarin een rol spelen, vergroot het zelfinzicht van de schrijver. De lezer kan hierin een helpende rol vervullen.

BÜ4: Behoeft-motieven en groei-motieven; dit onderscheid is indicatief voor de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling. Welke *motieven* zijn aanwezig bij de schrijver (zie ook BÜ3) en maken deze hem *afhankelijk* van anderen of maken deze hem *vrij en zelfstandig*?

BÜ7: Creatieve expansie; met deze *demonstratieve zijnsweelde* drukt de mens zich, levenslang, binnen zijn eigen mogelijkheden uit (zie ook BÜ1). Zij bepalen mede de doelstellingen van de mens en zijn zo onderscheidend voor een persoon en onderdeel van het ware-Zelf (DS2). Verder zijn ze indicatief voor de *continuïteit* c.q. eenheid van de levensloop. De schrijver onderzoekt welke creatieve mogelijkheden hij heeft, waar die zich in uiten en of deze als thema invloed hebben op zijn (mogelijk toekomstige) doelen.

BÜ8: Mentaliteit en vervulling, zelfbepaling en continuïteit; in zijn verhaal geeft de schrijver blijk van zijn mentaliteit; wat beweegt hem ertoe zijn levensloop op deze bepaalde manier vorm te geven (thema of plot)? Is er zicht op een *totaal-doel*, of een *verlangen* naar een bepaald doel?

BÜ9: Tentatieve zelfbepaling; *Tentatieve zelfbepaling* vindt plaats in de adolescentie, dus afhankelijk van de VO-jaarlaag mag van de schrijver verwacht worden dat hij hierin *voorlopige* keuzes maakt, of hierin *zoekend* is. De schrijver onderzoekt of, en zo ja welke, overtuigingen en doelstellingen hij zich tot de zijne heeft gemaakt (zie ook DS1:BÜ2). De schrijver kan zijn (voorlopige) keuzes motiveren of aangeven waar zijn twijfel zit.

ER3: Ritualisering; grondhoudingen (DS3:ER2) uiten zich in ritualiseringen in het dagelijks leven. In het zelfverhaal doet de schrijver verslag van zijn handelen en ervaringen in belangrijke gebeurtenissen. Hierin is te lezen of en hoe de verworven grondhoudingen doorwerken in zijn levensloop. Is er sprake van *creatieve ritualisering* of van *ritualisme*, en heeft de schrijver een gezonde houding (zie Bijlage 4: *wenselijkheid*) ontwikkeld ten opzichte van zichzelf en zijn context?

DS5: Waardering, Affect en Grondmotieven;

De schrijver via de schrijfopdracht uitdagen tot het *waarderen* van gebeurtenissen die hij beschreven heeft en het *benoemen van de affecten* die daarbij ervaren worden. De schrijver doet dan niet alleen verslag van gebeurtenissen maar geeft ook zicht op de impact van deze gebeurtenissen op zijn leven, en de emoties die daarbij ervaren worden. Verder wordt het zelfinzicht van de schrijver vergroot als hij ontdekt welke *grondmotieven* een rol spelen in zijn handelen c.q. *waarderen*.

BÜ5: Aanpassing door zelfbeperking; het vermogen tot zelfbeperking is indicatief voor een mate van wijsheid. De schrijver ontdekt in gebeurtenissen in zijn levensloop waarbij ook anderen betrokken zijn, de (*grond*)*motieven* voor zijn handelen. Kiest de schrijver voor zelfrealisatie ten koste van anderen, of voor zelfbeperking. Geeft de schrijver hierin blijk van een gezonde afweging van zijn en andermans belangen?

BÜ6: Bewaren van innerlijke ordening; dit stelt de mens in staat te blijven functioneren als hij overmand wordt door de omstandigheden. Of dit voor de schrijver het geval is, zal blijken in de *waardering* die hij geeft aan significante gebeurtenissen en de *affecten* die hij daarbij benoemt. Juist in crisis omstandigheden laat de schrijver hierin zijn ware-Zelf zien (DS2)

5.3.3 Inhoud lees-triggers

DS6: Zelf Konfrontatie Methode;

Het verhaal van je Selfie richt zich op het verleden, het heden en de toekomst, en nodigt uit tot het beschrijven van significante gebeurtenissen en personen in het leven van de schrijver. De ZKM-vragen, hun reikwijdte en intentie, zullen leidraad zijn voor Het verhaal van je Selfie. In de toekomstvragen is nadrukkelijk ruimte voor de dromen en verlangens van de schrijver.

DS7: Het voorlopige karakter van het selfieverhaal;

Het is van belang voor de lezer om zich te realiseren dat het verhaal nooit een definitief verhaal is. Het verhaal is niet alleen een *constructie* maar het verhaal is ook *onder constructie*. Dat brengt ontspanning

bij het schrijven maar is ook hoopvol, het verhaal kan herschreven worden of verder ontwikkeld. Dit is vooral belangrijk om te realiseren: het verhaal, en daarmee de schrijver, zijn niet af. Het verhaal geeft inzicht in hoe een gebeurtenis in het nu wordt gewaardeerd. Dit kan, afhankelijk van de waardering, aanleiding zijn om hier met de schrijver verder over door te spreken.

DS8: De context van het verhaal;

Een verhaal moet *contextualistisch* gelezen worden; in de context van ruimte en tijd van de *schrijver*. Voor een goed lezen moet antwoord geven worden op de vraag: wie is hier aan het woord, de schrijver van nu of de persoon van toen? Hoe moeten de gebruikte woorden en begrippen verstaan worden? En waar is verdere verheldering nodig?

DS9: Misverstanden;

Bij het lezen van het verhaal moet er rekening mee gehouden worden dat een schrijver zich uitdrukt in *zijn eigenheid* en dat voor een goed begrijpen wellicht verdere verheldering nodig is van de kant van de schrijver. Daarnaast moet de lezer zich realiseren dat de schrijver wellicht geen rekening houdt met de eigenheid c.q. alteriteit van de door hem opgevoerde anderen. Het verhaal is zijn *perceptie* van de waarheid; dus geen *feitelijke* werkelijkheid maar een *beleefde* werkelijkheid.

DS10: Reële en imaginaire dialoog;

Het verhaal is geen *feitelijke* werkelijkheid maar een *beleefde* werkelijkheid. Dat betekent dat de schrijver altijd gelijk heeft waar het gaat om zijn ervaring van de feiten en daarin dus serieus genomen moet worden. Dat betekent echter niet dat deze feiten ook zo (volledig) hebben plaatsgevonden. Anderen aanspreken naar aanleiding van een verhaal, bijvoorbeeld in geval van strafbare feiten, zal dus niet *zomaar* mogen plaatsvinden.

5.4 Formulering van de schrijfopdracht

Bijsluiter

M.b.t. de *vragen*: Het doel van de opdrachten is om de schrijver aan te zetten tot een grondig zelf-onderzoek. De schrijver moet hierin primair gericht zijn op het weergeven van zijn ervaringen en niet op 'het beantwoorden van de vragen'. De vragen zijn hierbij een hulpmiddel, het gaat niet om de letterlijke vraag.

M.b.t. de *antwoorden*: In het beantwoorden van de vragen zijn er geen goede of foute antwoorden. Elk antwoord is goed als het beschrijft wat de schrijver zelf belangrijk acht in zijn levensloop.

Naar analogie uit vooraf bij de ZKM; (Hermans & Hermans-Jansen, 1995, p. 245)

Selfie 1: #er was eens...

Tags: *verleden, DS1, DS2, DS3*

- 1] Gezin: je bent opgegroeid in een gezin, dat is de eerste groep in jouw leven waar je de eerste dingen leerde en meemaakte.
 - Vertel hoe het gezin er uit zag (ziet) waarin jij in opgroeide. Denk hierbij aan de volgende dingen: land, stad, dorp, broers en zussen (hoeveelste kind ben jij?), ouders, opa's en oma's, gezinsleven, scheiding, stief-vader/moeder/broers/zussen, gezondheid, overlijden, beroep ouders, rijkdom en armoede, en wat jij verder nog belangrijk vindt om te vertellen.
- 2] Groepen: naast jouw gezin ben jij nog onderdeel (geweest) van een aantal andere groepen.
 - Vertel van welke groepen jij deel uitmaakt(e). Vertel daarbij wat die groep deed. Denk hierbij aan de volgende dingen: basisschool, middelbare school, sportclub, hobby, kerk, club, vereniging, verschillende vriendengroepen, enz.
- 3] Belangrijk voor jou: Je hebt nu verteld *waar* en *met wie* je bent opgegroeid. Deze vraag is bedoeld om inzicht te krijgen in één of meer gebeurtenissen in je *verleden* die belangrijk voor je zijn geweest.
 - Is er *een persoon, een gebeurtenis* (ervaring) of een *omstandigheid* die jouw leven sterk heeft beïnvloed, en die jouw leven nog steeds beïnvloed? Vertel wie of wat dat is, wie er mee te maken hadden en wat dat met jou deed en misschien nog doet.

Selfie 2: #mijn helden en verhalen

Tags: *heden, DS3, DS4*

In opdracht 1 heb je verteld welke mensen je allemaal bent tegen gekomen in je leven. Daarnaast kom je ook nog heel veel mensen tegen op andere plekken, bijvoorbeeld via de media (tv, film, muziek, internet, enz.). Al deze mensen *zijn* iets, *doen* iets, of *vertellen* iets. In deze opdracht vertel je wie jouw helden zijn, en welke verhalen jij belangrijk vindt?

- 1] Mensen en dingen: Vertel welke *mensen* of *dingen* jou inspireren? Aan wie jij een voorbeeld neemt? Het kan iemand zijn waarvan je denkt 'wat hij doet, dat wil ik ook', maar dat hoeft niet. Het kan ook iemand zijn die jou iets geleerd heeft, bijvoorbeeld dat een bepaalde eigenschap van jou erg belangrijk is, en dat je daar vaak aan terug denkt. Het kunnen mensen van nu zijn, maar ook mensen van vroeger die je nu niet meer tegenkomt. Maar het kunnen natuurlijk ook 'dingen' zijn. Vertel wie of wat dat is en leg ook uit wat je zo aanspreekt en wat je daarmee doet of zou willen doen.
- 2] Zingevende verhalen: Vertel welke verhalen voor jou belangrijk zijn en zin aan je leven geven. Het kan een geloof zijn, maar ook een boek, een filosofie of een motto. Vertel hierbij wat dat verhaal voor jou persoonlijk betekent, wat heb je eraan? En ook hoe dat in jouw leven te zien is.

Selfie 3: #ra ra, wie zijn IK?

Tags: *heden, DS1, DS2, DS5*

[vooraf: uitleg van het concept interne- en externe IK-posities / dialogische Zelf]

Voor lijst met IKken zie Bijlage 5

- 1] Kies uit de lijst met IKken (posities) de 10 interne-IKken en de 10 externe-IKken waarvan jij vindt dat die het beste bij jou passen. Je mag er ook zelf een aantal bedenken, als die beter bij jou passen en niet in de lijst staan. (Noem bij mensen ook even de naam: mijn broer *Kees*)
- 2] Je hebt nu een lijstje met 20 IKken. Sommigen IKken zijn positief en met andere IKken ben je misschien wat minder blij mee. Maak van deze 20 IKken 2 rijtjes; één rijtje met IKken waar je blij mee bent en één rijtje met IKken waar je minder, of helemaal niet blij mee bent. Zet ze op volgorde, met de meest blijte bovenaan (rij 1) of de minst blijte (rij 2).
- 3] Beantwoord de volgende vragen voor de bovenste 5 IKken van beide rijen:
 - Beschrijf een situatie of gebeurtenis waarin deze IK erg belangrijk was. (probeer zo te schrijven dat iemand anders het ook snapt; waar speelt het zich af, hoe oud was je en wie speelt er nog meer in mee (bij personen: niet alleen de naam noemen (Piet), maar ook wat hij is (mijn broer Piet)).
 - Waarom was deze IK hierin zo belangrijk? (wat gebeurde er daarom, of wat was er anders gegaan als deze IK er niet was geweest).
 - Welke emotie(s) geeft deze IK jou (kunnen er meerdere zijn, soms zelfs tegenstrijdige). Ben je er blij mee, of had je liever nog een andere IK gehad die je niet in je lijstje hebt staan?
- 4] Zijn er in de gebeurtenissen die je beschrijft momenten waarop jij 'helemaal jezelf bent'? Dingen die echt bij je passen en die je fijn vindt om te doen. Vaak zijn dat dingen waar je goed in bent, maar dat hoeft niet, je kunt ze ook 'gewoon' leuk vinden. Welke eigenschappen van jou spelen daarin een rol? Met welke mensen, dieren, activiteiten of andere dingen heeft dat dan te maken?
- 5] Herken je in de verhalen die je vertelt hebt een 'rode draad?' iets wat steeds meespeelt of waar je tegenaan loopt? iets wat steeds gebeurt of je overkomt? Dat kunnen natuurlijk positieve dingen zijn, maar ook minder leuke dingen. Het is steeds iets wat bij jou (lijkt) te horen.

De volgende vragen kunnen je helpen die te ontdekken:

- Welke eigenschappen of karaktertrekken (IKken) van jou spelen vaak mee?
- Welke gebeurtenissen of situaties komen vaak voor?
- Komen bepaalde gevoelens en emoties vaak terug?
- Wat wilde jij graag voor jezelf of anderen op die momenten?

Selfie 4: #als ik later groot ben...

Tags: toekomst, DS2, DS4, DS5

In deze opdracht ga je kijken naar de toekomst. Je hebt natuurlijk geen glazen bol om de toekomst te voorspellen, maar je kan wel vertellen wat je er van verwacht en wat je graag zou willen. Denk niet te snel 'dat kan ik toch niet', of 'dat zal wel nooit gebeuren', je mag ook best een beetje dromen zonder te weten hoe het precies zal gaan. Je mag zo ver vooruit kijken als jij wilt.

1] Wat verwacht jij van de toekomst? In het algemeen maar ook van jezelf. Wanneer is jouw leven geslaagd?

Probeer zo te schrijven dat een ander het ook begrijpt.

De volgende vragen kunnen je op weg helpen:

- Wat wil je graag bereiken? Wanneer is jouw leven geslaagd?
- Wat denk je dat er van grote betekenis is voor jouw toekomst, of van grote invloed zal zijn op jouw toekomst?
- Is er een doel waarvan jij verwacht dat het een belangrijke rol zal spelen in jouw leven?

Selfie 5: #wat vond ik ervan...

Tags: evaluatie en reflectie

Je hebt nu een heleboel nagedacht en geschreven over jezelf. Vertel in het kort wat je daarvan vond en wat je hebt ervaren. De volgende vragen kunnen je daarbij helpen:

- Wat vond je ervan om over jezelf na te denken?
- Wat heb je geleerd over jezelf? Wat was nieuw en wat wist je al?
- Wat vond je waardevol om te ontdekken, en waarom?
- Wat vond je leuk, moeilijk of verdrietig? Welke emoties kwamen bij je naar boven?
- Voelde jij je vrij om 'alles' te vertellen? Of hield je sommige dingen liever voor jezelf? (dat mag natuurlijk)
- Over welke dingen zou je nog wel eens verder willen door praten, en met wie zou je dat willen doen?
- Kwam je dingen tegen waarover je meer zou willen weten of leren?

5.5 Verwachte opbrengst van de schrijfo opdracht

Leeswijzer

In het beschrijven van de verwachte schrijfoopbrengst gaan we uit van de visies op de levensloop zoals beschreven in hoofdstuk 4. Erikson definieert de levensloop als 'een samenhangend verhaal met tegenstrijdige wendingen en een of andere vorm van oplossing' (zie 4.2), waarmee hij strikte hantering van deze visies wil voorkomen. Hoewel er dus vanuit deze visies zekere regelmatigigheden te schetsen zijn, en dus ook te verwachten zijn in *Het verhaal van je Selfie*, gaat het in die verhalen om een verslag van een *geleefde* levensloop en nadrukkelijk niet om een *gesystematiseerde* levensloop. De verwachtingen aan het verhaal hoeven niet te worden getemperd maar wel worden voorzien van de kanttekening dat een persoonlijk

verhaal (meestal) niet (altijd) een op een te spiegelen is aan de theorie. Dit staat dus nog los van de *lees-triggers* DS6 tot en met DS10, zoals boven beschreven, die mede richting geven aan de *wijze van lezen* van een Selfie.

5.6 Verwachte schrijfpbrengst via schrijf-triggers in kader DST

De *verwachte schrijfpbrengst* wordt beschreven vanuit het kader van de DST; per DS-onderdeel (DS1 tot en met DS5) aan de hand van de *schrijf-triggers* (BÜ#, HA# en ER#) vanuit de levensloopvisies. In het *Verhaal van je Selfie* zullen deze onderdelen dus naar hun aard, zoals hierboven aangegeven, *niet systematisch* terug te lezen zijn.

DS1: Het positie-repertoire

Weten wie er aan de gesprekstafel zit. De schrijver ontdekt en beschrijft de verschillende interne- en externe IK-posities die in zijn Zelf een rol spelen. De schrijver kan deze koppelen en verduidelijken aan de hand van gebeurtenissen en omstandigheden in zijn *culturele context*. Zo doet hij verslag van de invloed van zijn opvoeding en scholing op zijn overtuigingen en doelstellingen (BÜ2) en van de *verwachtingen* die vanuit zijn specifieke context aan hem gesteld werden of worden (HA6). In de IK-posities doet de schrijver ook verslag van zijn geslachts- en seksualiteitsbeleving. Hierin is te lezen of de schrijver een gezonde houding heeft ten opzichte van zijn *lichamelijkheid* (HA1) en hoe hij zijn *geslachtsrol* ziet met bijbehorend perspectief (HA2). In het beschrijven van de gebeurtenissen en omstandigheden verwoordt de schrijver wie belangrijke anderen c.q. identificatie-figuren voor hem waren en welke crises zich hebben voorgedaan in deze kern-ontmoetingen, en van zijn houding ten opzicht van de achterliggende instituties (godsdienst, recht en wet, geweten, arbeid en partnerschap) (ER1).

DS2: De derde positie, of het ware-Zelf

Het ware-Zelf is een zoektocht waard omdat deze positie rust en ook richting genereert te midden van tegenstrijdige gevoelens. Deze rust is te lezen in de *emotionele stabiliteit* die de schrijver ervaart in interactie met anderen (HA3). Het ontdekken van deze derde posities geeft de schrijver rust en richting in zijn levensloop. De schrijver vertelt over zijn *persoons-eigen strevingen* waar hij zichzelf 'helemaal in kwijt kan', en geeft aan welke doelen hij daarmee wil bereiken (BÜ3). In deze strevingen geeft de schrijver aan dat hij *plezier* in zijn leven heeft, zij zijn drukkingen van zijn levenslust (BÜ1). Dit is ook te lezen in de richting die hij kiest met betrekking tot zijn opleiding en beroep, op weg naar *economische zelfstandigheid* (HA5).

DS3: De promotorpositie

Deze ik-positie(s) neemt een centrale plek in en is in staat de continuïteit van jezelf te bewaren en naar de toekomst toe het Zelf naar een hoger niveau van ontwikkeling te brengen. De schrijver beschrijft verinnerlijkte belangrijke objecten of anderen die hij als stimulerend ervaart, als promotor met generende

invloed. Verder geeft deze beschrijving blijk van ontwikkelde *grondhoudingen* (hoop, vasthoudendheid, doelgerichtheid, competentie, trouw en loyaliteit) die hij in zijn levensloop zich heeft toegeëigend (ER2)(zie ook ER1). De aanwezige continuïteit van een promotorpositie is ook terug te lezen in zijn gezonde houding in zake *ethische onderwerpen*, in het op zich nemen van burgerlijke verantwoordelijkheid en het vertonen van sociaalverantwoord gedrag. Afhankelijk van zijn leeftijd geeft de schrijver blijk van een adequaat *wereldbeeld* (HA4).

DS4: Motivatie, plot-structuur en thema's

Verhalen zijn niet structuur en doelloos, ze worden bevolkt door actors die gedreven en doelgericht het plot willen bereiken. Een schrijver is *gemotiveerd* om zijn verhaal te vertellen. Het beschrijven en ontdekken van betekenisvolle verbanden c.q. plot in het zelfverhaal en de grondmotieven die daarin een rol spelen, vergroten het zelfinzicht van de schrijver. De schrijver geeft blijk van zijn 'persoonlijkheid' als hij beschrijft hoe hij zijn levensloop vormgeeft, of wil vormgeven, en welke doelen hij hierin persoonlijk belangrijk vindt om na te streven (BÜ8). Hierin geeft hij blijk van zelfstandigheid (BÜ4) en creativiteit (BÜ7), en ook van het verlangen om niet afhankelijk van anderen te zijn maar zichzelf tentatief steeds meer te bepalen. De schrijver motiveert zijn (voorlopige) keuzes en geeft aan wat hierin voor hem het leidende motief is (BÜ9). Kortom; in het verhaal is te lezen in welke mate de schrijver zich heeft ontwikkeld tot een zelfstandig mens dat zich gezonde grondhoudingen heeft eigen gemaakt en deze ook in praktijk brengt (ER3).

DS5: Waardering, Affect en Grondmotieven

De schrijver doet verslag van betekenisvolle gebeurtenissen, de impact van deze gebeurtenissen op zijn leven en de *affecten* die hij daarbij ervaart. In de keuzes die hij maakt c.q. de doelen die hij wil bereiken zijn altijd een van de twee universele *grondmotieven*; *zelfbevestiging* (Z) of *verbondenheid met anderen* (A) terug te lezen (zie tabel 1). Zijn verhaal beschrijft of het hem lukt ondanks moeilijke omstandigheden en tegenstrijdige belangen, om zijn *innerlijke ordening* te bewaren (BÜ6) en of hij door *aanpassing door zelfbeperking* een gezonde afweging kan maken tussen zijn en andermans belangen (BÜ5).

Soms zet een schrijver een punt achter zijn verhaal.

*'At home
Drawing pictures
Of mountain tops
With him on top
Lemon yellow sun
Arms raised in a V
Dead lay in pools of maroon below
Daddy didn't give attention
Oh, to the fact that mommy didn't care
King Jeremy the wicked
Oh, ruled his world
Jeremy spoke in class today
Jeremy spoke in class today
.....*

Pearl Jam - Jeremy¹⁷

¹⁷ <http://www.songteksten.nl/songteksten/25902/pearl-jam/jeremy.htm>

6 Beschrijving praktijkonderzoek

Exploratief kwalitatief onderzoek binnen een beredeneerde selectie

Het onderzoek richt zich op de beschrijving van de *inhoudelijke opbrengst* van de schrijfpdracht en de *interpretatie en evaluatie* daarvan. Het doel van dit onderzoek is de beleving en betekenisgeving van de onderzochten te achterhalen. De *complexiteit* van de schrijfpdracht en de *mogelijke gevoeligheid* van het onderwerp vragen om een kwalitatieve aanpak. Om antwoord te vinden op de onderzoeksvraag is daarom gekozen voor een *kwalitatief onderzoek onder een beperkt aantal deelnemers*.

Het onderzoek is exploratief en werd, om praktische redenen, verricht in jaarlaag één tot en met drie van het VO. Binnen deze drie jaarlagen werden *achttien deelnemers* geselecteerd. De deelnemers worden geselecteerd door middel van een *beredeneerde selectie*.

Onderzoekslocatie

Het onderzoek vond plaats op het Altena College te Sleeuwijk. Het Altena is een Protestants Christelijke scholengemeenschap voor atheneum, havo en vmbo(t) met 1352 leerlingen (peildatum Jan. 2017). De school heeft een Christelijke identiteit en een open aannamebeleid. Het Altena is een overwegend 'witte' school; van de 1352 leerlingen hebben 26 leerlingen een tweede niet-Nederlandse nationaliteit en zijn er 27 buiten Nederland geboren, waarvan achttien buiten Europa. Migratie-achtergrondgegevens van ouders worden niet geregistreerd. De *geregistreeerde* geloofsovertuiging van de leerlingpopulatie is; *Christen* (65.4% (PKN 50% van leerlingpopulatie)), *Islamitisch* (0.5%), *Joods* (0.1%) en *Geen* (34%).¹⁸

Het Altena College heeft een streekfunctie voor *Het Land van Heusden en Altena* (provincie Noord-Brabant). De leerlingpopulatie is een redelijke afspiegeling van het voedingsgebied van de school. Enkele kengetallen ten opzichte van het landelijk gemiddelde; Het Land van Heusden en Altena kent minder hoog- (21.3% versus 22.9%) én minder laagopgeleiden (43.1% versus 50%) dan het landelijk gemiddelde. Het percentage werklozen is lager dan het landelijk gemiddelde (5.6% versus 8.3%) en het gemiddeld besteedbaar inkomen ligt hoger dan het landelijk gemiddelde (€38.800 versus €33.500). De sectoren handel en reparatie, industrie en bouw zijn in de regio het sterkst vertegenwoordigd. De Regio heeft minder voortijdige schoolverlaters (1.3% versus 1.8%), er zijn wel meer achterstandsleerlingen (12.9% versus 11.6%) dan landelijk gemiddeld (BeBright, 2016).

Beredeneerde selectie

Op basis van de levensloopvisies werd onder andere invloed verondersteld op basis van leeftijd, geslacht, crises en (culturele) context. De achttien deelnemers werden geselecteerd in gelijke aantallen per *jaarlaag* (zes *deelnemers* / *jaarlaag*). Daarnaast werd geselecteerd op basis van *geslacht*; per jaarlaag een

¹⁸ Bron: Altena College, interne leerlingen administratie (niet openbaar) (geraadpleegd d.d. 30.01.2017)

gelijk aantal jongens en meiden (drie m/v / jaarlaag). Deze criteria waren eenvoudig te realiseren omdat in de beschikbare jaarlagen voldoende aantallen en diversiteit aanwezig waren.

Dat gold *niet* voor de criteria *crises* en *culturele context*. Een *mogelijke* crises die zich voordoet in de levensloop is die van een echtscheiding van (stief)ouders. Of dit daadwerkelijk door de schrijver beleefd wordt als crisis zal uiteraard moeten blijken uit *Het verhaal van je Selfie*. Om deze mogelijkheid te onderzoeken werden binnen de beschikbare jaarlagen zes deelnemers geselecteerd die te maken hebben gehad met een of meerdere echtscheidingen binnen het gezin. Gegevens met betrekking tot echtscheiding waren verkrijgbaar via het schoolsysteem.

Mogelijk onderdeel van de culturele context is de migratieachtergrond van de schrijver of van (een van) zijn (voor)ouders. Deze groep is niet sterk vertegenwoordigd op het Altena. Daarnaast worden deze gegevens, zoals hierboven aangegeven, maar beperkt geregistreerd. De aanwezigheid van een migratieachtergrond binnen de selectie is zodoende niet representatief en de relevantie van deze achtergrond zal moeten blijken uit de verhalen zelf.

Dataverzamelmethode

Het Verhaal van je Selfie bestond uit vier opdrachten en een evaluatievraag. De schrijfo opdracht werd per jaarlaag klassikaal toegelicht. In de eerste les werd een globaal overzicht geschetst van de totale opdracht aan de hand van een presentatie die van de opdrachten was afgeleid en die de diverse onderdelen *globaal* duidde. Daarnaast werd in de daarop volgende lessen steeds een opdracht toegelicht en eventuele vragen beantwoord. In verband met de grootte van de opdracht werd alleen de opdracht besproken waaraan de komende week gewerkt zou worden. Het inlevertijdstip was steeds de zaterdagavond van de volgende week na de les. De verhalen werden per opdracht ingeleverd via het leerlingvolgsysteem. Omdat de evaluatievraag samen met de laatste opdracht werd gemaakt, waren er in totaal vier lesweken beschikbaar voor de totale opdracht. In de eerste jaarlaag waren twee lesuren per week beschikbaar en in jaarlaag twee en drie was één lesuur per week beschikbaar.

7 Data analyse

7.1 Analysemethode

Het theoretisch kader van de DST van Hermans is de bril waardoor *Het verhaal van je Selfie* wordt gelezen en dus ook geanalyseerd (zie 2.6.1). De schrijfoopdracht bestaat uit vier ‘inhoudelijke’ onderdelen; Selfie 1 tot en met Selfie 4, en een *reflectieonderdeel*; Selfie 5.

7.2 1] Samenvatting schrijfinhoud

Eerst wordt een *samenvatting* gegeven van de *inhoud* van de gemaakte schrijfoopdrachten. Hierbij wordt bij iedere opdracht in een overzicht aangegeven welke *items* er de door de schrijvers gebruikt zijn, *hoe vaak* deze door de verschillende schrijvers gebruikt worden en, indien van toepassing, in welke mate deze zijn voorzien van een *waardering*. Het begrip *waardering* wordt gehanteerd naar analogie met de Waarderingstheorie van Hermans (zie 3.3). Hierbij worden drie categorieën gehanteerd;

A: beschreven *zonder* waardering, **B:** beschreven met *korte* waardering, en **C:** beschreven met *uitgebreide* waardering. Hierbij wordt steeds een *voorbeeld* gegeven van de verwoording hiervan door de schrijver.

7.3 2] Gedetecteerde schrijf-triggers

Vervolgens worden de schrijfoopdrachten geanalyseerd aan de hand van de *verwachte schrijfopbrengst*, zoals deze hierboven inhoudelijk is verwoord (zie 5.5). Deze analyse hanteert de bril van de DST en de hierin gehanteerde *aandachtspunten*; DS1 tot en met DS5 (zie 5.5) vanuit de per kernbegrip aangegeven *schrijf-triggers* uit de drie visies op de levensloop (zie Tabel 2, 5.3.1).

Bij de formulering van de schrijfoopdracht is per onderdeel aangegeven welke van deze *aandachtspunten* en bijbehorende *schrijf-triggers* verwacht worden in de uitwerking van de schrijfoopdracht (zie Tags bij 5.4). In de analyse wordt aangegeven of, en in hoeverre, de schrijf-triggers aanwezig zijn. Hierbij wordt een overzicht gegeven van de *mate van aanwezigheid* van de schrijf-triggers en een voorbeeld gegeven van de verwoording hiervan door een schrijver. Deze *mate van aanwezigheid* wordt aangegeven door middel van de volgende codering;

leeg = niet aanwezig, **V** = in *aanleg* aanwezig, **VV** = *enige mate* aanwezig en **VVV** = *duidelijk* aanwezig.

Vervolgens wordt in een *Overzicht schrijf-triggers per levensloop visie* (Tabel 7) aangegeven of, en hoe vaak, een levensloop-specifieke schrijf-trigger daadwerkelijk aangetroffen is in de Selfies en wordt de betekenis daarvan geanalyseerd.

7.4 Privacy en citaten

De schrijvers zijn omwille van de privacy geduid door middel van een codering. Deze codering, bijvoorbeeld **1M13#1**, volgt het format: jaarlaag/geslacht(M/V)/leeftijd/volnummer. Verder worden

gegevens die eventueel terug te voeren zijn op schrijvers of beschreven personen *algemeen* geduid en als volgt aangegeven: < tekst >. Citaten uit de Selfies staan cursief tussen enkele aanhalingstekens, en zijn een letterlijke weergave van de schrijver, inclusief spellings- en grammaticale onjuistheden.

Een overzicht van de omvang, in gebruikte woorden, van de geschreven teksten van de individuele schrijver per Selfie(onderdeel) is aangegeven in Bijlage 8, Tabel 19 en ook incidenteel per onderdeel in de overzichtstabellen in Bijlage 8 en 9. Aantallen *schrijvers* worden in de tekst als volgt aangegeven: (aantal). Aantallen die duiden op een *onderdeel* worden als volgt aangegeven: (aantal X)

7.5 Analyse Selfie 1 #er was eens...

7.5.1 1] Samenvatting schrijfinhoud

1] Gezin: Vertel hoe het gezin er uit zag (ziet) waarin jij opgroeide.

In deze opdracht worden een aantal aandachtspunten gegeven om de schrijvers de breedte van de vraag duidelijk te maken; *land, stad, dorp, broers en zussen (hoeveelste kind ben jij?), ouders, opa's en oma's, gezinsleven, scheiding, stief-vader/moeder/broers/zussen, gezondheid, overlijden, beroep ouders, rijkdom en armoede en wat jij verder nog belangrijk vindt om te vertellen.*

Alle schrijvers (18) vertellen over deze, vaak feitelijke onderwerpen, in min of meerdere mate. Deze feitelijke gegevens hebben veelal het karakter van een *vertelling* waarbij *geen* sprake is van een uitgebreide waardering, veelal wel van een *beknorte waardering*. Daarnaast vertellen een aantal schrijvers (4) ook over deze gebeurtenissen in en rond het gezin en voorzien zij deze wel van een *uitgebreide waardering* waarbij inzicht wordt gegeven hun emotionele beleving hiervan en de impact die het op hun leven heeft (gehad).

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Aard en aantal beschreven aandachtspunten.
- Anders beschreven dan aan de hand van de aandachtspunten.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 9.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van een aandachtspunt met een beknopte waardering: 1M12#3 vertelt over wisselend wonen bij gescheiden ouders: *'ik vind het maar lastig'*, of 3M14#15 over de tijd in het ziekenhuis: *'dat waren best zware tijden voor mij'*.

Voorbeeld van een aandachtspunt met een uitgebreide waardering: 2V13#10 vertelt over de *scheiding* van haar ouders en de rol die haar opa en oma daarin gespeeld hebben: *'Toen ik 1,5 was gingen mijn ouders scheiden. Mijn opa en oma hadden daar een invloed op (de ouders van mijn vader). Mijn opa en oma hebben mijn vader van binnen heel heel veel pijn gedaan... < vertelt gebeurtenis waaruit dit blijkt >'*.

Over gezinsleven: **2M14#9** vertelt over de rol van zijn moeder in het gezin dat zij hard werkt en veel uren moet maken en daarnaast nog tijd heeft om voor het gezin te zorgen en te helpen met het huiswerk: *‘Ondanks dat zij ’s avonds weinig tijd voor zichzelf heeft, gaat ze mijn huiswerk controleren wat ik heb gedaan. Ik weet dat zij dat doet en daarom leer ik. Maar eigenlijk is het niet goed dat ik zo denk, < reflectie over zijn houding >’.*

Over het overlijden van zijn opa vertelt **2M14#8**: *‘Mijn opa is op 56 jarige leeftijd overleden. Ik ben hier wel door geraakt, want mijn vader was pas 15 toen zijn vader overleed dat betekent dat hij toen zijn vader overleed ongeveer net zo oud was als ik nu (dat geeft niet een heel fijn gevoel)’.*

Anders: 2V14#12 wijdt, na een korte aanloop vanuit het gezin, dit hele deel aan het op een reflectieve wijze beschrijven van haar mentale gesteldheid en de vragen die zij vandaaruit aan zichzelf stelt: *‘Waarom was ik niet gelukkig, waarom kon ik geen < onderwerp >, Waarom/waarvoor besta ik als ik toch niks goed kan/kon doen?’.*

2] Groepen: Vertel van welke groepen jij deel uitmaakt(e).

In deze opdracht worden een aantal aandachtspunten gegeven om de schrijvers de breedte van de vraag duidelijk te maken; *basisschool, middelbare school, sportclub, hobby, kerk, club, vereniging, verschillende vriendengroepen, enz.* Daarnaast wordt gevraagd te vertellen wat de groep deed, of deelname een eigen keuze was en welke rol de schrijver in deze groep had of heeft.

Veel schrijvers (12) vertellen hun verhaal in min of meer chronologische volgorde. Zij beginnen met de peuterspeelzaal of basisschool, om vervolgens te vertellen over de middelbare school. Waarbij de scholen soms onderverdeeld zijn in klassen (6) of beschreven worden als geheel (6). Vooraf, tussendoor of aan het einde van deze beschrijving worden dan de andere groepen beschreven. In enkele verhalen wordt geen melding gemaakt van een basisschool (2) of van een middelbare school (3), daarnaast vertellen deze schrijvers wel over andere groepen. Schrijver **2M14#7**, die in het algemeen kort van stof is, vertelt geen van beiden scholen maar maakt alleen kort melding van zijn sport en zijn vriendengroep.

Schrijvers vertellen hun groepen met verschillende mate van waardering. Sommigen vertellen hun groepen zonder waardering (14X) en anderen met korte (33X) of uitgebreide waardering (31X). Slechts in een beperkt aantal groepen (4X) wordt de eigen rol beschreven.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Aantal groepen per schrijver.
- Aard en aantal van de beschreven groepen.
- Mate van waardering (geen, kort of uitgebreid).
- Anders.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 10.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van beschrijving zonder waardering: 2V14#11 vertelt: *'Toen ik nog op de basisschool zat ging ik elke woensdag middag naar een club toe waar je dan spelletjes kon doen en kon kleien. Ook kon je elkaar schminken en dingen verven en tekenen.'* 1V13#4 schrijft: *'Ik weet niet meer hoe oud ik was maar ik ging op < sport >'*.

Voorbeeld van beschrijving met korte waardering: 3V14#18 schrijft: *'Op dit moment zit ik op < sport > en dat is ook gezellig'*. 3M14#17 vertelt: *'in al deze groepen was ik meestal degene waar ze om konden lachen, maar ik was ook erg verlegen en lette altijd wel op wat ik deed. Ik wilde ook niet dat andere mensen mij raar vonden'*.

Voorbeeld van beschrijving met uitgebreide waardering: 3M14#15 vertelt over zijn sport: *'ik vind <balsport> een hele leuke sport heel veel mensen zeggen dat <balsport> een individuele sport is, maar zo zie ik dat niet. Ik speel competitie in < plaats > met < vier vrienden >. het is een heel gezellig team. Mijn grootste vriend is < naam > hij begrijpt mijn situatie ook en kijken veel Feyenoord samen. < naam vriend > en ik spelen ook vaak een toernooi samen.'* 2M14#8 vertelt over zijn tijd op de basisschool: *'Daarnaar deed ik basisschool; op de basisschool was ik nooit een van de populairste en werd ook niet gepest. Ik probeerde altijd mensen te helpen die gepest werden maar soms was ik daar zelf de dupe van, niet heel erg. Rond groep 8 werd iedereen evenwaardig en werd ik dikke vrienden met alle jongens.'*

Anders: Een aantal schrijvers (3) gebruikt het verhaal om, naast het beschrijven van de diverse groepen, een bepaalde *gebeurtenis* te vertellen of over zichzelf te reflecteren. Bijvoorbeeld: 2V13#10 vertelt over de basisschool: *'Groep 5 en 6 waren soms best kut. < beschrijving van gebeurtenissen die dit illustreren tot en met groep 8 >'*. Deze beschrijving beslaat de helft van het verhaal. 1M13#1 vertelt, na een beschrijving van de basisschool en de middelbare school: *'Maar ik heb toch soms het idee dat ik niet echte vrienden daar heb, en dat ik vaak allen ben. < gevolgd door eigen verklaring van mogelijke reden daarvoor >'*.

Een schrijver (1) gebruikt het hele verhaal om een aantal groepen kort te vertellen maar vooral om haar mentale toestand te beschrijven en de invloed daarvan op haar vriendschappen en haar schoolleven.

3] Belangrijk voor jou: Vertel welke personen of gebeurtenissen erg belangrijk voor je zijn of waren.

In deze opdracht wordt gevraagd te vertellen welke *persoon of gebeurtenis* (ervaring) jouw leven sterk heeft beïnvloed, of die jouw leven nog steeds beïnvloed. Vertel wie of wat dat is, wie er mee te maken hadden en wat dat met jou deed en misschien nog wel doet.

Het aantal beschreven personen en gebeurtenissen varieert tussen de 1 en 5, daarnaast beschrijft een schrijver (1) geen enkele persoon of gebeurtenis. De beschrijving van personen (38X) wordt altijd voorzien van een korte (7X) of uitgebreidere waardering (31X). De gebeurtenissen (21X) worden soms beschreven zonder waardering (3X) of met korte waardering (3X) maar meestal met uitgebreide waardering (15X).

De meeste schrijvers (15) beschrijven de personen en gebeurtenissen achtereenvolgens als losstaande onderdelen. Een schrijver (1) noemt kort een aantal steekwoorden die verwijzen naar personen en gebeurtenissen waarover hij uitgebreider verteld heeft in het onderdeel 'groepen'. Sommige schrijvers (2) doen uitgebreid hun verhaal rond een thema; **2V14#11** beschrijft aan de hand van allerlei gebeurtenissen haar relatie met haar stiefouder, tot en met het verbreken van deze relatie. **1M12#2** vertelt over de ontdekking: *'dat ik mogelijk hoogbegaafd ben'*, waarbij hij allerlei gebeurtenissen in dit kader beschrijft gedurende zijn basisschooltijd.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Aantal personen en gebeurtenissen per schrijver.
- Aard en aantal personen en gebeurtenissen; waardering positief of negatief.
- Mate van waardering (geen, kort of uitgebreid).

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 11.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van beschrijving zonder waardering: **2V13#10** vertelt: *'De belangrijkste gebeurtenissen in mijn leven zijn < ... > de geboortes van mijn broertjes de trouwerij van mijn < ouder > en < naam >.'* En **2M14#7** die schrijft: *'ik zit op een sport daar heb ik zelf voor gekozen soms de leiding en soms loop ik mee.'*

Voorbeeld van beschrijving met korte waardering: **1V13#2** schrijft over haar ouders: *'Mijn ouders zijn natuurlijk belangrijk omdat ze mijn ouders zijn en voor me zorgen. En omdat ik ze al heel mijn leven ken en heel veel herinneringen aan ze heb.'* En **3V14#16** schrijft: *'Ook heb ik hier op < sport > gezeten, maar dat was niet echt een groep. Er waren weinig mensen en je leerden elkaar niet zo goed kennen.'*

Voorbeeld van beschrijving met uitgebreide waardering: **2V13#10** schrijft: *'Ik heb nu ook een vriendinnen groep en ik ben echt blij dat het mijn vriendinnen zijn want ik kan echt alles aan ze vertellen'*. En **3M14#13** vertelt: *'Mijn oma is belangrijk in mijn leven geweest. Als ik bijvoorbeeld < geeft aantal voorbeelden waaruit dit blijkt >. Maar ze was echt heel lief voor ons en als ze nu nog leefde wilde ik dat allemaal terug doen.'*

7.5.2 2] Gedetecteerde schrijf-triggers

Hieronder volgt een overzicht van de *aandachtspunten* DS1, DS2 en DS3 en bijbehorende *schrijf-triggers* (BÜ#, HA# en ER#), waarbij aangegeven is in welke mate deze trigger voorkomt in de verhalen met daarbij een voorbeeld van de gedetecteerde schrijf-trigger uit de Selfies. Voor een overzicht zie Tabel 3.

Tabel 3: gedetecteerde schrijf-triggers in Selfie 1												
schrijver	DS1					DS2				DS3		# woorden
	BÜ2	HA1	HA2	HA6	ER1	BÜ1	BÜ3	HA3	HA5	HA4	ER2	
1M13#1	VV	V	VV			V	VVV	V	V	VV	V	1030
1M12#2	VV	V				V			V			1555
1M12#3	VV	V				VV	VV	V		VV	V	960
1V13#4		V			V	VV	V	VV		V		1393
1V12#5	V					VV	VV	V		V		1006
1V12#6						V		V			V	1193
2M14#7		V				V	V					188
2M14#8	V	V				VVV	VV	VV		VV	V	1029
2M14#9	VV			VV		V	VV	V	V	VVV	VV	1231
2V13#10						V	V	V			V	983
2V14#11						V						1185
2V14#12										V		1090
3M14#13	VVV			VV	V	VV	V	VV		VVV	VV	825
3M14#14						V		V		V		665
3M14#15						V		V				954
3V14#16	V	V		V		VV	V	V		V	VV	1031
3V14#17			V			VV	V	VV		VV	V	967
3V14#18	VV			VV		V		VV		V		1105
Totaal >	9	7	2	4	2	17	11	13	3	12	9	μ=1022

leeg = niet aanwezig | V = in aanleg aanwezig | VV = enige mate aanwezig | VVV = duidelijk aanwezig

Score-overzicht per Visie op levensloop		
Visie op levensloop	# maximaal mogelijk	# aanwezig
Bühler (BÜ)	54	37 (69%)
Havighurst (HA)	108	41 (38%)
Erikson (ER)	36	11 (31%)

7.5.3 Voorbeelden van de gedetecteerde schrijf-triggers uit de Selfies

DS1: Het positie-repertoire;

BÜ2: Cultuur invloeden; (X:9, V:3, VV:5, VVV:1)

De schrijver geeft aan welke cultuur c.q. traditie invloeden inwerken op zijn doelstellingen. Opvoeding, scholing en opleiding zijn belangrijke factoren waardoor deze cultuur wordt verinnerlijkt.

V: 1V12#5 vertelt over haar vaders werk en hoe zij hem daarbij helpt: *'Hij is < beroep > en dat zou ik ook graag willen worden dus het is geen mysterie waar het vandaan komt'.*

VV; 2M14#9 is onder de indruk van de kerkgang van zijn opa en oma, dit zet hem aan het denken: *'soms willen ze dat ik mee ga, maar dan zeg ik meestal: 'Nee'. Maar eigenlijk waarom dan niet?'*

VVV: 3M14#13 heeft een sterke band met het land van herkomst van zijn < ouder >. Hij beleeft daar veel saamhorigheid die hij meeneemt in zijn dagelijks leven. Dit gevoel ervaart en zoekt hij ook in de groepen waar hij in Nederland deel vanuit maakt.

HA1: Fysiologische stabiliteit; (X:11, V:7, VV:0, VVV:0)

De schrijver ontwikkelt een gezonde houding ten opzichte van de eigen lichamelijkeheid en leert deze te accepteren.

V: 1V13#4 beschrijft zichzelf als: *'ik ben een sportmens dus ik kan nou eenmaal niet echt zonder sport'.*

HA2: Geslachtsrol; (X:16, V:1, VV:1, VVV:0)

De schrijver geeft aan de geslachtsverschillen en de bijbehorende (cultureel bepaalde) rol te onderscheiden, en de eigen geslachtsrol te accepteren en van daaruit een perspectief te ontwikkelen op huwelijk (verbintenis) en gezin.

V: 3M14#17 beschrijft haar verkering: *'1 persoon is ook heel belangrijk geworden sinds mijn 12e en dat is mijn vriend. Natuurlijk op zo'n leeftijd denk je dat die relatie na een maand wel weer voorbij is, maar dat is niet het geval. We zijn nu 2 en een half jaar bij elkaar en het is 2 weken uit geweest.'*

VV: 1M13#1 heeft beschreven dat hij zoekend is naar zijn seksuele geaardheid. Hij beschrijft dat het belangrijk voor hem was: *'Het in contact komen met een lesbienne... omdat het gewoon eigenlijk heel normaal is en die gene die dat is er helemaal niks aan kan doen'.* Eerder beschrijft hij: *'Maar ik heb toch soms het idee dat ik niet echte vrienden daar heb, en dat ik vaak allen ben. Nou is het misschien ook niet zo raar omdat ik van veel andere dingen hou dan alle anderen en omdat ik < kenmerk > heb wat voor een jongen in het algemeen heel raar is maar ik vind het leuk.'*

HA6: Context; (X:14, V:1, VV:3, VVV:0)

De schrijver ontdekt de samenhang van zijn persoonlijke ontwikkeling en de culturele context.

V: 3V14#16 beschrijft haar verhuizing van de grote stad naar het platteland: *'Toen ik hiernaartoe kwam kreeg ik een cultuurschok. Ik was < grote stad > zo erg gewend. Elke zaterdag ging ik shoppen met mijn moeder in < stad >. En hier was het zo stil en anders.'* Verder beschrijft ze hoe haar leven er eerst uitzag, en hoe dat nu veranderd is.

VV: 2M14#9 beschrijft hoe een bezoek aan het land van herkomst van een van zijn ouders doorwerkt in zijn mentaliteit: *'Wij zijn thuis niet rijk of arm voor Nederlandse begrippen. Mijn ouders leren mij door iedere keer uit te leggen hoe ik met geld moet leren omgaan. < voorval met geld > en dat geeft nog steeds geen lekker gevoel als ik erover denk. Ik zie nu hoe hard mijn ouders moeten werken. En dat ik niet zomaar geld kan uitgeven. Nee, dat doe ik dus niet meer.'*

ER1: Kern-ontmoeting; (X:16, V:2, VV:0, VVV:0)

De schrijver onderzoekt welke crises zich in zijn leven hebben voorgedaan en wie hierin belangrijke anderen c.q. identificatiefiguren waren.

V: 2V13#4 beschrijft een aantal crises die zij in haar gezinnen van < (stief)ouders > heeft meegemaakt rond de gezondheid van haar < (stief)ouder > en de relatie van haar < broer/zus > met een van haar < (stief)ouders >: *'Het was soms wel heel balen want < (stief)ouder > heeft de < ziekte > dus < ouder > moet medicijnen slikken etc. maar het allerergste is nog dat < (stief)ouder > soms depressief word en dan moet < (stief)ouder > opgenomen worden in een of andere kliniek. Ik kreeg daar veel stress van dus ik viel toen af.... De jaren erna gebeurde er niet zoveel. Totdat het slecht ging met mijn < broer/zus > en < (stief)ouder >. Ze hadden vaak ruzie en < broer/zus > haalde slechte cijfers. Maar nu is alles weer goed en ze kunnen weer normaal met elkaar omgaan.'*

DS2: De derde positie, of het ware-Zelf;

BÜ1: Uitdrukking en plezier; (X:1, V:10, VV:6, VVV:1)

De schrijver benoemt activiteiten en producten die uiting geven aan zijn 'levenslust'.

V: 3V14#18 vertelt over de diverse clubs waar zij deel van uitmaakt: *'Ik ben ook vaak naar de < club >. Daar gingen we 1 keer in de week knutselen met een hele groep kinderen van dezelfde leeftijd, ook kinderen uit mijn klas en dat was altijd heel gezellig.. < vertelt over een aantal clubs > Op dit moment zit ik op < sportclub > en dat is ook gezellig.'*

VV: 2V13#4 beschrijft zichzelf als een 'sportmens', ze vertelt hoe zij op diverse sporten heeft gezeten: *'Ik zat dus eerst niet meer op een sport maar ik ben een sportmens dus ik kan nou eenmaal niet echt zonder sport. Mijn < ouder > is < rol in sport > en er was toen een wedstrijd en daar ging ik kijken. Toen ik daar iedereen zag < sport > wilde ik spontaan weer op < sport > daar zit ik nu ook nog maar net op.'*

VVV: 2M14#8 geeft aan welke rol vriendengroepen in zijn leven spelen. Een deel speelt zich af op vakantie: *'Ik ga al 8 jaar achter elkaar met plezier naar < land > op vakantie. Dan ga ik met familie. Daar heb ik ook een best grote vrienden groep van zo'n 20 jongeren, elk jaar worden het er weer meer. Bijna iedereen komt elk jaar weer terug dat maakt je een hechte vriendengroep. Mijn plaats in deze groep is gelijk aan iedereen. We hebben het er fijn en doen echt van alles: < activiteiten > met deze groep heb ik wel het meest plezier, want iedereen heeft het naar zijn zin, het is in de zomer dus perfecte tijd van het jaar en het zijn jongens en meiden en neven en nichten bij elkaar.'*

BÜ3: Persoons-eigen strevingen; (X:7, V:6, VV:4, VVV:1)

De schrijver benoemt zijn persoons-eigen strevingen, waar hij zich 'in kwijt kan'. Hij geeft aan welke betekenis (doelen) dat voor hem heeft, nu en in de toekomst, en welke anderen of omstandigheden hierin stimulerend of belemmerend zijn.

V: 2V13#10 beschrijft haar hobby: *‘... < hobby > is echt mijn ding en ik vind dit ook echt super leuk, vriendinnen zeggen dat ik ook heel goed ben dus dat motiveert mij ook.’*

VV: 2M14#8 vertelt over de rol van sport in zijn leven: *‘Waar ik zelf veel tijd aan besteed is < sport >. Zelf < sport > ik in mijn vrije tijd, maar het liefst kijk ik < sport > in de < sportstadion >. Ik ben enorme fan van < sportclub >, ik volg alle wedstrijden en van alles daar omheen. Ik kijk de uitslagen, filmpjes, voorbeschouwingen, voorspellingen, enz. Alles wat met < sportclub > te maken heeft geeft mij een kik. Voor de rest speel ik zelf ook < andere sport >, want ik houd van sporten.’*

VVV: 1M13#1 beschrijft dat hij opzoek is naar zichzelf maar ook zichzelf wil blijven. Het was voor hem belangrijk om: *‘in contact komen met < muziekgenre > en andere < muziekgenres >. Dit is misschien een rare maar het bepaald wel een heel groot deel van mijn karakter, ik vind dit soort muziek gewoon leuk. En waarom ik er ook naar luister is om een beetje vrij te komen van “de mode van tegenwoordig” dit klinkt misschien heel bot maar voor mij is het zo.’*

HA3: Emotionele stabiliteit; (X:4, V:9, VV:5, VVV:0)

De schrijver leert in interactie met leeftijdgenoten zich emotioneel te handhaven, maar zich ook aan te passen. Hij vindt steeds meer zijn weg in het onderhouden van sociale relaties met personen en groepen.

V: 2V13#10 vertelt over haar vriendinnen: *‘Ik heb nu ook een vriendinnen groep en ik ben echt blij dat het mijn vriendinnen zijn want ik kan echt alles aan ze vertellen.’*

VV: 2M14#8 schrijft: *‘op de basisschool was ik nooit een van de populairste en werd ook niet gepest. Ik probeerde altijd mensen te helpen die gepest werden maar soms was ik daar zelf de dupe van, niet heel erg. Rond groep 8 werd iedereen evenwaardig en werd ik dikke vrienden met alle jongens. Toen moest ik naar de middelbare school, ik zag er heel erg tegen op, maar leerde al snel goede jongens kennen, je had in die groep eigenlijk geen leider.’*

HA5: Economische zelfstandigheid; (X:15, V:3, VV:0, VVV:0)

De schrijver zoekt zijn weg naar economische zelfstandigheid, en denkt na over zijn opleiding en beroepskeuzes.

V: 1M12#2 beschrijft welke rol het goed kunnen leren steeds een rol speelt in zijn schoolloopbaan. Dit brengt hem tot het volgende voornemen: *‘Het schooladvies werd een VWO advies en daar werk ik nu aan om dat te bereiken.’*

DS3: De promotorpositie;

HA4: Ethiek en wereldbeeld; (X:6, V:6, VV:4, VVV:2)

De schrijver geeft blijk van een persoonlijke moraliteit en schaal van waarden. Hij neemt zijn burgerlijke verantwoordelijkheid op zich en vertoont sociaalverantwoord gedrag.

V: 1V13#4 vertelt over haar handelen in een crisis binnen het gezin: *‘Op een dag was het zo erg dat hij ‘s avonds niet thuis kwam maar hij bleek bij een vriend te zijn en hij kwam naar huis. Maar de dag erna liep hij ook weg en toen was het zo erg dat heel de familie hem ging zoeken. Ik had hem toen gevonden want ik had zijn beste vriend geappt en hij was daar, maar toen ik zei dat heel < naam dorp > aan het zoeken was is hij weer gevlucht.’*

VV: 2M14#9 beschrijft een van zijn morele overwegingen: *‘Ondanks dat zij ‘s avonds weinig tijd voor zichzelf heeft, gaat ze mijn huiswerk controleren wat ik heb gedaan. Ik weet dat zij dat doet en daarom leer ik. Maar eigenlijk is het niet goed dat ik zo denk. Ik moet me juist extra goed inzetten om mooie cijfers op school te halen en te bewijzen dat ik geen stok achter mijn rug nodig heb.’*

VVV: 3M14#13 neemt de lessen van zijn ouders ter harte: *‘Mijn ouders hebben mij van alles geleerd zoals: wees niet gierig, < nog zeven morele lessen >. Door hun ben ik wie ik nu ben en ik wil ook niet veranderen. Ik ben tevreden met wie ik nu ben. Mensen om je heen proberen je te veranderen maar je moet zij wie je wil zijn.’*

ER2: Grondhoudingen; (X:9, V:6, VV:3, VVV:0)

De schrijver geeft blijk van de aanwezigheid (of afwezigheid) van grondhoudingen, en van welke crises zich hebben voorgedaan en welke belangrijke anderen c.q. identificatiefiguren hierin promotor waren.

V: 1V12#6 vertelt op een aantal plekken over haar grondhouding van trouw aan vriendinnen en familie. Ze sluit Selfie 1 af met: *‘Ik vond het moeilijk om er over te schrijven maar het is een mooi werkstuk geworden vind ik. Ik hou heel erg van mijn familie <3’.*

VV: 1M12#3 beschrijft zijn rol binnen zijn sportteam en beschrijft daarin zijn grondhouding van wil en trouw: *‘Ik probeer door altijd mijn best te doen een voorbeeld te zijn voor mijn teamgenoten. In het veld, tijdens wedstrijden, vertel ik mijn teamgenoten waar ze moeten staan en waar ze op moeten letten. Dat accepteren ze van mij.’*

7.6 Analyse Selfie 2 #mijn helden en verhalen

7.6.1 1] Samenvatting schrijfinhoud

1] Mensen en dingen: Vertel welke mensen of dingen jou inspireren.

In deze opdracht wordt gevraagd te vertellen aan welke mensen jij een voorbeeld neemt. Het kunnen mensen van nu zijn, maar ook mensen van vroeger die je nu niet meer tegenkomt. Maar het kunnen natuurlijk ook ‘dingen’ zijn. Beschrijf minimaal 3 mensen en/of dingen.

De meeste schrijvers (13) vertellen de gevraagde drie of meer mensen of dingen, de overigen (5) vertellen er twee of een. Er worden meer *mensen* (50X) dan *dingen* (10X) beschreven. De meeste *mensen* worden met uitgebreide waardering (31X), minder mensen met korte waardering (18) en een enkele mensen

(1X) zonder waardering. Alle *dingen* worden beschreven met een waardering. Waarvan de meeste met een uitgebreide waardering (7X) en sommige met een korte waardering (3X).

De beschrijvingen hebben allemaal (18X) een structuur waarin in achtereenvolgens de verschillende mensen en dingen worden beschreven.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Aantal mensen en dingen per schrijver.
- Aard en aantal van de beschreven mensen en dingen.
- Mate van waardering (geen, kort of uitgebreid).

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 12.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van persoonsbeschrijving (publieke persoon) met korte waardering: 1M13#1 schrijft: *‘Van wie ik ook heel erg opkijk is Nelson Mandela omdat hij ervoor heeft gezorgd dat de apartheid stopte. En dat hij voor heel arme mensen huisjes liet bouwen.’*

Voorbeeld van dingen-beschrijving (tv serie) met korte waardering: 1M13#1 vertelt: *‘Anime series want dat zijn de enige series die mij aan het huilen kunnen krijgen.’*

Voorbeeld van persoons-beschrijving (leider club) met uitgebreide waardering: 1M12#2 beschrijft een persoon die een voorbeeld voor hem is: *‘< naam leider > is ook een groot voorbeeld omdat hij gewoon heel veel van varen houdt, heel sterk is en soms nog wel een beetje kinderachtig. Dat zijn ook wel een beetje mijn eigenschappen. Ook is hij altijd bezig. Zelf ben ik ook graag altijd bezig, zeker als ik naar de < club > ga. Niet snel is iets te veel en dat is ook waarom < naam leider > een voorbeeld is.’*

Voorbeeld van dingen-beschrijving (films) met uitgebreide waardering: 2V14#12 vertelt: *‘In films lijkt bij mij de tijd stil te staan terwijl leuke dingen eigenlijk heel snel voorbij gaan. Om zomaar 1 voorbeeld te geven van een film die ik had gezien: Collateral Beauty De film vind ik zelf wel mooi door het realistische beeld (Al klopt de vertaling: bijkomstige schoonheid, in de eerste instantie niet bij de situatie waarin de hoofdpersoon zit). Deze film laat zeker zien hoeveel invloed personen op je kunnen hebben.’*

2] Zingevende verhalen: Vertel welke verhalen voor jou belangrijk zijn en zin geven aan jouw leven.

In deze opdracht wordt gevraagd te vertellen welke verhalen voor jou belangrijk zijn en zin aan je leven geven. Het kan bijvoorbeeld een geloof zijn, maar ook een boek, een filosofie of een motto. Vertel hierbij wat dat verhaal voor jou persoonlijk betekent, wat heb je eraan? En hoe zie je dat in jouw leven.

Een aantal schrijvers voorzien hun zingevende verhalen van een uitgebreide waardering (22X). Hierin wordt het verhaal verteld of aangeduid, soms wordt verwezen naar een site, boek of film, en wordt een ‘algemene’ waardering verwoord in termen als: *‘Ik vind het belangrijk dat...’* of *‘Een verhaal dat mij inspireert*

is...’ Hierin wordt niet altijd concreet verteld, bijvoorbeeld aan de hand van een gebeurtenis, wat de betekenis daarvan is in het persoonlijke leven, dus; wat heb je eraan?

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Aantal zingevende verhalen per schrijver.
- Aard of herkomst van de zingevende verhalen.
- Mate van waardering (geen, kort of uitgebreid).
- Aangegeven betekenis in persoonlijke leven.
- Anders.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 13.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van motto, beschreven zonder waardering: 3M14#14 schrijft: *‘Verhaal: van de Ark na al dat water is er toch een uitweg. Er is altijd een uitweg te vinden als je maar op de goede plek zoekt.’*

Voorbeeld van persoonlijk-streven / overtuiging, beschreven zonder waardering: 2V14#11 stelt: *‘Ik vind dat mensen zich aan de regel moeten houden dat ze op 5 mei stil moeten zijn en moeten stoppen waar ze mee bezig waren.’*

Voorbeeld van motto, beschreven met korte waardering: 3M14#14 geeft aan dat: *‘“Elk nadeel heeft zijn voordeel.” van Johan Cruijff uitleg: als er iets fout gaat (nu even als voorbeeld voetbal) als je voorin iets fout doet en de bal verliest dan geef je de man die achter je staat de kans om hem af te pakken en zich te bewijzen. Of als je een wedstrijd verliest dan weet je wat je de volgende keer niet fout moet doen.’*

Voorbeeld van een boek met uitgebreide waardering: 1M12#2 beschrijft: *‘Een verhaal dat mij altijd bij blijft is de grijze jager de ruïnes van Gorlan. Dat verhaal blijft mij altijd bij omdat ik mezelf herken in de hoofdpersoon Will. Hij is heel slim, behendig en avontuurlijk. En dat zie ik terug in mijzelf. Ik heb er veel aan omdat ik eigenlijk naar hem toe wil trainen. < beschrijft verder voorbeelden waarin hij zich herkent >’.*

Voorbeelden van aangegeven betekenis in persoonlijke leven: 3M14#15 vertelt over zijn motto en wat hij daaraan heeft gehad in zijn leven: *‘Wat er ook gebeurd in het leven maak er iets moois van. Dit motto komt van mijn < ouder >. Zoals ik in het eerst Selfie zei dat mijn < ouder > < ernstige ziekte > heeft, heeft dat me er door heen gebracht. In die tijd < aantal > jaar geleden toen de ambulances drie keer bij mijn huis moesten komen moest ik heel erg aan dat motto denken. Gelukkig gaat het nu weer beter en kan < ouder > weer bijna fulltime werken en met mij mee naar de < sport > wedstrijden Ook toen ik hoorde dat mijn <ouder > wilde scheiden moest ik vaak aan dat motto denken.’*

Ook **3V14#16** vertelt zo over een van haar motto’s: *‘“We cannot solve our problems with the same thinking we used to create them” –Albert Einstein. Deze quote zet ik erbij omdat ik het echt heb gemerkt dat het klopt. Toen ik ziek werd bleef ik maar hetzelfde doen in de hoop dat ik op een dag beter zou worden. Maar toen ik echt drastische veranderingen maakte werd ik steeds beter.’*

7.6.2 2] Gedetecteerde schrijf-triggers

Hieronder volgt een overzicht van de *aandachtspunten* DS3 en DS4 en bijbehorende *schrijf-triggers* (BÜ#, HA# en ER#), waarbij aangegeven is in welke mate deze trigger voorkomt in de verhalen met daarbij een voorbeeld van de gedetecteerde schrijf-trigger uit de Selfies. Voor een overzicht zie Tabel 4.

Tabel 4: gedetecteerde schrijf-triggers in Selfie 2								
schrijver	DS3		DS4					# woorden
	HA4	ER2	BÜ4	BÜ7	BÜ8	BÜ9	ER3	
1M13#1	VV	VV		V	V	VV	VV	622
1M12#2	VVV	VVV	VV	VV	VV	V	V	756
1M12#3					V			676
1V13#4	VV	VVV				V	V	672
1V12#5		V		V	VV			661
1V12#6			V	VV	V	V		1168
2M14#7			V					101
2M14#8	VV	V		V			V	551
2M14#9	VVV	VV	VV		VV	VV	V	1232
2V13#10	V	V				V		175
2V14#11	V				V	V		140
2V14#12					V			618
3M14#13	VVV	VVV	VV	VV	VV	VV	VV	408
3M14#14	VV	V		V	V			920
3M14#15	V	V		V	V			652
3V14#16	VVV	VVV	V	V	VVV	VV	VV	738
3V14#17	VV	VV	V		V	VV	V	528
3V14#18	VVV	VV	V		VV	V	V	664
Totaal >	13	13	9	9	15	11	9	μ=627

leeg = niet aanwezig | V = in aanleg aanwezig | VV = enige mate aanwezig | VVV = duidelijk aanwezig

Score-overzicht per Visie op levensloop		
Visie op levensloop	# maximaal mogelijk	# aanwezig
Bühler (BÜ)	72	44 (61%)
Havighurst (HA)	18	13 (72%)
Erikson (ER)	36	22 (61%)

7.6.3 Voorbeelden van de gedetecteerde schrijf-triggers uit de Selfies

DS3 De promotorpositie.

HA4: Ethiek en wereldbeeld; (X:5, V:3, VV:5, VVV:5)

De schrijver geeft blijk van een persoonlijke moraliteit en schaal van waarden. Hij neemt zijn burgerlijke verantwoordelijkheid op zich en vertoont sociaal verantwoord gedrag.

V: 2V13#10 heeft niet zoveel te melden, schrijft ze: *'Alleen wat ik wel belangrijk vind wat mijn moeder ooit een keer tegen mij zei. Aardig zijn kost niks.'*

VV: 2M14#8 schrijft over zijn ouders: *'Ik houd heel veel van mijn ouders ze betekenen veel voor me; Mijn ouders staan altijd voor me klaar dat is niet echt inspirerend maar wel dankbaarheid....Ik ben ze heel dankbaar voor hun goede, leuke opvoeding ik hoop nog vele jaren te kunnen doorbrengen, ik hoop niet zoals bij mijn vader en moeder. < vertelt over jong overlijden opa en oma > Als nog staan mijn Ma en Pa heel positief in het leven ik hoop dat ik door hun ook veel positiever in het leven ga staan..'*

VVV: 3V14#16 vertelt over haar moeder: *'Mijn moeder inspireert mij heel erg. Ik zou heel graag als haar willen zijn. Zij is een perfecte moeder. < vertelt over de omstandigheden waaronder zij is groot geworden, en wat haar moeder allemaal heeft gedaan > Bovendien doet ze alles met een lach op haar gezicht... "Show forgiveness, Enjoy kindness, avoid ignorance" – The Quran 7:199 Ik vind deze quote heel belangrijk omdat het ten eerste uit de Quran komt. En bovendien zegt mijn moeder dat altijd.'*

ER2: Grondhoudingen; (X:5, V:5, VV:4, VVV:4)

De schrijver geeft blijk van de aanwezigheid (of afwezigheid) van *grondhoudingen*, van welke *crises* zich hebben voorgedaan en van welke belangrijke *anderen* c.q. *identificatiefiguren* hierin promotor waren.

V: 1V12#5 verwoordt haar positieve, hoopvolle grondhouding: *'Mijn moto's zijn: blijf altijd ademen, leef als of het je laatste de dag is, wees maar gek er zijn al genoeg vreemden mensen op de wereld. Al deze moto's helpen mij de dag door te komen. Ik zie het leven als een experiment, om te kunnen zien wat je voor gevoelens hebt.'*

VV: 3V14#18 beschrijft hoe zij steun heeft aan haar geloof en hoe zij zich daarin verder hoopt te ontwikkelen: *'...Mijn moeder heeft dat ook echt ervaren in een moeilijke periode. Ikzelf geloof wel dat God erbij is, maar vind het nog moeilijk om het ook te voelen. Ik hoop dat dat nog komt.'*

VVV: 3M14#13 heeft in Selfie 1 al beschreven hoe belangrijk zijn ouders voor hem zijn. Nu vertelt hij verder over zijn < ouder > : *'Toen < ouder > moest vluchten had < ouder > het zwaar en dat laat mij ook door zetten. Soms zeg ik dat ik ergens geen zin in heb, dan zegt < ouder > dat ik gewoon door moet gaan, ik heb het ook zwaar maar ik bleef gewoon door gaan.'*

DS4 Motivatie, plot-structuur en thema's

BÜ4: Behoeft-motieven en groei-motieven; (X:10, V:5, VV:3, VVV:0)

De schrijver beschrijft welke motieven aanwezig zijn en of deze hem afhankelijk van anderen maken of dat deze hem vrij en zelfstandig maken.

V: 1V12#6 vertelt over haar liefde voor muziek maken: *'Ik vind het spelen nog steeds heel leuk en ik wil het niet laten stoppen door de middelbare school. Ik wil nog heel lang spelen en ik wil nog heel veel bereiken met klarinet spelen.'*

VV: 2M14#9 beschrijft hoe hij langzaam maar zeker afstand nam van een groep 'stoere' jongens: *'Ik nam afstand van die jongens en nu gaat het een stuk beter: goede cijfers, vrolijke ouders en met trots kan ik vertellen dat ik een mooie cijfers krijg, dat komt omdat ik gewoon mezelf ben en niet beïnvloed word door de jongens. In deze tijd dat het moeilijk is om werk te vinden heb je een diploma nodig om een baan te vinden. Ik kijk naar mijn vrienden (ik wil ook overgaan), naar mijn ouders, naar mijn grootouders en ik ben dankbaar dat ze allemaal in mij geloven.'*

BÜ7: creatieve expansie; (X:9, V:6, VV:3, VVV:0)

De schrijver drukt zijn demonstratieve zijnsweelde, binnen zijn eigen mogelijkheden uit. Deze bepalen mede zijn doelstellingen en zijn zo onderscheidend voor hem en vormen de continuïteit van de levensloop.

V: 2M14#8 vertelt, net als in Selfie 1, over de rol die < sport > in zijn leven speelt: *'Ook < club > betekent heel veel voor mij; het is een deel van mijn leven geworden door de tijd die ik er in steek (ik volg echt alles). Het inspireert mij zo omdat er altijd passie, strijd en 'niet lullen maar poetsen' mentaliteit in het < sport > zit.'*

VV: 3M14#13 schrijft via een drietal inspiratoren dat hij gericht is om zo goed mogelijk in zijn sport te worden: *'Ik kijk ook naar hoe hij < sport > en onthoudt wat hij doet en gebruik die trucjes in de wedstrijden. Ik geef nooit zomaar op want dan win je nooit als je te snel opgeeft verlies je gewoon, dus gewoon doorgaan....want ik denk er altijd aan als ik wil opgeven maar ik geef dan toch niet op want je hebt er helemaal niks aan.... En ik wil ook goed worden in < sport > maar dan moet ik net als iedereen gewoon hard door werken.'*

BÜ8: Mentaliteit en vervulling; (X:4, V:8, VV:5, VVV:1)

De schrijver geeft aan wat hem ertoe beweegt zijn levensloop op deze bepaalde manier vorm te geven (thema of plot)? Is er zicht op een totaal-doel, of een verlangen naar een bepaald doel?

V: 1M13#1 vertelt verder over de rol die humor in zijn leven speelt: *'Voor mij is mijn motto een grap in de morgen is een dag zonder zorgen erg belangrijk, want humor is een groot deel van mijn karakter en dus erg belangrijk.'*

VV: 1V12#5 vertelt hoe zij haar leven ziet: *'Ik zie het leven als een experiment, om te kunnen zien wat je voor gevoelens hebt.... ik denk als je dood bent dat je dan naar een ander deel in het universum gaat. ik denk dit*

omdat nou ja het een experiment is en als je dan op deze planeet klaar ben kun je naar een anderen planeet waar je een ander experiment kunt gaan doen.'

VVV: 3V14#16 schrijft over haar toekomstplannen: *'Ik wil al sinds ik 3 ben vwo doen en < beroep > worden. Maar nadat het slecht met mijn gezondheid ging werd ik in mavo geplaatst in plaats van de havo. Veel mensen raden mij het af om havo en vwo te doen maar ik wil en ga het toch doen. Waarom zou ik een compromis sluiten met het leven nu al, omdat ik een tegenslag heb. Ik ga mijzelf bewijzen net als mijn moeder.'*

BÜ9: Tentatieve zelfbepaling; (X:7, V:6, VV:5, VVV:0)

De schrijver onderzoekt of, en zo ja welke, overtuigingen en doelstellingen hij zich tot de zijne heeft gemaakt, dan wel of hij hierin voorlopige keuzes gemaakt heeft.

V: 1V13#4 vertelt over haar verlangen later in < land > te gaan wonen: *'Dat kan bij ons makkelijker want mijn stiefvader is in < buurland > geboren dus dan krijgt hij een < > paspoort en dan kunnen we makkelijker naar < buurland >. Ik kan dan later ook legaal de grens over en in < land > gaan wonen. Dus ik vind het gewoon belangrijk. Als je iets wilt, gebeurt het meestal ook.'*

VV: 1M13#3 schrijft over zijn geloofskeuze: *'Ik geloof een klein beetje in het hindoeïsme ik geloof namelijk wel een beetje in reïncarnatie want het lijkt me zo gek er niet zijn en niks zien dus het is zeg maar een beetje om angst voor de dood minder te maken.'*

ER3: Ritualisering; (X:9, V:6, VV:3, VVV:0)

De schrijver doet verslag van zijn handelen en ervaringen in belangrijke gebeurtenissen. Hierin is te lezen of en hoe de verworven grondhoudingen doorwerken in zijn levensloop. Is er sprake van creatieve ritualisering of van ritualisme?

V: 2M14#9 beschrijft hoe de invloed van 'positieve' vrienden hem doelgericht maakt: *'Ik heb nog niet zo veel levenservaringen maar ik kan zeggen dat ze op dit moment mijn leven hebben beïnvloed. Alleen qua leren en eerlijk zijn- dan zit je voorlopig goed. Ik heb het meegemaakt en ik maak het nog steeds mee. Op dit moment zijn mijn prioriteiten goede cijfers halen.'*

VV: 2M14#8 schrijft vanuit zelfvertrouwen en dankbaarheid over zijn gezin: *'Mijn zus en moeder helpen mij meestal met huiswerk als het niet goed lukt ook als ik gestrest ben voor een toets dan helpt mijn moeder ermee, als ik dan met mijn moeder heb gepraat heb ik altijd veel meer zelfvertrouwen gekregen. Ik ben ze heel dankbaar voor hun goede, leuke opvoeding.'*

7.7 Analyse Selfie 3 #ra ra, wie zijn IK?

7.7.1 1] Samenvatting schrijfinhoud

Stap 1 en 2

In deze opdracht gaan we in vijf stappen ontdekken welke IKken bij jou passen; die jij bent, en welke rol die in jouw leven spelen. Alle schrijvers (18) kiezen uit de lijst met IKken (zie: Bijlage 5) de 10 interne-IKken en de 10 externe-IKken waarvan zij vinden dat die het beste bij hen passen. Eventueel kunnen andere interne- of externe posities worden toegevoegd. Uit deze verzameling van 20 IKken stellen alle schrijvers *2x een top 5* op; één rij met vijf IKken *waar zij blij mee zijn* en één rij met IKken *waar zij minder, of helemaal niet blij mee zijn*. Deze worden op volgorde gezet, met de meest blij bovenaan (rij 1) of de minst blij (rij 2).

Stap 3: Belangrijke IKken

De schrijver wordt gevraagd drie vragen te beantwoorden voor de 2x top 5 Belangrijke IKken;

1] Beschrijf een situatie of gebeurtenis waarin deze IK erg belangrijk was, 2] Waarom was deze IK hierin zo belangrijk? En 3] Welke emotie(s) geeft deze IK jou?

De meeste schrijvers (16) beschrijven hun diverse IKken op een wijze waarbij zij deze aspecten verwerken. Sommige schrijvers (2) volstaan met een korte beschrijving van hun IKken.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Aantal interne- en externe Belangrijke IKken in 2 x top5, per schrijver.
- Aantal blij en niet blij interne- en externe Belangrijke IKken in 2 x top5, per schrijver.
- Aantal blij externe Belangrijke IKken, ook benoemd in Selfie 2, per schrijver.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 14.

Voor een overzicht van de gebruikte en toegevoegde IKken in stap 2 en 3: zie Bijlage 9.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van een *blij interne IK*: 1M13#1 vertelt: *'Ik als aardig is eigenlijk heel simpel ik kan vind ik goed vrienden maken. Hierdoor is mijn vrienden netwerk heel erg groot en dat is wel fijn als ik ergens mee zit.'* En 3V14#17 vertelt: *'Als mijn < ouder > ziek is, moet ik zorgzaam zijn. Ik weet dat mijn broer totaal anders is en bijna nooit in het huis helpt. Ik doe graag dingen in het huis. Het huis stofzuigen en dweilen vind ik altijd leuk om te doen. Oké.. ook niet altijd, maar ik doe graag dingen voor anderen.'*

Voorbeeld van een *niet blij interne IK*: 1M13#1 vertelt: *'Ik als kwetsbaar is er omdat als iemand een rot opmerking maakt komt dat vaak hard aan en lach ik dat weg maar het doet wel iets met me. Ik voel me dan vaak rot en onzeker over mezelf.'* En 1V13#4 beschrijft: *'Ik ben best gevoelig. Als iemand iets zegt wat niet zo leuk is, komt dat heel hard bij me aan en kan ik wel gaan janken. Maar soms is het juist anders. Dan zeg ik iets lelijks terug en dan krijg ik ruzie met diegene. Vooral nu ben ik gevoelig, omdat de hele situatie met*

mijn < broer / zus > en mijn < ouder > niet leuk is. Soms word mijn < ouder > dan in 1 keer boos op me maar dat komt door de stress.'

Voorbeeld van een blij externe IK: 2V14#12 vertelt over haar geloof: *'Ik dacht op moeilijke momenten vaak aan mijn geloof, omdat ik daarmee ben opgegroeid (geloof, hoop en liefde). Er is 1 dag geweest die me dit deed beseffen: Als je een moeilijke periode achter de rug hebt gehad kan je uiteindelijk heel blij zijn met wat je al hebt en misschien zelfs wel van de wat minder leuke tijden. Alsof ik toen voor het eerst alles accepteerde. Wat ik die dag best bizar vond is dat ik gewoon nog nooit zo gelukkig was geweest en juist ook heel bang (alsof) ik op dat moment mijn geloof pas voor het eerst echt leerde kennen.'*

Voorbeeld van een niet blij externe IK: 2M14#9 beschrijft een combinatie van een interne en een niet blij externe Ik: *'Ik wil het over mijn computer hebben en een beetje niet gedisciplineerd. Op mijn computer mag ik niet meer dan 3 spellen opzetten van mijn ouders anders doe ik mijn huiswerk niet. < vertelt hoe dit steeds weer tegen hem gezegd moet worden >'*.

Voorbeeld van een korte IK-beschrijving: 3V14#16 vertelt: *'ik als lui – mijn kamer niet opruimen.'*

Stap 4: Jouw Ware-IK

De schrijver wordt gevraagd om *het verhaal van zijn ware-IK te beschrijven*; Zijn er in de gebeurtenissen die je beschrijft momenten waarop jij 'helemaal jezelf bent'? Geef daarbij aan met welke eigenschappen, mensen, dieren, activiteiten of andere dingen dat te maken heeft.

De meeste schrijvers (17) beschrijven hun *ware-IK* aan de hand van een *leidend thema* (17) eventueel in combinatie met/bij belangrijke personen (8). Hierbij worden vaak (15) IKken of activiteiten beschreven die de schrijvers eerder in hun Selfies gebruikt hebben, en soms (7) worden hierbij nieuwe IKken en activiteiten beschreven.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- De schrijver gebruikt een thema of beschrijft zijn ware-IK met/bij personen.
- Aantal eerder beschreven IKken of activiteiten.
- Aantal nieuw beschreven IKken of activiteiten.
- Omvang beschrijving in aantal gebruikte woorden.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 15.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van een (lange) beschrijving aan de hand van een thema: 1M12#2 beschrijft zijn ware-IK bij de < club > : *'Mijn ware ik ligt denk ik bij de < club >. Op school gedraag ik me meestal nog wel een beetje maar bij de < club > ga ik helemaal los. Ik heb bij de < club > ook heel veel vrienden dus het is ook gewoon fijn om lekker met je vrienden iets te doen. < beschrijft een aantal niet eerder gebruikte IKken en activiteiten die*

hierin naar voren komen, en een aantal IKken die genoemd zijn in Selfie 2. Om te besluiten met: > Ik vindt < club > de leukste sport die er is ook al zeggen mensen dat < club > geen sport is voor mij blijft het belangrijk.'

Voorbeeld van een beschrijving met/bij personen: 3V14#17 vertelt: *'Ik ben meestal mezelf als ik met mijn vrienden ben. Dan komen ook vaak weer IKKEN terug waar ik trots op ben. Zoals dat ik gezellig en sociaal doe of dat ik aardig kan zijn. Het is ook dat als vrienden hun problemen aan mij komen vertellen dat ik dan goed kan luisteren en een beetje met ze meeleef. Op dat moment ben ik ook mezelf omdat ik weet dat ik zoiets graag doe en dit ben ik ook.'*

Voorbeeld van een korte beschrijving: 3M14#14 beschrijft zichzelf: *'Mijn ware ik is een rustige behulpzame jongen hij is van binnen ijzersterk maar heeft een gouden hart hij probeert altijd te helpen ook al gaat dat vaak fout mijn ware ik zou iemand makkelijk K.O. kunnen slaan maar kan zich heel goed beheersen en slaat weinig tot nooit maar gaat gewoon even afkoelen. Mijn ware ik is dus een echte goederik.'*

Stap 5: De rode draad

Ten slotte wordt de schrijver gevraagd om het verhaal van zijn rode draad te beschrijven; Herken je in de verhalen en gebeurtenissen die je vertelt hebt een 'rode draad?' Iets wat steeds gebeurt of je overkomt? Het is steeds iets wat bij jou (lijkt) te horen. Denk hierbij aan IKken, gebeurtenissen en emoties.

De meeste schrijvers (16) vertellen hun rode draad aan de hand van hun IKken, waarbij zij een voorbeeld gebeurtenis geven en een waardering. Hierbij worden vaak (15) IKken of activiteiten beschreven die de schrijvers eerder in hun Selfies gebruikt hebben, en soms (9) worden nieuwe IKken en activiteiten beschreven. Sommige schrijvers gebruiken een leidend thema (6) om hun rode draad te vertellen en enkele schrijvers beschrijven geen rode draad (2).

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- De schrijver gebruikt een thema om de rode draad te vertellen.
- De rode draad wordt beschreven aan de hand van IKken, gebeurtenissen en waarderingen.
- Aantal eerder beschreven IKken of activiteiten.
- Aantal nieuw beschreven IKken of activiteiten.
- Omvang beschrijving in aantal gebruikte woorden.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 16.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van een beschrijving aan de hand van een thema: 3M14#14 vertelt zijn rode draad aan de hand van het thema *pech*: *'Ik heb heel vaak pech en dit is uitermate irriterend. Altijd als ik iemand probeer te helpen gaat het fout. Of bij bijvoorbeeld bingo win ik nooit iets. En als ik lekker aan het voetballen ben met vrienden of klasgenoten raak ik geblesseerd of word ik een bloedneus of blauwe plek geschopt. Alleen als ik*

heel de dag op bed zou blijven liggen zou er niks gebeuren. Of als ik met een goede bedoeling iets doe dan komt er altijd iets met een slechte bedoeling terug of pakt het slecht uit ik ben dus ook een echte pechvogel.'

Voorbeeld van een beschrijving van de rode draad mat IKken, gebeurtenissen en waardering:

1V13#4 beschrijft een deel van haar rode draad: 'Soms vind ik mezelf te gevoelig en dan denk ik zo van: niet zo janken, het is allemaal niet zo erg. En dan troost ik mezelf weer een soort van en dan gaat het weer goed, het duurt dus eigenlijk helemaal niet zo lang dat ik ergens tegenaan loop. Het komt dus ook best vaak voor dat ik eigenwijs ben en dan word mijn < ouder > weer boos op me en dan voel ik me slecht. Dan uiteindelijk zeg ik sorry tegen mijn < ouder > en dan is het weer goed. Dus dan ben ik eigenwijs en gevoelig.'

7.7.2 2] Gedetecteerde schrijf-triggers

Hieronder volgt een overzicht van de aandachtspunten DS1, DS2 en DS5 en bijbehorende schrijf-triggers (BÜ#, HA# en ER#), waarbij aangegeven is in welke mate deze trigger voorkomt in de verhalen met daarbij een voorbeeld van de gedetecteerde schrijf-trigger uit de Selfies. Voor een overzicht zie Tabel 5.

Tabel 5: gedetecteerde schrijf-triggers in Selfie 3												
schrijver	DS1					DS2				DS5		# woorden
	BÜ2	HA1	HA2	HA6	ER1	BÜ1	BÜ3	HA3	HA5	BÜ5	BÜ6	
1M13#1			V			V	VVV	VVV		VVV	VVV	1379
1M12#2	VV					VV	VV	VV		V	V	1254
1M12#3		V				VVV	VVV	VVV				1472
1V13#4	V					VVV	VV	V		V	V	1380
1V12#5						V	V				V	611
1V12#6						VVV	VVV	VVV	V		VV	1583
2M14#7			V			V	V	V		V		312
2M14#8	V			V		VVV	VVV	VV		VVV	VV	1332
2M14#9				V		V	V	VV		VVV	V	1403
2V13#10		V									V	579
2V14#11										V		366
2V14#12						V					V	1266
3M14#13	V	VV	V	V		V	V	V			V	839
3M14#14							V	VV			V	455
3M14#15		V				V	V					887
3V14#16						VVV	VV	V			V	616
3V14#17		VVV	VV			VVV	VVV	VVV		VVV	V	827
3V14#18	VV					V	VV	VV		VV	V	1152
Totaal >	5	5	4	3	0	15	15	13	1	9	14	μ=984

leeg = niet aanwezig | V = in aanleg aanwezig | VV = enige mate aanwezig | VVV = duidelijk aanwezig

Score-overzicht per Visie op levensloop		
Visie op levensloop	# maximaal mogelijk	# aanwezig
Bühler (BÜ)	90	58 (64%)
Havighurst (HA)	90	26 (29%)
Erikson (ER)	18	0 (0%)

7.7.3 Voorbeelden van de gedetecteerde schrijf-triggers uit de Selfies

DS1: Het positie-repertoire

BÜ2: Cultuur invloeden; (X:13, V:4, VV:1, VVV:0)

De schrijver geeft aan welke cultuur c.q. traditie invloeden inwerken op zijn doelstellingen. Opvoeding, scholing en opleiding zijn belangrijke factoren waardoor deze cultuur wordt verinnerlijkt.

V: 1V13#4 is zichzelf tussen haar vriendinnen: *'Ik ben mezelf als ik met mijn vriendinnen ben. Dan doen we samen dingen en we gaan dan allemaal kletsen en zo.'*

VV: 1M12#2 is opgegroeid op een boerderij en vertelt over zijn IK-mijn-huisdier: *'wij hebben onze hond Ik naam > gekregen in < jaar >. En sindsdien zijn we niet meer van elkaar te scheiden. Ze wordt < datum > en ze is heel veel gegroeid sinds dat wij haar kregen. Ik kan niet zonder haar omdat het lijkt alsof ze mij altijd begrijpt. Een hond kan niet praten en toch voelt het soms of we een gesprek voeren.'*

HA1: Fysiologische stabiliteit; (X:13, V:3, VV:1, VVV:1)

De schrijver ontwikkelt een gezonde houding ten opzichte van de eigen lichamelijkeheid en leert deze te accepteren.

V: 2V13#10 vertelt over: *'Ik als mooi want ik ben gescout als model.'*

VV: 3M13#13 beschrijft zijn IK-als-man: *'ik als man: 1] ik ben altijd al een man geweest 2] ik vind het belangrijk omdat ik het cool vind 3] mijn emotie erbij is blij'.*

VVV: 3V14#17 reflecteert over zichzelf: *'Al heel mijn leven ben ik heel verlegen en stil. Het is wel steeds minder geworden en ik ben ook iets socialer. Eigenlijk is gevoelig ook een beetje een minpunt, maar ik vond hem beter bij de leuke IKKEN passen. Ik houd er totaal niet van als mensen boos op me zijn. Als mijn moeder boos is voel ik me heel erg stom.'*

HA2: Geslachtsrol; (X:14, V:3, VV:1, VVV:0)

De schrijver geeft aan de geslachtsverschillen en de bijbehorende (cultureel bepaalde) rol te onderscheiden, en de eigen geslachtsrol te accepteren en van daaruit een perspectief te ontwikkelen op huwelijk (verbintenis) en gezin.

V: 2M14#7 beschrijft zijn roze wolk: *'Het is leuk om verliefd te zijn en het is weer iets anders dan met vrienden.'*

VV: 3M14#13 beschrijft zijn IK-als-man: *'ik als man: 1] ik ben altijd al een man geweest 2] ik vind het belangrijk omdat ik het cool vind 3] mijn emotie erbij is blij'.*

HA6: Context; (X:15, V:3, VV:0, VVV:0)

De schrijver ontdekt de samenhang van zijn persoonlijke ontwikkeling en de culturele context.

V: 2M14#8 vertelt zijn IK-als-betrokken: *‘De "betrokken" Ik ben ik heel dankbaar voor dat God me deze IK heeft gegeven. Ik ben nog al een sociaal mens en in een sociaal contact heb je betrokkenheid nodig. Ik zou depressief worden als ik deze ik niet had. In groep 8 verloor een goede vriend van mij zijn oma, dit deed hem veel verdriet en kon ik hem afleiden en hem helpen zijn verdriet te vergeten.’*

ER1: Kern-ontmoeting; (X:18, V:0, VV:0, VVV:0)

De schrijver onderzoekt welke crises zich in zijn leven hebben voorgedaan en wie hierin belangrijke anderen c.q. identificatiefiguren waren.

Dit komt niet voor.

DS2: De derde positie, of het ware-Zelf

BÜ1: Uitdrukking en plezier; (X:3, V:8, VV:1, VVV:6)

De schrijver benoemt activiteiten en producten die uiting geven aan zijn ‘levenslust’.

V: 1V13#4 vertelt: *‘En mijn < ouder > is vaak heel druk met werk, maar als die tijd heeft gaat < ouder > wat programmeren en als ik dat dan zie ga ik meestal wel mee doen.’*

VV: 1M12#2 beschrijft: *‘Mijn ware ik ligt denk ik bij de scouting.< uitgebreide beschrijving van allerlei activiteiten > Ik vindt scouting de leukste sport die er is ook al zeggen mensen dat scouting geen sport is voor mij blijft het belangrijk.’*

VVV: 1V12#6 beschrijft zichzelf: *‘Creatief: als ik iets moet maken heb ik heel vaak snel een leuk idee. Soms moet ik in groepjes werken en dat is soms best wel moeilijk omdat de andere misschien een heel ander idee heeft dan jij. Dan kun je het beste gewoon samen de ideeën combineren tot een super idee.’*

BÜ3: Persoons-eigen strevingen; (X:3, V:6, VV:4, VVV:5)

De schrijver benoemt zijn persoons-eigen strevingen, waar hij zich ‘in kwijt kan’. Hij geeft aan welke betekenis (doelen) dat voor hem heeft, nu en in de toekomst, en welke anderen of omstandigheden hierin stimulerend of belemmerend zijn.

V: 1V12#6 over haar schoolloopbaan: *‘mijn basisschoolleraar had mij vmbo kader als advies gegeven en ik wist dat ik meer kon dus gingen mijn ouders naar de leraar om te vragen of ik een hoger niveau kon doen de leraar had na dat ik mijn cito had gedaan kwam er vwo uit en daar na hadden ze besloten dat ik naar havo-vwo zou gaan en dat staat voor mijn leergierigheid en mijn slimheid’.*

VV: 2M14#8 vertelt over een IK: *‘De ik Behulpzaam komt ook wel vaak terug in mijn verhalen. ik ben veel bereid mensen te helpen bij sommige dingen moet ik ze kennen om ze te helpen ergens mee maar bij sommige dingen hoef ik mensen ook wel hulp bieden die ik niet ken. Mijn moeder/ouders komt/komen best wel vaak. Ik ga proberen mijn positieve IKken zo nuttig mogelijk te gebruiken.’*

VVV: 1M12#3 beschrijft zichzelf via het thema 'voetbal': *'Mijn rode draad in de verhalen en gebeurtenissen die ik vertel is toch wel voetbal. Ik ben daar best goed in en daar ben ik blij mee. Ik ben zeer fanatiek en daarvoor vind ik het moeilijk als we verliezen.'* < beschrijft verder al zijn IKken in de context van voetbal > .'

HA3: Emotionele stabiliteit; (X:5, V:4, VV:5, VVV:4)

De schrijver leert in interactie met leeftijdgenoten zich emotioneel te handhaven, maar zich ook aan te passen. Hij vindt steeds meer zijn weg in het onderhouden van sociale relaties met personen en groepen.

V: 3M14#13 beschrijft een deel van zijn ware-IK: *'Het leukst om te doen vind ik < sport > omdat ik er ook op zit en omdat ik beter in ben dan de andere sporten. Ik < sport > met mijn team omdat we goed samen kunnen werken en soms ga ik ook met andere mensen maar die zie je gelijk dat het slechter gaat omdat we minder op elkaar ingespeeld zijn.'*

VV: 2M14#8 vertelt haar IK-als-behoedzaam: *'....Ik probeer altijd buiten de groepsdruk te blijven. Ik hoop dat deze IK heel sterk blijft en die zorgt dat ik niet in alles mee ga.'*

VVV: 1V12#6 beschrijft haar ware-IK met het thema 'ruzie en sorry': *'.... Ik heb een keer gehad toen ik hele erge ruzie had met mijn beste vriendin. < lange aanloop naar sorry > Twee dagen later had ik de moed en toen ben ik naar haar toe gestapt en toen heb ik sorry en ik heb alles verteld. Toen we naar de middelbare school gingen zijn we een beetje uit elkaar gegroeid. We zijn allebei onze eigen weg gegaan.'*

HA5: Economische zelfstandigheid; (X:17, V:1, VV:0, VVV:0)

De schrijver zoekt zijn weg naar economische zelfstandigheid, en denkt na over zijn opleiding en beroepskeuzes.

V: 1V12#6 beschrijft een belangrijke IK: *'Ik ben zelf heel blij met mijn creatieve IK omdat ik later mode-ontwerpster wil worden van kleding. Daar is tekenen heel belangrijk voor en ik hou ook heel veel van knutselen en dingen maken.'*

DS5: Waardering, Affect en Grondmotieven

BÜ5: Aanpassing door zelfbeperking; (X:9, V:4, VV:1, VVV:4)

De schrijver geeft aan of hij kiest voor zelfrealisatie ten koste van anderen, of voor zelfbeperking, hierin geeft hij blijk van een gezonde afweging van zijn en andermans belangen.

V: 2V14#11 vertelt bij haar ware-IK: *'Ik ben vaak eigenwijs, meestal heb ik wel gelijk maar als ik niet gelijk heb geef ik het ook wel toe. Als er iets is met familie dan word ik heel erg zorgzaam, ik zal ze dan ook echt niet laten vallen.'*

VV: 3V14#18 vertelt over vriendinnen: *'Ik denk dat het feit dat ik zo rustig ben ook maakt dat ik niet echt een beste vriendin heb.... Gelukkig heb ik wel een heel goed contact met een klasgenoot, mijn zus en familie. Ik*

merk wel dat ik wat vrijer wordt nu ik op de middelbare school zit en misschien dat het nog wel veel beter gaat als ik een vervolgopleiding doe. Ik ben tevreden en gelukkig hoe het nu gaat, maar soms zou het allemaal iets makkelijker moeten gaan!’

VVV: 2M14#9 vertelt over thuis: *‘Vanwege werk van mijn ouders kunnen ze niet altijd in mijn schoolvakanties vrij nemen en helemaal naar het buitenland gaan gaat ook niet. Mijn ouders zeggen dat ze een schuldgevoel hebben, maar ik begrijp hun. Ze doen elke dag ontzettend veel voor mij: eten koken en met huiswerk meehelpen. Om jaloers te zijn op andere kinderen is niet eerlijk tegenover mijn ouders – hun schuldgevoel geven. Ik wil dit niet.’*

BÜ6: Bewaren van innerlijke ordening; (X:4, V:11, VV:2, VVV:1)

De schrijver is in staat te blijven functioneren als hij overmand wordt door de omstandigheden. Dit zal blijken in de *waardering* die hij geeft aan significante gebeurtenissen en de *affecten* die hij daarbij benoemt.

V: 3V14#17 vertelt over haar hond: *‘Toen mijn hond overleed < naam > was iedereen nogal verdrietig natuurlijk. Op zo’n moment kom je er wel achter dat honden heel speciaal zijn en dat we samen 1 grote familie zijn. We waren allemaal heel zorgzaam en op zo’n moment wil ik ook voor iedereen zorgen en denk je niet meer aan de nare dingen die zijn gebeurd.’*

VV: 1V12#6 vertelt over een IK in een moeilijke periode: *‘ijverig: de ijverige ik is voor mij heel belangrijk geweest in klas 1. ik kreeg een moeilijke periode want ik kreeg pfeiffer, hierdoor werd ik heel snel moe. Hierdoor ging het met de meeste vakken best wel heel slecht. Deze ik heeft me door deze tijd heen geholpen maar met behulp van mijn ouders en God.’*

VVV: 1M13#1 beschrijft een gevoel: *‘Ik als homo is er omdat ik toen een keer een vriend een beetje dicht bij stond voelde ik een beetje vlinders maar ik schaamde me er wel voor en ik heb er heel veel over gepraat met mijn ouders en ik twijfel nu nog steeds en dat maakt me erg onzeker.’* < beschrijft op andere plekken zijn zoektocht hierin >

7.8 Analyse Selfie 4 #als ik later groot ben...

7.8.1 1] Samenvatting schrijfinhoud

In deze opdracht wordt de schrijver gevraagd te kijken naar de toekomst. Vertel wat jij verwacht van de toekomst? In het algemeen maar ook van jezelf. De volgende vragen kunnen je op weg helpen: Wanneer is jouw leven geslaagd? Wat wil je graag bereiken? Wat denk je dat er van grote betekenis (of van grote invloed) is voor jouw toekomst? Is er een doel waarvan jij verwacht dat het een belangrijke rol zal spelen in jouw leven? En welke mensen komen er in jouw droom voor, of welke juist niet?

Van alle schrijvers (18) beschrijven enkelen (5) hun toekomst aan de hand van een thema. De meeste schrijvers beschrijven een opleiding (13) en een beroep (13). Ook wordt door de meeste schrijvers ook een materieel (11) of ideëel (13) doel of verlangen beschreven. Daarnaast vertellen de meeste schrijvers over een of andere vorm van gezin (12) en personen die wel in hun droom voorkomen (13). Een enkele schrijver (3) noemt ook personen die juist niet in zijn droom voor komen. En ten slotte benoemen een aantal schrijvers (8) zaken die zij van grote betekenis achten voor hun toekomst. Een schrijver (1) reflecteert op haar huidige mentale toestand.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- De schrijver gebruikt wel of geen thema om te vertellen.
- Beschreven onderdelen opleiding, beroep, materieel doel, ideëel doel en gezin.
- Personen beschreven die wel of juist niet voorkomen.
- Beschreven of iets van grote betekenis is of zal zijn.
- Omvang beschrijving in aantal gebruikte woorden.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 17.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeeld van een themagebruik in het beschrijven van later: 1M12#3 vertelt aan de hand van het thema 'voetbal' zijn gedroomde toekomst: *'Als ik groot ben wil ik bij < buitenlandse voetbalclub > voetballen. Het liefst woon ik dan in de buurt van < thuisstad > in een groot huis aan het strand. Uiteraard heeft dit huis een zwembad en een groot voetbalveld. < vertelt ook over andere clubs en spelers > Om dit te bereiken doe ik erg mijn best tijdens trainingen en wedstrijden. Hopelijk word ik dan een keer gescout..... < als dit niet lukt dan wil hij E-speler worden > Het lijkt me fijn om later kinderen te hebben (die ik dan kan leren voetballen)... Mocht ik heel rijk worden (het liefst door voetballen) dan wil ik graag mensen helpen die dat nodig hebben.'*

Voorbeeld van beschrijven van opleiding en beroep: 3M14#15 vertelt: *'Ik ben van plan om na vmbo t nog havo te gaan doen en daarna hbo te gaan doen. En dan hoop ik dat ik later een goede baan krijg en veel ga verdienen, zodat ik een lekker luxe leven kan lijden met een ps4 en leuke spellen.'*

Voorbeeld van een materieel en ideëel doel en gezin: 1M12#2 vertelt: *'Ik wil dan een knus en gezellig huisje dat niet te groot is. Ik wil graag in de polder blijven omdat ik border collies wil en die hebben vrijheid nodig. En ik wil ook gaan < sporten > en ik heb de vrijheid ook nodig.... Ik wil graag een vrouw en 2 kinderen en waarschijnlijk ook een adoptie kind...'*

Voorbeeld van personen die voorkomen: 1M12#13 verteld over een wereldreis: *'Ik weet niet of ik dan alleen wil gaan of misschien samen met mijn broertje. Daar hebben we het wel eens over.'*

Voorbeeld van personen die niet voorkomen: 3V14#16 vertelt wat cryptisch: *'Er zijn ook mensen die ik niet in de toekomst wil zijn\mee wil omgaan maar dat zit er volgens mij niet in.'*

Voorbeeld van beschrijving van grote betekenis: 3M14#15 vertelt: 'Ik denk dat sport een grote invloed gaat hebben en mijn werk.' En 3M14#14 die vertelt over wat hij meedraagt: '....gebeurtenissen die nog moeten gebeuren en dingen die al zijn gebeurt zoals mijn < ouder > overlijden.

7.8.2 2] Gedetecteerde schrijf-triggers

Hieronder volgt een overzicht van de *aandachtspunten* DS2, DS4 en DS5 en bijbehorende *schrijf-triggers* (BÜ#, HA# en ER#), waarbij aangegeven is in welke mate deze trigger voorkomt in de verhalen met daarbij een voorbeeld van de gedetecteerde schrijf-trigger uit de Selfies. Voor een overzicht zie Tabel 6.

Tabel 6: gedetecteerde schrijf-triggers in Selfie 4												
schrijver	DS2				DS4					DS5		# woorden
	BÜ1	BÜ3	HA3	HA5	BÜ4	BÜ7	BÜ8	BÜ9	ER3	BÜ5	BÜ6	
1M13#1	V	V	V	V	V	VV	V	V	V			338
1M12#2	V	V	V	V	V	V	V	V	V			368
1M12#3	V	V		V	V	VV	VV	V				353
1V13#4	VV	VV						VV				397
1V12#5		V		V			V	V				361
1V12#6	V	V	V	V	V	V		V	V		V	316
2M14#7		V						V				116
2M14#8	VVV	VV		V	VV		VV	VV	V			154
2M14#9		VV		V			V	V	V			366
2V13#10	VV	VV		VV	V	V	V	V	VV			151
2V14#11	V			VVV				V				221
2V14#12							V					311
3M14#13		VVV		V			VV	VV				318
3M14#14	V			V								110
3M14#15	V		V	V		V	V					308
3V14#16	VVV	VVV		VV	V	V	V	VV	V			333
3V14#17		VV		VV	V		V	VV		V		270
3V14#18	VV	V		V	VV	V	VV	VV	VV	V		191
Totaal >	12	14	4	15	9	8	13	15	8	2	1	μ=277

leeg = niet aanwezig | V = in aanleg aanwezig | VV = enige mate aanwezig | VVV = duidelijk aanwezig

Score-overzicht per Visie op levensloop		
Visie op levensloop	# maximaal mogelijk	# aanwezig
Bühler (BÜ)	144	74 (51%)
Havighurst (HA)	36	19 (53%)
Erikson (ER)	18	8 (44%)

7.8.3 Voorbeelden van de gedetecteerde schrijf-triggers uit de Selfies

DS2: De derde positie, of het ware-Zelf

BÜ1: Uitdrukking en plezier; (X:6, V:7, VV:3, VVV:2)

De schrijver benoemt activiteiten en producten die uiting geven aan zijn 'levenslust'.

V: 1M12#3 vertelt over zijn 'voetbalplannen': *'... Om dit te bereiken doe ik erg mijn best tijdens trainingen en wedstrijden. Hopelijk word ik dan een keer gescout. Het lijkt me supervet om samen met < topspeler > in hetzelfde team te spelen.'*

VV: 3V14#18 vertelt: *'Als ik nu nadenk over mijn toekomst zie ik mezelf over 20 jaar zitten in een leuk huis samen met een man en een paar kinderen. Mijn familie woont redelijk in de buurt, mijn zus heeft ook een gezin en we hebben goed contact met elkaar. Dan heb ik ook een schoonfamilie waarmee we ook goed contact hebben. Overdag heb ik een baan waarin ik me gelukkig en gewaardeerd voel. Ik weet nu nog niet wat voor baan, maar ik kan er wel mijn creativiteit in kwijt.'*

VVV: 3V14#16 beschrijft haar toekomst samen met haar < ouder >: *'Op de VU wil ik medicijnen studeren en dan neuroloog worden. Mijn < ouder > is van plan om een goede doel ziekenhuis te openen in < land van herkomst > als < ouder > klaar is met studeren. Deze zal bedoeld zijn voor mensen die in een regulier ziekenhuis hun behandeling niet kunnen betalen en onnodig doodgaan. In de zomervakanties kan < ouder > daar werken. Als ik ook klaar ben met studeren wil ik daar ook graag een handje helpen.'*

BÜ3: Persoons-eigen strevingen; (X:4, V:7, VV:5, VVV:2)

De schrijver benoemt zijn persoons-eigen strevingen, waar hij zich 'in kwijt kan'. Hij geeft aan welke betekenis (doelen) dat voor hem heeft, nu en in de toekomst, en welke anderen of omstandigheden hierin stimulerend of belemmerend zijn.

V: 1V12#5 beschrijft haar verlangen: *'Ik hoop ook dat mijn zusje niet meer gepest word en of buitengesloten op school ik hoop ook dat ik later kan doen wat ik wil en dat ik niet gedwongen word tot dingen die ik niet wil. Ik wil ook later dat ik mijn familie kan helpen met van alles en niets. Ik hoop dat ik later ook zelfstandig ben en blijf.'*

VV: 2M14#8 vertelt over de plek die geloof in zijn toekomst inneemt: *'Mijn leven is echt geslaagd als ik mijn kinderen van Gods grote macht heb verteld. Ik wil ook een betere relatie met god krijgen en dat met mijn vrouw willen delen. En heel belangrijk is ook dat ik gelukkig blijf.'*

VVV: 3M14#13 stelt prioriteiten: *'Mijn leven is geslaagd als ik een vrouw en kinderen heb die gelukkig zijn en als ik tevreden ben met mijn weten over mijn geloof en dat mijn kinderen ook geloven. Het gaat voor mij niet perse over geld als ik wat meer verdien dat de gemiddelde persoon is wel leuk maar als ik niet gelukkig ben wat heb ik dan aan geld.'*

HA3: Emotionele stabiliteit; (X:14, V:4, VV:0, VVV:0)

De schrijver leert in interactie met leeftijdgenoten zich emotioneel te handhaven, maar zich ook aan te passen. Hij vindt steeds meer zijn weg in het onderhouden van sociale relaties met personen en groepen.

V: 1M13#1: vertelt: *'Welke mensen er in mijn toekomst droom voorkomen: < drie vrienden > want ik wil met die twee een band opstarten, mijn vader en moeder, mijn zusje die waarschijnlijk dan kinderen heeft en een < creatief vak > lerares is, mijn beste vriend, mijn beste vriend < naam > omdat ik hem dan misschien zie meespelen in films en mijn vriendinnen < namen >.'*

HA5: Economische zelfstandigheid; (X:3, V:11, VV:3, VVV:1)

De schrijver zoekt zijn weg naar economische zelfstandigheid, en denkt na over opleiding en beroepskeuzes.

V: 1V12#5 beschrijft hoe ze aan haar studie werkt: *'Ik hoop ook dat ik dan de studie aan het doen waar ik nu al heel had mijn best voor aan het doen ben ik moet namelijk voor die studie havo of hoger gaan doen en ik heb als ik nu mijn punten bij elkaar tel 61 punten en geen onvoldoendes dus ik kan naar vwo dat is dus genoeg voor de studie die ik wil doen.'*

VV: 2V13#10 vertelt haar droombaan: *'Ik wil later model worden wat ook mogelijk is alleen ben ik nu nog te klein. Als dat niet lukt wil ik modeontwerpster worden of styliste of iets in de economie.... Ik denk dat het moment dat ik werd gescout als model heel belangrijk voor mij is en het geeft mij extra zelfvertrouwen.'*

VVV: 2V14#11 is gedreven om zich in te zetten: *'Ik wil zoveel mogelijk gaan studeren zodat ik makkelijker een eigen kapsalon kan beginnen want ik wil graag kapster worden. Ik wil ook zoveel mogelijk cursussen gaan volgen zodat ik ook de trends weet. Als ik mijn diploma heb gehaald wil ik bij mijn < ouder > gaan wonen en daar gaan studeren en gaan leren voor salonmanager. Mijn leven is geslaagd als ik een eigen kapsalon heb en goed verdien, als ik gelukkig ben, als ik kinderen en een man heb.'*

DS4 Motivatie, plot-structuur en thema's

BÜ4: Behoeft-motieven en groei-motieven; (X:9, V:7, VV:2, VVV:0)

De schrijver beschrijft welke motieven aanwezig zijn, en of deze hem afhankelijk van anderen maken of dat deze hem vrij en zelfstandig maken.

V: 1V12#6 vertelt: *'Later als ik groot ben wil ik heel graag een modeontwerpster worden omdat ik heel veel van mode houd en ook van tekenen.'*

VV: 3V14#18 schrijft over haar sociale netwerk: *'Behalve de familiecontacten, die ik het belangrijkste vind, hebben we ook een leuk sociaal netwerk. Je ziet wel dat mensen belangrijker zijn dan materiele dingen.'*

BÜ7: creatieve expansie; (X:10, V:6, VV:2, VVV:0)

De schrijver drukt zijn demonstratieve zijnsweelde, binnen zijn eigen mogelijkheden uit. Deze bepalen mede zijn doelstellingen en zijn zo onderscheidend voor hem en vormen de continuïteit van de levensloop.

V: 3V14#16 heeft haar lijstje al klaar: *'Ik wil graag mijn bucketlist afwerken: < lijst met 7 punten > Veel van deze dingen wil ik doen sinds ik al klein was. En bovendien wil ik de meeste dingen samen met mijn < ouder > doen.'*

VV: 1M12#3 drukt de continuïteit uit via zijn thema 'voetbal', maar: *'Soms denk ik er wel eens over na wat ik zou willen worden als ik geen profvoetballer zou kunnen zijn. Eigenlijk heb ik dan geen idee want ik wil het allerliefst profvoetballer worden.'*

BÜ8: Mentaliteit en vervulling; (X:5, V:9, VV:4, VVV:0)

De schrijver geeft aan wat hem ertoe beweegt zijn levensloop op deze bepaalde manier vorm te geven (thema of plot). Is er zicht op een totaal-doel of een verlangen naar een bepaald doel?

V: 2M14#9 vertelt: *'Als ik later groot ben wil ik als makelaar werken. Ik kijk graag naar de huizen (en ook hoe men een huis heeft ingericht) dan denk ik bij wie dit huis het best zal passen en wat er aan de inrichting veranderd kan worden om het voor de koper aantrekkelijker te maken om het te kopen. Tegelijkertijd lijkt het me ook leuk om met de mensen contact te hebben... '*

VV: 2M14#8 vertelt over zijn centrale motief; zijn geloof: *'Mijn leven is echt geslaagd als ik mijn kinderen van Gods grote macht heb verteld. Ik wil ook een betere relatie met god krijgen en dat met mijn vrouw willen delen. En heel belangrijk is ook dat ik gelukkig blijf.'*

BÜ9: Tentatieve zelfbepaling; (X:, V:9, VV:6, VVV:0)

De schrijver onderzoekt of, en zo ja welke, overtuigingen en doelstellingen hij zich tot de zijne heeft gemaakt, dan wel of hij hierin voorlopige keuzes gemaakt heeft.

V: 1M13#1 kijkt alvast tevreden terug: *'En ik denk dat als ik dit dan doe of heb gedaan en dan als ik oud ben in een schommelstoel zit te kijken naar de prachtige bergen, alleen of met een vrouw, en een hond die naast me ligt, twee of meer kinderen met een goede opleiding die hun dromen volgen en ik met een glimlach op mijn gezicht kan dood gaan is mijn leven geslaagd.'*

VV: 1V13#4 vertelt rond haar thema; emigreren: *'Ik ga later verhuizen naar < land > met mijn < ouder > en mijn stief < ouder >. Dat heeft denk ik de grootste invloed op mijn leven omdat we dan alles moeten achterlaten in Nederland en dan moeten we daar helemaal opnieuw beginnen.'*

ER3: Ritualisering; (X:10, V:6, VV:2, VVV:0)

De schrijver doet verslag van zijn handelen en ervaringen in belangrijke gebeurtenissen. Hierin is te lezen of en hoe de verworven grondhoudingen doorwerken in zijn levensloop. Is er sprake van creatieve ritualisering of van ritualisme.

V: 1M12#2 vertelt net als eerder dat het zijn doel is om dierenarts te worden: *'Als ik later groot ben wil ik heel graag dierenarts worden. Ik zit nu op het Altena College en hierna wil ik diergeneeskunde gaan studeren op de universiteit van Utrecht. Als ik dan afgestudeerd ben wil ik gaan werken bij dierenkliniek < naam en plaats >. Het lijkt me heel leuk om net zoals < naam > (dierenarts, zie vorige selfie) dierenarts te zijn en de medebaas te zijn.'*

VV: 2V13#10 beschrijft het vertrouwen dat erkenning haar geeft: *'Ik wil later model worden wat ook mogelijk is alleen ben ik nu nog te klein.Ik denk dat het moment dat ik werd gescout als model heel belangrijk voor mij is en het geeft mij extra zelfvertrouwen.'*

DS5: Waardering, Affect en Grondmotieven;

BÜ5: Aanpassing door zelfbeperking; (X:16, V:2, VV:0, VVV:0)

De schrijver geeft aan of hij kiest voor zelfrealisatie ten koste van anderen, of voor zelfbeperking, hierin geeft hij blijk van een gezonde afweging van zijn en andermans belangen.

V: 3V14#17 laat haar sociale kant zien: *'Ik wil eigenlijk ook gewoon contact hebben met mijn familie. Want ik weet dat < naam vriend > zijn familie niet echt klikt met mijn familie.'*

BÜ6: Bewaren van innerlijke ordening; (X:17, V:1, VV:0, VVV:0)

De schrijver is in staat te blijven functioneren als hij overmand wordt door de omstandigheden. Dit zal blijken in de waardering die hij geeft aan significante gebeurtenissen en de affecten die hij daarbij benoemt.

V: 1V12#6 gaat de toekomst ontspannen tegemoet: *'Veel mensen maken zich heel veel zorgen om hun toekomst omdat ze iets heel graag willen worden en daar richten ze zich volledig op en ik doe er wel wat aan maar ik denk niet: dit wil ik anders word ik nooit blij. Ik gooi er niet met de pet naar, ik doe wel normaal mijn best maar ik ga geen uren zitten blokken en leren omdat ik anders 'niet blij' word. Ik ga niet met mijn leven zitten gooien alsof het niks waard is maar ik zie wel wat er gaat gebeuren met me.'*

7.9 Schrijf-triggers Selfie 1-4 per visie op levensloop

De gedetecteerde *schrijf-triggers* uit de drie *visies op de levensloop* (zie Tabel 2, 5.3.1) in de Selfies wijzen terug op de bril van de DST waardoor het *Verhaal van je Selfie* gezien c.q. geanalyseerd zal worden (zie 2.6.1). Om te komen tot deze analyse volgt hier een overzicht waarin aangegeven wordt in hoe vaak deze *triggers-van-een-Visie-op-levensloop* maximaal kunnen voorkomen en in hoe vaak zij *daadwerkelijk* in de Selfies voorkwamen.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Aantal keren dat een trigger maximaal kan voorkomen in de Selfies, per Visie op Levensloop.
- Aantal keren dat een trigger aanwezig is in de Selfies, per Visie op Levensloop.

Voor een overzicht: zie Tabel 7.

Tabel 7: Overzicht schrijf-triggers per Visie op levensloop												
		# maximaal					# aanwezig					
selfie >		1	2	3	4	Σ1-4	1	2	3	4	Σ1-4	%
Visie op levensloop	A											
Bühler (BÜ1-BÜ10)	V	54	72	90	144	360	19	26	33	46	124	34
	VV						15	16	8	24	63	18
	VVV						3	2	16	4	25	7
	Tot.						37	44	57	74	212	59
Havighurst (HA1-HA6)	V	108	18	90	36	252	28	3	14	15	60	24
	VV						13	5	7	3	28	11
	VVV						2	5	5	1	13	5
	Tot.						43	13	26	19	101	40
Erikson (ER1-ER3)	V	36	36	18	18	108	8	10	0	6	24	22
	VV						3	7	0	2	12	11
	VVV						0	4	0	0	4	4
	Tot.						11	21	0	8	40	37

Legenda bij Tabel 7

- A Mate van aanwezigheid (V, VV, VVV) / Totaal aanwezig
 (V = in aanleg aanwezig | VV = enige mate aanwezig | VVV = duidelijk aanwezig)
 # Aantal
 % Percentage binnen de eigen Visie

7.10 Schrijf-triggers Selfie 1-4 per DS-onderdeel

De gedetecteerde *schrijf-triggers* wijzen terug op de bril van de DST waardoor het *Verhaal van je Selfie* gezien c.q. geanalyseerd zal worden (zie 2.6.1). De mate waarin de diverse *schrijf-triggers* voorkomen, is een *indicatie* van de mate waarin de DST-onderdelen 'leesbaar' zijn in de Selfies. Om te komen tot deze analyse volgt een overzicht van het aantal schrijf-triggers per DST-onderdeel.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Aantal keren dat een trigger maximaal kan voorkomen in de Selfies, per DST-onderdeel.
- Aantal keren dat een trigger aanwezig is in de Selfies, per DST-onderdeel.

Voor een overzicht: zie Tabel 8.

Tabel 8: Overzicht schrijf-triggers per DST-onderdeel				
		maximaal Σ 1-4	aanwezig Σ 1-4	
DST-onderdeel	A	#	#	%
DS1	V	180	28	16
	VV		12	7
	VVV		2	1
	Tot.		42	23
DS2	V	216	76	35
	VV		35	16
	VVV		22	10
	Tot.		133	62
DS3	V	72	20	28
	VV		16	22
	VVV		11	15
	Tot.		47	65
DS4	V	180	67	37
	VV		36	20
	VVV		2	1
	Tot.		105	58
DS5	V	72	17	24
	VV		4	6
	VVV		5	7
	Tot.		26	36

Legenda bij Tabel 8

- A Mate van aanwezigheid (V, VV, VVV) / Totaal aanwezig
 # Aantal
 % Percentage binnen DST-onderdeel

7.11 Analyse Selfie 5 #wat vond ik ervan...

7.11.1 1] Samenvatting schrijfinhoud

In deze afsluitende opdracht wordt de schrijver gevraagd zijn schrijf-ervaringen te vertellen. Vertel wat je hebt ervaren en geleerd van deze opdracht. Daarbij worden een aantal vragen gesteld die daarbij kunnen helpen. Voor dit onderdeel zijn er uiteraard geen schrijftriggers.

Alle schrijvers (18) beschrijven hun ervaringen. Iets meer dan de helft van de schrijvers (10) gebruiken hiervoor de gestelde vragen, de overige schrijvers (8) vertellen hun ervaringen op eigen verhalende wijze.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Wat vond je ervan: + (positief) / ± (neutraal) / – (negatief).
- Heb je wat geleerd: **J** (ja) / **N** (nee).
- Vond je het waardevol: **J** (ja) / **N** (nee).
- Voelde jij je vrij om alles te vertellen: **J** (ja) / **N** (nee).
- Wil je er verder over doorleren of doorpraten: **J** (ja) / **N** (nee) / **M** (misschien).
- Omvang beschrijving in aantal gebruikte woorden.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 18.

Voorbeelden van beschrijving

Voorbeelden van 'wat vond je ervan':

1M13#1: *'Ik vond het leuk om over mezelf na te denken, maar sommige vragen waren best moeilijk te beantwoorden en heb ik ook lange tijd over moeten nadenken wat wel zo is, is dat ik door dit project ook dingen naar boven heb gehaald die ik kan verbeteren in de toekomst maar ook dingen waar ik wel heel erg blij van word, maar tijdens dit project voelde het bij sommige dingen dat ik heel erg aan het opscheppen was.'*

1V13#4: *'Ik heb over mezelf nagedacht en ik heb van er van geleerd. Maar ik vond het ook eigenlijk wel een beetje nutteloos want ik wist alles over mezelf al dus waarom zou ik het dan in zoveel woorden moeten vertellen? Maar ik heb nu wel mijn levensverhaal en mijn eigenschappen enzo wel netjes op een rijtje kunnen zetten, dus daarvoor was het wel erg handig.'*

1V12#6: *'Ik vond het raar om op deze manier naar mezelf te kijken. Het is een hele andere manier dan je in het gewone leven naar jezelf kijkt. Ik heb veel over mezelf ontdekt die ik helemaal niet wist of al was vergeten.'*

Voorbeelden van 'geleerd':

1V13#4: *'Met dit werkstuk beseftte ik me ook pas dat ik echt niet zonder mijn (beste) vriendinnen kan. Nou ja, dat had ik me al eerder beseft maar nu deed ik dat echt.'*

2M14#9: *'Door te schrijven over mezelf vond ik het best interessant. Ik ging dieper in mijzelf kijken hoe < eigen naam > eruit ziet en bestaat..... Als die positieve en minder positieve kanten van mij – dat wist ik al. Ik ging toch meer be-seffen over discipline en inzet wat voor mij op dit moment belangrijk is en ook hoeveel energie mijn ouders (vooral mijn moeder door meer vrije tijd te hebben dan mijn vader in mij te steken).'*

Voorbeelden van 'waardevol':

2V13#10: *'Ik vond het eigenlijk best leuk om mijn verhaal te vertellen. IK vind het ook wel fijn dat iemand mijn hele verleden weet want geen ene docent weet dit zelfs mijn mentor niet.'*

3V14#17: *'Ik vond het wel leuk om te vertellen wat ik later wil worden en wat mijn doel is. Dat is leuker om te vertellen dan wat er bijvoorbeeld in het verleden is gebeurd.'*

Voorbeelden van 'emotie': 2V14#12: *'Sorry dat ik zo schrijf. Wat depressief zeg... Wat dit wel duidelijk maakt (dat was tenminste de bedoeling) dat een psychische ziekte jezelf totaal laat verdwijnen.'* **3M14#15:** *'ik vind het leuk om over vrienden te schrijven waarmee ik het goed kan vinden, maar ik vond het wel moeilijk om over mijn < ouder > te vertellen en daar werd ik wel een beetje verdrietig van.'*

Voorbeelden van 'vrij om alles te vertellen':

2V13#10: *'Het moeilijkste deel vond ik selfie 1. Omdat daar ik mijn verleden vertel omdat daar ook de meeste dingen zijn gebeurd. Ik hield ook sommige dingen voor mezelf want dat vind ik fijner.'*

3M14#15: *'Ik voelde me heel vrij om alles te vertellen, omdat ik me niet kan voorstellen dat er misbruik van wordt gemaakt.'*

Voorbeelden van 'verder doorpraten, met wie en waarover':

3V14#18: *'Ik voelde me wel vrij om alles te vertellen, maar ik heb geen behoefte om nog over die moeilijke vragen door te praten. Als het nodig is praat ik met mijn ouders.'*

1M13#1: *'Ik zou nog weleens door willen praten over de toekomst en over de ikken omdat dat toch wel grappige dingen zijn om over na te denken en daardoor misschien een nog beter beeld van mijzelf te krijgen dan bij dit project. En dat doe ik dan het liefst met mijn ouders of vrienden.'*

7.12 Analyse omvang Selfie 1-5

Bij alle (deel)vragen (162) wordt de schrijver gevraagd zijn verhaal te vertellen in *minimaal* 300 woorden. Dit om de schrijver uit te dagen tot ruime verwoording. In de meeste gevallen (159X) wordt er een verhaal verteld naar aanleiding van de (deel)vraag, maar in een beperkt aantal gevallen (3X) wordt een deelvraag niet beantwoord (1x in Selfie 3, stap 4, en 2x in Selfie 3, stap 5). Hoewel het aantal gebruikte woorden geen indicatie is van inhoudelijke kwaliteit, bevatten van alle (deel)vragen (162X) er 95 verhalen *meer dan* 300 woorden en 67 verhalen *minder dan* 300 woorden. De meeste schrijvers (10) gebruiken gemiddeld, in selfie 1 tot en met 5, minder dan 300 woorden. De helft van de schrijvers (9) wijken *minder dan 10%* van de gevraagde 300 woorden af, waarbij er vijf schrijvers (5) naar beneden, en vier schrijvers (4) naar boven afwijken.

Het gemiddelde *gemiddeld aantal gebruikte woorden* is 284. Een aantal schrijvers (2) valt op door een laag gemiddeld woordgebruik; **2M14#7** met een gemiddelde van 71 en **2V13#10** met een gemiddelde van 163 woorden.

Dit onderdeel wordt als volgt samengevat

- Omvang beschrijving in aantal gebruikte woorden per Selfie (deel)vraag.
- Gemiddelde omvang beschrijving in aantal gebruikte woorden van Selfie 1 tot en met 5.

Voor een overzicht: zie Bijlage 8, Tabel 19.

8 Evaluatie onderzoek

Terug naar de hoofdvraag van het onderzoek;

Hoe moet, in de context van het Levensbeschouwelijk onderwijs op het VO, een schrijfp opdracht geformuleerd worden om de leerling te stimuleren tot het schrijven van het zelfverhaal.

Om te komen tot een antwoord op de onderzoeksvraag bezien we eerst welke conclusies er getrokken worden uit de wijze waarop schrijvers zijn omgegaan met de opdracht met betrekking tot de gevraagde onderwerpen en omvang in woorden (8.2 Elk antwoord is goed).

Vervolgens kijken we naar de schrijftriggers vanuit de visies op de levensloop en trekken we conclusies aangaande de toegevoegde waarde van deze schrijftriggers in het lezen van het Verhaal van je Selfie (8.3 Schrijftriggers).

Daarna bezien we of er conclusies te trekken zijn met betrekking tot de waarde van de gehanteerde DST-onderdelen c.q. de DST, het kader waarbinnen we *Het verhaal van je Selfie* bezien (8.4 Kader DST).

Dan luisteren we naar de schrijvers, en hun reflectie op het schrijven van de Selfies, om ook vanuit hun ervaringen conclusies te kunnen trekken (8.5 Leerling ervaringen). Dit alles om tenslotte een antwoord te kunnen formuleren op onze onderzoeksvraag in de eindconclusie.

Maar eerst geven we de *grenzen* aan van deze evaluatie in de *prolegomena*.

8.1 Prolegomena

In dit onderzoek, *Het verhaal van je Selfie*, wordt gebruik gemaakt van de theorie en de praktijk van het Dialogische Zelf uit de Narratieve psychologie, met name van de door Hermans ontwikkelde *Zelf Konfrontatie Methode*. De praktijk van deze theorie richt zich in hoofdzaak op *hulpverleningssituaties*. Binnen de voor dit onderzoek aangegeven context van het VO is *geen* sprake van een *hulpverleningssituatie* of een *therapeutisch karakter* in de strikte zin van het woord (zie 1.4). Het doel van dit onderzoek en de evaluatie van de verzamelde gegevens moeten met deze restrictie gezien worden.

De verhalen willen geschreven en gelezen worden, de schrijvers willen gehoord en gezien worden en de lezer wil lezen en luisteren. Maar *Het verhaal van je Selfie* is een verhaal *in-eerste-lezing* en de *schrijver* volgt geen therapie en ten slotte is de *lezer* is geen therapeut. De evaluatie respecteert deze grenzen en zal daarom van *beschrijvende aard* zijn.

8.2 Elk antwoord is goed...

Het schrijven van *Het verhaal van je Selfie* is een middel voor de leerling om *zichzelf* c.q. zijn *identiteit* te duiden, om zijn zekerheden en onzekerheden te verwoorden en om zijn dromen, vragen en verlangens uit te spreken (zie 1.2). In de 'Bijsluiter' is met betrekking tot de antwoorden (verhalen), naar analogie uit *vooraf bij de ZKM*, principieel gesteld: *In het beantwoorden van de vragen zijn er geen goede of foute antwoorden.*

Elk antwoord is goed als het beschrijft wat de schrijver zelf belangrijk acht in zijn levensloop (zie 5.4). Ook in de opdracht zelf is aangegeven dat de vragen slechts een *hulpmiddel* zijn: *‘Je moet dus vooral schrijven over dingen (personen, ervaringen en gebeurtenissen) die jij belangrijk vindt.’*

Vanuit dit uitgangspunt bezien ‘voldoen’ alle Selfies *per definitie* aan de verwachte schrijfpobbrengst. Ook als het verhaal maar *ten dele* ‘antwoord’ geeft op de vraagstelling in de opdracht, is *dat* het verhaal dat de schrijver kwijt wil met betrekking tot het beschreven onderwerp. Dit geldt zelfs als een onderdeel *niet* beantwoord wordt, zoals bij een aantal schrijvers (3) het geval was. Dit *niet beantwoorden* zal niet gebeurd zijn op principiële gronden maar waarschijnlijk vanuit slordigheid. De schrijvers die een van de deelvragen niet beantwoord hebben laten in de andere onderdelen, in aantal woorden, een bovengemiddelde inzet zien, zodat het aannemelijk is dat dit onderdeel ‘gewoon’ vergeten is.

Bij alle (deel)vragen wordt de schrijver gevraagd zijn verhaal te vertellen in *minimaal* 300 woorden. Dit om de schrijver uit te dagen tot ruime verwoording. De aanwijzing in de opdracht zelf en in de begeleiding tijdens het schrijven: *‘schrijf alleen op wat je zelf kwijt wil’*, nuanceerde daarentegen ook het aantal te gebruiken woorden. Dit vanuit de idee dat de een *geforceerde kwantiteit* de *kwaliteit* niet ten goede komt. Het aantal gebruikte woorden is geen indicatie van inhoudelijke kwaliteit, maar (mede) afhankelijk van de gehanteerde schrijfstijl. De ene schrijver is breedspakig en vertelt met veel bijzinnen en details terwijl een andere schrijver meer compact vertelt.

Toch kan het aantal gebruikte woorden wel, *met enige voorzichtigheid*, een indicatie zijn voor de inzet van de schrijver. Bijvoorbeeld schrijver **2M14#7**, met het laagste gemiddelde (71), vertelt in 19 woorden in Selfie 2 een deelvraag: *‘Mensen en dingen: ik heb geen mensen die mij inspireren er is ook niemand overleden die mij geïnspireerd heeft.’* Daarmee heeft de schrijver in zijn beleving alles verteld. Het is aannemelijk dat deze compactheid is ingegeven door gebrek aan inzet bij dit onderdeel, omdat hij bij een ander onderdeel schrijft hoe zijn vriendin heel erg belangrijk voor hem is. De mogelijkheid dat de schrijver deze vraag niet begrepen heeft lijkt minder aannemelijk, omdat de andere schrijvers, ook in dezelfde jaarlaag, deze vraag wel meer inhoud geven, maar het niet-begrijpen van de vraag is niet uit te sluiten.

Zo bezien is er een klein aantal deelvragen (5) met minder dan 50 woorden waarbij de vraag naar inzet gesteld zou kunnen worden. Iets boven de 50 woorden zijn er een aantal schrijvers die, hoewel compact, toch een verhaal met inhoud kunnen vertellen. Schrijver **2V14#11** bijvoorbeeld beschrijft haar *ware-ik* in 55 woorden: *‘Ik hou heel erg van reizen, vooral naar landen waar het lekker warm is en de zon heel de dag schijnt. Afgelopen zomer ben ik met mijn < ouder > naar < stad > geweest in < land >, ik voelde me toen echt helemaal mezelf omdat ik van de mensen en van alles wat er om me heen gebeurde genoot.’*

Er kan *uiteraard* niet worden beoordeeld of dit verhaal ook compleet is, maar dat geldt in principe ook voor verhalen met meer dan 300 woorden. Onderwerp van dit onderzoek is het verhaal van de leerling *in eerste-lezing* (zie 5.2). De consequentie van een verhaal in eerste-lezing is dat de schrijver het *vermogen* om dat te doen, en de *motivatie* daartoe, in zichzelf moet vinden en niet gestimuleerd kan worden tot een

dialogisch project van schrijven en herschrijven, zoals dat binnen een therapeutische setting wel gebeurt (zie 5.2). In die setting ontstaat er een compacte waardering (verhaal) die overigens ook voldoende ruimte kan vinden in een beperkt aantal woorden. Bijvoorbeeld in 27 woorden: ‘*As a girl, I didn’t count at home; whenever I wanted to say something, I was told, “keep your mouth shut. What do you know about it?”*’ (Hermans & Hermans-Jansen, 1995, p. 100). Dit ondersteunt de gedachte dat ook met weinig woorden betekenisvol gesproken kan worden.

Hoewel dus niet alle verhalen de gevraagde omvang van 300 woorden hebben, heeft het overgrote deel van de schrijvers in de gestelde opdracht aanleiding gevonden om *hun* verhaal te vertellen. Dat is een inspanningsvolle verworvenheid. Zoals **3V14#17** in Selfie 2 bij Zingevende verhalen aangeeft: ‘*Dit was een lastige vraag dus ik heb niet meer verhalen.*’ **3M14#14** in Selfie 2 eveneens bij Zingevende verhalen: ‘*Meer woorden zitten er niet in dit is alles wat ik nodig vond om te vertellen.*’, om aan het eind te verzuchten: ‘*Ik ben klaar ik kan er niet meer uithalen dan dit.*’

Conclusie

- Alle Selfies voldoen *per definitie* aan de verwachte schrijfpobbrengst.
- Schrijvers vinden in de gestelde opdracht *aanleiding* om hun verhaal te vertellen.
- Het aantal gebruikte woorden is *geen* indicatie van inhoudelijke kwaliteit.
- De 300-woorden-eis is *functioneel* om de schrijver uit te dagen tot ruime verwoording.
- De consequentie van een verhaal in ‘eerste-lezing’ is dat de schrijver het *vermogen* om die te schrijven, en de *motivatie* daartoe, *in zichzelf* moet vinden.

8.3 Schrijf-triggers

De gedetecteerde *schrijf-triggers* uit de drie *visies op de levensloop* (zie 5.3.1; Tabel 2) in de Selfies wijzen terug op de bril van de DST waardoor het *Verhaal van je Selfie* gezien c.q. geanalyseerd zal worden (zie 2.6.1). De verschillende *visies op de levensloop* beschrijven ieder op *gesystematiseerde* wijze de levensloop, gezien vanuit een specifiek uitgangspunt; Bühler hanteert hierbij *vier grondtendenties* (zie 4.6.1), Havighurst gaat uit van *ontwikkelingstaken* (zie 4.6.2) en bij Erikson is *grondhouding* het centrale begrip (zie 4.6.3). Met nadruk is geconstateerd dat deze modellen niet *een-op-een* terug zijn te lezen in de *geleefde* levensloop, zoals deze zijn te lezen in de Selfies (zie 4.2).

Om de ‘toegevoegde waarde’ van de schrijftriggers te onderzoeken, beschrijven we eerst of, en in welke mate, de verwachte schrijftriggers in de Selfies voorkomen (zie Tabel 7) en welke conclusies daaraan verbonden kunnen worden. Vervolgens beschrijven we deze toegevoegde waarde van deze schrijftriggers in het lezen van het Verhaal van je Selfie.

De *mate* waarin de diverse schrijf-triggers in de Selfies voorkomen is onderverdeeld in drie niveaus; **V**, **VV** en **VVV**. De verantwoording met betrekking tot het toekennen van een specifiek niveau is steeds bij de diverse onderdelen aangegeven. Ondanks deze verantwoording is de toekenning daarvan naar zijn aard subjectief, en mogen er dus slechts met enige terughoudendheid conclusies aan verbonden worden.

De schrijf-triggers vanuit de visie van Bühler komen in *Totaal* (Tot.) het meest voor; in meer dan de helft van de mogelijkheden. Havighurst en Erikson scoren in gelijke mate in *Totaal*; iets minder dan de helft van de mogelijkheden. Binnen elk van de drie visies vertoont de score *in niveau*, een vergelijkbare opbouw; de **V** heeft de hoogste score, de **VV** scoort in mindere mate en de **VVV** scoort in de minste mate. Deze opbouw is te verklaren uit het bovengenoemde uitgangspunt van ons onderzoek; de *eerste-lezing*. Schrijvers vertellen voor zover zij dat nodig vinden en worden daarbij niet gehinderd door de analysemethode van de opdrachtgever. Het gegeven dat alle visies vaak *in-aanleg-aanwezig* zijn, laat zien dat deze drie visies relevant zijn en herkenbaar in de beschreven *geleefde* levensloop.

Als het *herschrijven* van het verhaal, de *tweede-lezing*, zich alleen al zou beperken tot de al *in-aanleg-aanwezige* thema's in de *eerste-lezing*, dan kunnen deze allemaal uitgewerkt kunnen worden tot een *duidelijk-aanwezig* niveau. Daarmee zouden de *tweede-lezing-verhalen* een basis kunnen vormen voor een pedagogisch- of therapeutisch vervolg. Deze stap valt buiten dit onderzoek, maar geeft wel de verdere potentie aan van de verhalen.

De onderlinge verschillen in *totaalscore* van de drie visies zijn te klein, evenals de grote van de selectie, om daar conclusies aan te verbinden, gezien de aard van dit *kwalitatieve* onderzoek.

De *schrijf-triggers* uit alle drie de visies op de levensloop komen *substantieel* voor in de Selfies, zodoende hebben al deze visies waarde met betrekking tot de Selfies. In de eerste plaats waarde met betrekking tot het *schrijven*. Omdat er vanuit de drie visies onderdelen als *schrijf-triggers* verwerkt zijn in de schrijfpdracht, vormden zij een aanleiding voor de schrijver om over dit tot onderwerp te vertellen (zie 4.6.4). In de tweede plaats genereren de drie visies waarde voor de lezer. Hij wordt, door de uit de drie visies gedestilleerde *lees-triggers*, gewezen op indicaties voor ontwikkeling van de schrijver, of juist op het ontbreken daarvan. Ten slotte hebben de *schrijf- en lees-triggers* uit alle drie de levensloopvisies waarde doordat zij de gelezen ontwikkeling van de schrijver koppelen aan het achterliggende DST-onderdeel, het kader waarbinnen de Selfies worden gelezen (zie 5.3.1).

Conclusie

- De *gesystematiseerde* levensloopmodellen (Bühler, Havighurst en Erikson) zijn, conform ons uitgangspunt, niet *een-op-een* terug te lezen in de *geleefde* levensloop, zoals deze is verteld in de Selfies.
- Door het uitgangspunt van *eerste-lezing* komt het niveau van aanwezigheid *in-aanleg-aanwezig* (**V**) binnen alle levensloopmodellen het meeste voor.
- De toekenning van een *niveau-van-aanwezigheid* van de *lees-triggers* is, naar zijn aard, subjectief.

- De lees- en schrijf-triggers uit alle drie de visies op de levensloop komen substantieel voor in de Selfies, zodoende hebben deze visies toegevoegde waarde met betrekking tot de Selfies.
- De toegevoegde waarde van alle drie de visies op de levensloop betreft het schrijven, het lezen en de koppeling aan het kader waarbinnen de Selfies worden gelezen; de DST.
- Er kan niet worden geconcludeerd welke visie het meest adequaat is in het beschrijven van de levensloop, gezien de kwalitatieve aard van dit onderzoek.

8.4 Kader DST

De gedetecteerde schrijf-triggers uit de drie visies op de levensloop (zie Tabel 2, 5.3.1) in de Selfies wijzen terug op de bril van de DST waardoor het *Verhaal van je Selfie* gezien c.q. geanalyseerd wordt (zie 2.6.1). De mate waarin de diverse schrijf-triggers voorkomen, is een indicatie van de mate waarin de DST-onderdelen ‘leesbaar’ zijn in de Selfies. Vooronderstelling hierbij is dat de triggers vanuit de verschillende visies betekenisvol zijn voor het DST-onderdeel waaraan zij gekoppeld zijn. De mate van leesbaarheid geeft dus aan of de bril van de DST, op dat onderdeel, adequaat is. Dit betreft uiteraard alleen de schrijf-triggers (DS1 tot en met DS5), aangezien de lees-triggers (DS6 tot en met DS10) uitgangspunt zijn binnen de DST.

Om vast te stellen of de DST-bril adequaat is, bezien we eerst of de diverse DST-onderdelen aanwezig zijn in de verhalen, en zo ja, in welke mate. Vervolgens bezien we of er conclusies te trekken zijn met betrekking tot de waarde van de gehanteerde DST-onderdelen c.q. de DST.

Schrijvers beschrijven in de Selfies het onderdeel **DS1** (Positie-repertoire) in een *kwart*-, en **DS5** (Waardering, Affect en Grondmotieven) in *een derde* van de geboden aanleidingen. De overige onderdelen **DS2** (Derde positie, ware-Zelf), **DS3** (Promotorpositie) en **DS4** (Motivatie, plot-structuur en thema’s) komen vaker voor; ieder in *twee derde* van de geboden aanleidingen (zie Tabel 8).

Binnen ieder van de vijf DST-onderdelen vertoont de *score in niveau* een vergelijkbare opbouw; de **V** heeft de hoogste score, de **VV** scoort in mindere mate en de **VVV** scoort in de minste mate. Deze opbouw is wederom te verklaren uit het bovengenoemde uitgangspunt van ons onderzoek; de *eerste-lezing*. De eerder genoemde *subjectiviteit* in het toekennen van *niveau-van-aanwezigheid* van de lees-triggers speelt hier, naar zijn aard, dezelfde rol.

De verschillende DST-onderdelen zijn *substantieel* in de Selfies leesbaar. Zodoende kan geconcludeerd worden dat de DST en de onderscheiden onderdelen *waardevol* zijn voor het *schrijven* en *lezen* van Het verhaal van je Selfie. Met betrekking tot het *schrijven* van de Selfies zijn zij waardevol omdat zij structuur c.q. thema’s bieden voor de opbouw en inhoud van de opdracht *Het verhaal van je Selfie*. De opdracht volgt immers deze principes, in inhoud en tijd, van de DST en schrijvers gebruiken deze principes als aanleiding om hun verhaal te vertellen. Ook in het *lezen* van de Selfies is de DST waardevol en als bril bruikbaar om de Selfies te bezien, omdat de DST thema’s aanreikt die het Zelf en zijn verhaal beschrijfbaar en bespreekbaar maken.

Daarnaast kunnen de DST en zijn onderdelen ook functioneren als uitgangspunt om vanuit het *verhaal van je Selfie* weer ‘terug te kijken’ naar de verschillende levensloopvisies, om zo doende de ontwikkeling van de schrijver te duiden.

Conclusie

- De verschillende DST-onderdelen zijn *substantieel* in de Selfies leesbaar.
- Door het uitgangspunt van *eerste-lezing* komt het niveau van aanwezigheid *in-aanleg-aanwezig (V)* binnen alle DST-onderdelen het meeste voor.
- De toekenning van een *niveau-van-aanwezigheid* van de *lees-triggers* is, naar zijn aard, subjectief.
- De DST is waardevol en als bril bruikbaar om de Selfies te bezien. Deze waarde betreft het *schrijven* omdat de zij structuur c.q. thema’s biedt voor de opbouw en inhoud van *Het verhaal van je Selfie*, en het betreft het *lezen* omdat de DST thema’s aanreikt die het Zelf en zijn verhaal beschrijfbaar en bespreekbaar maken.

8.5 Leerling ervaringen

Maar wat vinden de schrijvers er nu eigenlijk van?

Positief, maar...

Het overgrote deel van de schrijvers geeft aan dat zij het schrijven van de Selfies als *positief* ervaren hebben. De gebruikte termen variëren van (*wel*) *leuk* tot *boeiend*. Een klein deel van de schrijvers waardeert de opdracht *neutraal* en geen enkele schrijver geeft een *negatieve* waardering. Bij een kwart van de schrijvers wordt de waardering gevolgd door een typering van de moeilijkheidsgraad: ‘*maar het was ook best wel moeilijk om over mezelf na te denken*’, of de lengte van de opdracht: ‘*...maar het was wel super veel*’. Dat de schrijvers naast positieve waardering ook kritiek geven, ondersteunt de betrouwbaarheid van hun woorden.

Geleerd en waardevol

Het overgrote deel van de schrijvers geeft aan dat zij met het schrijven van de Selfies *iets geleerd* hebben en dat zij het schrijven als *waardevol* hebben ervaren. Het *leren* en *waardevol-vinden* van de meeste schrijvers heeft betrekking de positieve of negatieve eigenschappen die zij bezitten, deze worden ontdekt of zij leren die beter kennen: ‘*In deze opdracht ben ik achter dingen gekomen en IKken die ik niet wist dat ze bestonden.*’ Anderen geven meer algemeen aan dat zij het waardevol vinden op hun levensverhaal eens op een rij te zetten of dat het fijn is ‘*dat iemand mijn hele verleden nu kent*’ of om te ‘*ontdekken hoe het leven er eigenlijk uit ziet*’. Hierin laten de meeste schrijvers zien dat zij niet alleen in staat zijn om hun verhaal te vertellen maar ook reflectief hun eigen verhaal kunnen lezen en leerpunten c.q. ontdekkingen kunnen benoemen.

Een enkele schrijver geeft aan het schrijven niet als waardevol of leerzaam te hebben ervaren: ‘*Ik heb bijna helemaal niks geleerd over me zelf, ik wist alles al.*’

Emotie

De woorden die schrijvers kiezen als er gevraagd wordt naar hun emoties die het schrijven heeft opgeroepen, zijn in een aantal gevallen in de strikte zin van het woord geen emotie. Toch worden ze hier wel als zodanig opgevat.

Moeilijk: een groot deel van de schrijvers geeft meerdere emoties aan die het schrijven van de Selfies bij hen opgeroepen heeft. Voor de meeste schrijvers is *moeilijk* de emotie die, in combinatie met andere emoties opgeroepen werd. Dit wordt door **2M14#7** redelijk representatief verwoord: *'Ik vond het op zich wel leuk, maar het was ook best wel moeilijk om over mezelf na te denken.'* De moeilijkheid ligt vaak op het gebied van; het *begrijpen* van het onderwerp van een Selfie, de *emotionele aard van een gebeurtenis* of het *nadenken op zich* als proces.

Leuk: een minderheid van de schrijvers vindt het schrijven *leuk...maar moeilijk*. *Leuk* om nieuwe dingen tegen te komen, *leuk* om over jezelf na te denken, maar ook *moeilijk* om dat te doen. Deze schrijvers laten zien dat een moeilijke opdracht ook leuk kan zijn als deze opdracht als waardevol ervaren wordt.

Verdrietig, lastig en gevoelig: een minderheid van de schrijvers ervaart, naast andere, ook *verdrietige emoties* bij het schrijven. Verdrietige emoties worden ervaren als schrijvers slechte eigenschappen van zichzelf ontdekken, als zij terug denken aan impactvolle gebeurtenissen of als zij bepaald worden bij verlies van geliefde mensen of dieren.

Alles vertellen

Een kleine helft van de schrijvers geeft aan dat zij zich *vrij* voelden om *alles* te vertellen. Meestal wordt deze keuze niet gemotiveerd. De schrijvers geven hier impliciet mee aan dat zij er op vertrouwen dat hun verhalen, zoals ook aangegeven in de opdracht, vertrouwelijk worden behandeld. Schrijver **3M14#15** geeft wel expliciet aan: *'Ik voelde me heel vrij om alles te vertellen, omdat ik me niet kan voorstellen dat er misbruik van wordt gemaakt.'*

Daarnaast geeft ook een kleine helft van de schrijvers aan dat zij er voor gekozen hebben om *niet alles* te vertellen. Soms heeft dat een pragmatische oorzaak, dan had de schrijver geen zin om verder na te denken. Soms kiezen schrijvers ervoor om intieme of persoonlijke dingen niet te vertellen, zoals **3V14#16** aangeeft: *'Sommige dingen vond ik wat te persoonlijk om te vertellen dus heb ik ze maar weggelaten'*. Deze schrijvers geven zodoende aan dat zij goed in staat zijn hun grenzen aan te geven met betrekking tot hun persoonlijke levenssfeer en zich niet *gedwongen* voelen alles te vertellen.

Een enkele schrijver geeft aan dat *alles vertellen* ook bevrijdend kan zijn: zoals **2V13#10**: *'Ik vind het ook wel fijn dat iemand mijn hele verleden weet want geen ene docent weet dit zelfs mijn mentor niet.'*

Anders vertellen

In de opdracht is aangegeven dat de vragen niet letterlijk genomen moeten worden; *de vragen zijn vooral bedoeld om je te helpen bij het nadenken (en schrijven) over jezelf. De vragen zijn hierbij een hulpmiddel, je moet vooral schrijven over gebeurtenissen die jij belangrijk vindt.*

In het schrijven worden dan ook, conform deze aanwijzing, niet door alle schrijvers alle aangegeven aandachtspunten of vragen verteld. Hierboven is aangegeven dat een groot aantal schrijvers hierin een bewuste keuze maakt. Daarnaast ondersteunt een aantal Selfies de gedachte dat schrijven ook een ‘natuurlijke behoefte’ bevredigt en in die zin naar zijn aard niet gestructureerd is of wordt maar een proces is dat zijn beloop neemt. Een aantal schrijvers grijpt een gelegenheid in de opdracht aan om een gebeurtenis, gevoel of anekdote te vertellen, die geen direct verband heeft met de vraag maar die ‘gewoon nog verteld moest worden’. Dit sluit aan bij de idee van de mens als *narratief-wezen*, een mens vertelt nu eenmaal graag (zie 1.1).

Eén schrijver valt hierin, meer dan anderen, op omdat zij steeds grotendeels zichzelf vertelt rond een zelfde thema. Dit overkomt de schrijver wellicht in het schrijfproces, maar heeft ook een gekozen bedoeling: **2V14#12:** *‘Sorry dat ik zo schrijf. Wat depressief zeg... Wat dit wel duidelijk maakt (dat was tenminste de bedoeling) dat een psychische ziekte jezelf totaal laat verdwijnen’.* Zij toont hierin niet alleen zelfinzicht maar zij geeft ook betekenis en functie aan het schrijfproces zelf, getuige haar slotzin: *‘Eerlijk gezegd...van mij apart hoef ik deze Selfies nooit meer te zien. Wat hierin beschreven staat is nu (voor een deel) van me weggeschreven’.* En inderdaad, soms moet je een Selfie deleten.

Conclusie

- Schrijvers ervaren het schrijven van *Het verhaal van je Selfie* als positief, waardevol en leerzaam.
- Ondanks de moeilijkheidsgraad van de opdracht ervaart een kwart van de schrijvers deze als leuk.
- Schrijvers hebben in de meeste gevallen het vermogen om het eigen verhaal reflectief te lezen en van daaruit leerpunten voor zichzelf te benoemen.
- Schrijvers voelen zich vrij om alles te vertellen en gaan er daarbij vanuit dat hun verhalen vertrouwelijk worden behandeld.
- Schrijvers zijn erg open, maar zijn ook in staat hun grenzen te bewaken met betrekking tot hun persoonlijke levenssfeer.
- De mens is een narratief-wezen, schrijven bevredigt als proces de natuurlijke behoefte om zijn verhaal te vertellen.

8.6 Eindconclusie

Hoe moet, in de context van het Levensbeschouwelijk onderwijs op het VO, een schrijfp opdracht geformuleerd worden om de leerling te stimuleren tot het schrijven van het zelfverhaal?

Ten eerste; over het Schrijven

Schrijvers vinden in de gestelde opdracht *aanleiding* om hun zelfverhaal te vertellen en zij ervaren het schrijven hiervan als *positief, waardevol, leerzaam en leuk* maar ook als *moeilijk*. Zij ervaren het als positief omdat zij hierdoor zichzelf beter leren kennen en een ‘overzicht’ krijgen van hun leven tot nu toe en van hun toekomstplannen. De moeilijkheid ligt in het *begrijpen* van het onderwerp van een Selfie, de *emotionele aard van een gebeurtenis* of het *nadenken op zich* als proces.

De mens is een narratief-wezen, schrijven bevredigt als proces de natuurlijke behoefte om zijn verhaal te vertellen. Hierin zijn de schrijvers erg open, maar ook goed in staat hun grenzen te bewaken met betrekking tot hun persoonlijke levenssfeer. Ook voelen zij zich vrij om ‘alles’ te vertellen, waarbij zij er vanuit gaan dat hun verhalen vertrouwelijk behandeld worden.

Schrijvers vinden *aanleiding* in de opdracht om hun zelfverhaal te vertellen. Hierin kunnen zij hun eigen weg gaan en dat doen zij ook in een aantal gevallen. Alle Selfies voldoen *per definitie* aan de verwachte schrijfpbrengst *als de schrijver maar vertelt wat hij belangrijk vindt*. De gestelde opdracht inspireert en daagt uit tot dit schrijven. Schrijvers vertellen zichzelf *met* of *zonder* aanleiding en dat doen zij (meestal) graag. Dit lijkt de opdracht te nuanceren, want schrijvers schrijven immers toch wel. Toch hebben de schrijvers in dit onderzoek geschreven binnen, en vanuit, het kader van de DST. Hierover meer in *Ten tweede*.

Door de schrijfp opdracht *Het verhaal van je Selfie* worden leerlingen gestimuleerd tot het *schrijven* van hun zelfverhaal. Als getuige enkele quotes:

“

‘Maar ik ben nu weer aan het schrijven en dat geeft mij een stimulatie om erover na te denken.’

” “

‘Blij gevoel: Dat ik alles heb kunnen vertellen, dat typen makkelijker is dan in het echt praten (dat was fijn)’.

” “

*‘Als ik het nu zo opschrijf merk ik toch dat ik wel meer heb verteld over mijzelf dan verwacht.
Ook al vind ik het lastig om over mijzelf te vertellen.’*

” “

*‘Ik vind het dan ook moeilijk om dit allemaal op te schrijven en alles op een rij te zetten
en dan ook nog te lezen. Want je komt er ook wel achter hoeveel je al hebt meegemaakt op jouw leeftijd al.’*

” “

‘Op momenten zoals nu voel ik ook mezelf en kan ik gewoon alles schrijven wat in mijn opkomt.’

”

Ten tweede; over het Kader

Het theoretisch kader van de *Dialogical Self Theory* (DST) van Hermans is de bril waardoor *Het verhaal van je Selfie* gelezen wordt. In principe, maar waarschijnlijk onbewust, is het ook de pen waarmee het verhaal geschreven wordt.

In dit verhaal duidt de leerling *zichzelf* c.q. zijn *identiteit*, en geeft hij blijk van zijn ontwikkeling. De *gesystematiseerde* levensloopmodellen van Bühler, Havighurst en Erikson zijn indicatief voor deze ontwikkeling van de schrijver. Deze levensloopmodellen zijn dienstbaar in het *schrijven* en het *lezen* van de Selfies, daarnaast vormen zij de *koppeling* van deze ontwikkeling aan het DST-kader waarbinnen de Selfies worden gelezen.

De DST is waardevol als kader, en daarmee als bril bruikbaar, om de Selfies te bezien. Deze waarde betreft in de eerste plaats *het schrijven* van de Selfies; omdat de DST *structuur* c.q. *thema's* biedt voor de *opbouw* en *inhoud* van *Het verhaal van je Selfie*. In de tweede plaats is de DST waardevol voor *het lezen* van de Selfies; omdat de zij thema's aanreikt die het Zelf en zijn verhaal *beschrijfbaar* en *bespreekbaar* maken. Zodoende bied de DST een verantwoord en adequaat kader waarbinnen het verhaal *geschreven* en *gelezen* kan worden.

Door de schrijfopdracht *Het verhaal van je Selfie* binnen het DST-kader te bezien worden leerlingen gestimuleerd tot het schrijven van hun zelfverhaal. Schrijvers worden niet alleen gestimuleerd in het beschrijven van hun *Self*, maar zien het ook als een verrijking om dat op een *Dialogical*-wijze te doen. Dit onderstreept de toegankelijkheid van deze *Theory*. Als getuige enkele quotes:

“

‘Ik heb dit echt met plezier gedaan omdat ik het heel leuk vond om zo te denken.’

” “

*‘En ik zou wat meer willen leren over mijn IKken, want dat bleef toch een moeilijke opdracht.
Vooral hoe je erachter komt wat je IKken nou zijn’*

” “

*‘Als ik zo naar mezelf kijk, zie ik dat er veel ikken zijn in mezelf
en dat ik goede maar ook minder goede ikken heb.’*

” “

*‘Ik vond het waardevol om te ontdekken wie ik eigenlijk echt ben. Ik ken mezelf door deze opdracht beter
dan ooit. Ik ben zekerder van mezelf nu ik weet waar ik echt goed in ben.
ik heb nu ook eindelijk een betere kijk op de toekomst.’*

” “

‘Ik praat graag met andere mensen over deze onderwerpen sinds ik dit werkstuk heb gemaakt.’

”

9 Discussie

Het onderzoek *Het verhaal van je Selfie* heeft een schrijfp opdracht geformuleerd die, in de context van het Levensbeschouwelijk onderwijs op het VO, de leerling stimuleert in het schrijven van zijn zelfverhaal.

9.1 Validiteit

Het onderzoek heeft een exploratief karakter. Om praktische redenen heeft het onderzoek plaatsgevonden in jaarlaag 1 (havo/vwo) en in jaarlaag 2 en 3 (vmbo-T). Het onderzoek beslaat dus niet de volledige *context van het VO*, waardoor de *externe validiteit* minder hoog is. In welke mate deze beïnvloed is, is niet vast te stellen. Een vervolgonderzoek binnen de overige jaarlagen en opleidingsniveaus binnen het VO zou dit aan het licht kunnen brengen.

Dit *kwalitatieve onderzoek* vindt plaats binnen een *beredeneerde selectie*, waarbij er achttien leerlingen geselecteerd zijn op basis van jaarlaag en geslacht, in gelijke aantallen. Binnen deze selectie zijn zes leerlingen geselecteerd die te maken hebben gehad met een of meerdere echtscheidingen binnen het gezin. Er was praktisch geen mogelijkheid om de selectie uit te breiden op basis van andere criteria, zoals bijvoorbeeld etniciteit, land van herkomst, et cetera. Ook voor deze beperking is het moeilijk vast te stellen in welke mate dit de *externe validiteit* beïnvloed heeft.

Er wordt bij de data-analyse in dit onderzoek geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende schrijvers. Dit onderzoek spreekt zich dus niet uit over de vraag of bovengenoemde criteria ook invloed hebben op de individuele verhalen. Vervolgonderzoek met een *uitbreiding* van de selectie in diversiteit en een *verbreding* naar de overige jaarlagen en opleidingsniveaus binnen het VO, verhoogt niet alleen de validiteit maar biedt tevens de mogelijkheid te onderzoeken of deze verschillen ook terug te lezen zijn in de verhalen. Het is de verwachting dat in hogere jaarlagen de toegenomen leeftijd ook een verder gevorderde ontwikkeling laat zien.

Het onderzoek is verricht in klassen waarin de onderzoeker zelf lesgeeft. Daarnaast volgt uit de aard van dit onderzoek dat de geschreven verhalen niet integraal opgenomen konden worden. Om te voorkomen dat de betrokkenheid van de onderzoeker en het ontbreken van de integrale verhalen de *interne validiteit* naar beneden haalt, vindt er in de data-analyse steeds een verantwoording plaats door middel van citaten uit de Selfies. Ondanks dat deze citaten zijn geanonimiseerd, wordt inzichtelijk c.q. controleerbaar hoe deze data verwerkt is. Genoemde betrokkenheid en de aard van de data resulteren dus in een betrokkenheidsbias.

9.2 Resultaat en verwachting

De verworvenheden van dit onderzoek laat zich op twee onderdelen beschrijven.

Het schrijven

De eerste verworvenheid betreft *het schrijven* en *de verhalen* die aan de hand van de opdracht zijn verteld. Mooie, verdrietige, enthousiaste, moeizame, schokkende en nog veel meer, maar vooral: persoonlijke verhalen, waarin de schrijvers zichzelf onder woorden brengen. Verhalen waarin zij woorden geven aan zekerheden en verlangens, onzekerheden en toekomstdromen en waarin zij zichzelf kritisch beschrijven en beschouwen. Deze resultaten overstijgen de bange verwachting die ontstond bij het samenstellen van de opdracht; *deze leek toch wel erg uitgebreid en lang....* Maar de verhalen werden, met inspanning en soms mopperend maar toch, geschreven, waarvoor hulde aan de schrijvers.

Dit resultaat bevestigt de in dit onderzoek gebruikte literatuur, onder andere *Hermans & Hermans-Jansen (1995)* en *Roebben (2012)* die, vanuit respectievelijk de *narratieve psychologie* en de *godsdienst pedagogiek*, aangeven dat de mens, en dus ook de leerling, een narratief-wezen is en dat hij goed woorden kan vinden om zichzelf te vertellen en dat hij dit uiteindelijk ook graag doet. Deze verhalen, en het schrijven daarvan, hebben voor de schrijvers *intrinsieke waarde*. Dit wordt door de meeste schrijvers aangegeven in het laatste deel waarin zij op de *opdracht én zichzelf* reflecteren. Dit betreft de verhalen in-eerst-lezing. De waarde voor de schrijver is er dus al nog *voordat* zijn verhaal door een ander gelezen is, of zelfs überhaupt gelezen wordt.

De *grootte* van deze opdracht is bij een aantal schrijvers onderwerp van *kritiek*. In een vervolg zou kunnen worden onderzocht of de opdracht compacter gemaakt zou kunnen worden of dat ze in delen, met tussenpozen, geschreven kan worden.

Het Kader van de DST

De tweede verworvenheid betreft *het kader* waarbinnen het verhaal wordt *geschreven* en *gelezen*. Eerst het kader met betrekking *tot het schrijven*. De schrijver is niet onderlegd in de onderliggende theorie van het *meerstemmige zelf*, de *Dialogical Self Theory (DST)* en dat is ook niet het doel van deze opdracht. De resultaten van dit onderzoek bevestigen dat de verhalen ook geschreven kunnen worden zonder deze kennis.

Uitzondering hierop zijn de begrippen *interne-* en *externe-IK-positie* en *Ware-IK*, die in Selfie 3 worden gebruikt. In de toelichting, in de opdracht en ook in de les, worden deze belangrijke begrippen kort besproken en de resultaten laten zien dat dit voor de schrijver voldoende is. Het feit dat deze begrippen door de schrijvers ook worden gebruikt in de vervolgoopdrachten, en de manier waarop zij deze gebruiken, toont aan dat zij zich deze begrippen ook echt *eigen gemaakt* hebben. In de evaluatie in Selfie 5 blikken schrijvers op zichzelf terug door middel van deze *IKken*, waarbij één schrijver aangeeft dat het leuk is *‘om zo te denken’*.

Deze constatering ondersteunt de gedachte dat de *kern* van de DST, ook zonder voorkennis, aansluit bij de natuurlijke beleving van de leerling en zodoende door hem eenvoudig te begrijpen en te gebruiken is. De DST wordt door de schrijver ervaren als een waardevolle, inzicht-gevende methode voor het vertellen van het Zelf.

Vervolgens het kader met betrekking tot *het lezen*. Ook de lezer, de VO-docent, is (waarschijnlijk) niet onderlegd in de onderliggende theorie. Wel mag verondersteld worden dat hij professionele (pedagogische) kennis en vaardigheden bezit en als zodanig in staat is de Selfies te lezen en op waarde te schatten. Dus zelfs zonder enige kennis van de DST, anders dan verwoordt in de opdracht zelf, kan deze opdracht een waardevolle bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een constructief zelfinzicht van jongeren op het VO en het ondersteunen van deze ontwikkeling door de docent. Deze constatering is, sec genomen, het antwoord op de onderzoeksvraag in de smalste zin van het woord; '*Hoe moet, in de context van het Levensbeschouwelijk onderwijs op het VO, een schrijfo opdracht geformuleerd worden om de leerling te stimuleren tot het schrijven van het zelfverhaal*': conform Bijlage 6 dus.

De DST vormt echter wel de basis c.q. het uitgangspunt van de opdracht, in onderwerpen en structuur. Het ontbreken van enige kennis van het DST-kader ontnemt de lezer dus wel de mogelijkheid om de samenhang van de opdracht te herkennen en deze op een adequate wijze in andere context te gebruiken, als hij deze wil afstemmen op die context. Daarnaast biedt het DST-kader ook *potentie* voor een *vervolg ontwikkeling*.

Dit onderzoek beperkt zich tot het verhaal in *eerste-lezing*. In de therapeutische praktijk van de ZKM is het verhaal in *eerste-lezing* de basis voor het herschrijven tot een verhaal in *tweede-lezing*. Op basis van het verhaal in *tweede-lezing* worden therapeutisch stappen ondernomen. Dit herschrijven zou voor onze verhalen betekenen dat alle leestriggers zouden scoren met een **VVV**-score. Met andere woorden, de geleverde verhalen worden *adequater* omdat de schrijver begeleid wordt in het verwoorden van gebeurtenissen, het waarderen daarvan en in het benoemen van de affecten die hij daarbij ervaart.

Het zo ontstane verhaal in *tweede-lezing* heeft de potentie om herschreven te worden tot een verhaal in *gewenste-lezing*. Dit laatste verhaal is het doel van een *therapeutische setting* en dat is de school nadrukkelijk *niet*. Toch is de VO-context wel de ruimte waar de leerling zichzelf vormt, en daarin begeleid wordt. Onderwijs beslaat de velden van *kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming* waarbij het vak Levensbeschouwing zich met name, maar niet uitsluitend, richt op deze persoonsvorming. Onderzocht zou kunnen worden of de DST c.q. ZKM hierin verder dienstbaar zou kunnen zijn.

9.3 Beperkingen

Adequaat waarderen

Naast de bovengenoemde, zelf opgelegde, *beperking* van de eerste-lezing, ligt er een zekere beperking in de mogelijkheid van het adequaat waarderen door de lezer van de verhalen. Eerste beperking daarin is, zoals boven bij interne-validiteit aangeven, het feit dat de onderzoeker ook docent is van de schrijvers. Hoewel de onderzoeker objectief en integer met de verhalen heeft willen omgaan, is een eventuele betrokkenheids-bias hierin niet uit te sluiten.

Tweede beperking hierin betreft het adequaat toekennen van de codering van *mate van aanwezigheid* van de verschillende *lees-triggers*. Het toekennen van deze codering veronderstelt enige mate van kennis van het vakgebied van de psychologie. Dit is niet het primaire vakgebied van de onderzoeker. Het feit dat onderzoeker wel professionele (pedagogische) kennis bezit verkleint deze beperking, maar een zekere informatie-bias zal aanwezig zijn. Het lezen van de onderzoeksresultaten zal met deze kanttekening gepaard moeten gaan.

Impact en privacy

Schrijvers vertellen soms heftige gebeurtenissen en ervaringen. Het hierover denken en schrijven heeft *mogelijk* grote emotionele impact. Deze impact kan worden opgemerkt als de lezer voldoende opmerkzaam is. Dan kan worden besloten of doorspreken of verdere zorg nodig is. Maar schrijvers geven aan dat zij *niet alles* vertellen, en dat is hun goed recht. Het blijft dan echter voor de lezer verborgen of er dan wel over *nagedacht* is, met alle mogelijke gevolgen van dien. Deze beperking kan nooit *met zekerheid* worden opgeheven, behalve door het niet verstrekken van de opdracht. Deze beperking kan worden verkleind door de opdracht af te sluiten met een debriefing, waarin de schrijver hierop wordt bevraagd.

In de opdracht wordt aangegeven aan de schrijvers dat hun *privacy* wordt gewaarborgd en dat de Selfies *vertrouwelijk* worden behandeld. Dit onderzoek gaat er vanuit dat deze toezegging betrouwbaar gevonden wordt en er zodoende geen belemmering is in het schrijven over persoonlijke onderwerpen. Of deze belemmering volledig is weggenomen is niet vast te stellen en ook niet wat de invloed hiervan is op de verhalen. Deze beperking is inherent aan *inter-menselijk* communicatie en kan alleen verkleind worden door deze te laten plaatsvinden in een *vertrouwde setting*. De lezer dient deze vertrouwde setting dan ook zoveel mogelijk te waarborgen.

10 Vervolgonderzoek

In het bovenstaande hoofdstuk zijn een aantal onderdelen aangegeven die vanuit methodologisch oogpunt aanleiding geven voor eventueel vervolgonderzoek. Hierbij rijst de vraag of de aard van *Het verhaal van je Selfie* als eerste vraagt om methodologisch purisme. De belangrijkste verworvenheid van de opdracht ligt immers nu al in de gerealiseerde *opbrengst voor de schrijver*. Deze opbrengst is er voor de schrijver binnen de huidige opdracht, ondanks eventuele invaliditeit en mogelijke bias.

Vanuit deze gedachte verdient het aanbeveling om vervolgonderzoek te richten op, zoals hierboven al aangegeven, de potentie die het kader van de DST c.q. ZKM biedt met betrekking tot het *herschrijven* van het verhaal in *eerst-lezing*, via een verhaal in *tweede-lezing*, tot een verhaal in *gewenste-lezing*.

Dit herschrijven wordt mogelijk door leerlingen inzicht te geven in de methode van constructie, reconstructie of eliminatie van gewenste of ongewenste IKken en hen hierin te begeleiden. Hierbij zullen natuurlijk wel bepaalde grenzen in acht genomen moeten worden. De docent is immers geen therapeut. Maar de docent is wel uit op persoonsvorming en tools vanuit de psychologie kunnen, op de juiste wijze gebruikt, hierin behulpzaam zijn.

Daarnaast kan de ontwikkeling van het verhaal van *tweede-lezing* naar *gewenste-lezing*, de leerling ook tot het inzicht c.q. verlangen brengen om bepaalde thema's binnen zijn verhaal verder te onderzoeken of toe te voegen. Dit kan zo bijdragen aan *persoonlijke betekenisverlening* in zijn zoektocht naar *zin*. Dit kan een persoonlijke, maar ook gezamenlijke ontdekkingstocht zijn.

Onderzocht zal moeten worden of, en op welke manier, de DST c.q. ZKM toepasbaar zijn door leerlingen en docenten in de context van het VO, om te leerling te ondersteunen en te begeleiden in het schrijven van zijn *Selfie in gewenste-lezing*.

11 Aanbevelingen aan de opdrachtgever

Schrijvers grijpen *Het verhaal van je Selfie* aan om hun zelfverhaal te vertellen en zij ervaren het schrijven hiervan als *positief, waardevol, leerzaam en leuk*. Zij geven aan dat deze opdracht hun *zelfkennis vergroot*, dat zij een *overzicht krijgen over hun leven* en dat zij het fijn vinden om *na te denken over hun toekomst*. Deze opdracht wordt gewaardeerd als *persoonsvormend* en past zodoende voluit binnen de doelstelling van het vak levensbeschouwing in de context van het VO.

Het verdient dan ook aanbeveling om *Het verhaal van je Selfie* onderdeel te maken van het curriculum van het vak Levensbeschouwing.

De relatie van deze opdracht met de overige onderdelen en doelstellingen van het huidige curriculum zal moeten worden onderzocht om tot een natuurlijke inbedding te komen. Een goede inbedding biedt de mogelijkheid om de behoefte van de leerling op vanzelfsprekende wijze te ontdekken en te laten aansluiten op de diverse onderdelen van het huidige curriculum of op basis van deze behoefte het curriculum uit te breiden. De basis hiervan is het verhaal in *eerste-lezing*. Hierin verwoordt de schrijver zichzelf, zijn verhalen en inspirators, zijn dromen en verlangens. Verhalen en thema's worden dan over en weer verteld en geschreven. Zo kan, door de jaarlagen heen, geschreven worden aan een verhaal in *gewenste-lezing*.

De DST c.q. de ZKM vormt de basis c.q. het uitgangspunt van *Het verhaal van je Selfie*, in onderwerpen en structuur. De benodigde kennis hiervan is voor een goede implementatie noodzakelijk, maar vraagt geen uitgebreide studie. Ze is in aanleg in dit onderzoek voldoende verwoord om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een constructief zelfinzicht van jongeren op het VO, en het ondersteunen van deze ontwikkeling door de docent.

12 Besluit en groet

Het onderzoek is afgerond, en het proces en resultaat is misschien wel *Het verhaal van mijn Selfie*. *IK-als-ambitieuze* heb een gedegen studie verricht. Hierbij heb ik, met het oog op de droom die aan het begin had, mij niets gelegen laten liggen aan richtlijnen met betrekking tot inzet en planning; te veel gelezen, te veel geschreven, te veel nagedacht en te lang over gedaan. Dit alles ingegeven door mijn *IK-als-het-goede-zoekende-voor-mijn-leerlingen*. Sommige IKken moet je nu eenmaal, hoe onhandig deze ook kunnen zijn, niet het zwijgen opleggen. *Het verhaal van je Selfie* moest geschreven worden.

Afronden geeft voldoening en is ook een beloning. Maar de grootste beloning heb ik gekregen in de verhalen die ik heb gelezen. Jonge, mooie mensen geven zichzelf in vertrouwen op schrift. Natuurlijk schrijven zij soms ernstig en verdrietig zaken en verhalen zij van dingen die ik niemand zou toewensen, maar toch werden er, zoekend en soms mopperend, prachtige woorden gevonden en ontdekkingen gedaan. Dit schrijven heeft bijgedragen aan het zelf-inzicht en, belangrijker, aan de zelf-waardering van deze schrijvers. Dat was mijn droom; door schrijven en vandaaruit spreken over dingen die er toe doen, mooie mensen zichzelf helpen ontdekken en zo nog mooier maken.

Mijn dank gaat dan ook uit naar *alle schrijvers* die zichzelf gegeven hebben aan dit onderzoek. Dank voor jullie woorden, inzet, openheid en eerlijkheid. Zonder jullie was er geen verhaal geweest om naar te luisteren. Verder dank aan het *Altena College* die mij de ruimte van het onderzoeksveld en de begeleiding gaf door *Pal*, mijn collega. Pal dank voor je meelesen en meedenken, voor je vragen en aanmoedigingen. Dank aan Cees voor de begeleiding vanuit de CHE. Ook dank aan mijn thuisfront, *Marjo, Willemien, Derk, Jolinde en Julia*. Dank voor jullie support, meeleven, geduld en voor de ruimte die ik van jullie kreeg om dit onderzoek tot een goed einde te brengen. *Willemien en Derk* ook dank voor jullie kritische blik en suggesties die hebben bijgedragen aan de leesbaarheid van mijn verhaal. Maar bovenal natuurlijk dank aan *God*, de bron van al het goede.

Tot slot en bij herhaling; het is mijn wens dat dit onderzoek, *Het verhaal van je Selfie*, zijn weg zal vinden in de onderwijspraktijk van het VO en zo zal bijdragen aan de ontwikkeling van een constructief zelf-inzicht van jongeren en aan het ondersteunen van deze ontwikkeling door de docent.

In deze praktijk wens ik iedereen *Vrede en alle Goeds*.

“

*De psychologie kan of wil niet zoveel zeggen
als het gaat om vragen naar de werkelijke essentie en zin van het mens-zijn.
Erikson, een psychoanalyticus die eind jaren '60 de basis heeft gelegd
voor het denken binnen de psychologie over identiteit,
antwoordt op de vraag hoe de menselijke behoefte aan identiteit is ontstaan:*

'Vóór Darwin was het antwoord duidelijk:

*omdat God Adam schiep naar Zijn eigen beeld, als tegenspeler van Zijn eigen identiteit,
en daarmee de gehele mensheid begiftigde met de glorie en de wanhoop van individualiteit en geloof.
Ik geef toe dat ik geen betere verklaring heb kunnen vinden.*¹⁹

”

¹⁹ Citaat uit: E.H. Erikson, psycho-analyticus in: *Identiteit. Jeugd en crisis*, Uitgeverij Het Spectrum N.V., Utrecht/Antwerpen (1971), p. 38. Bron: <http://wapenveldonline.nl/artikel/635/dieper-dan-ik-mijzelf-ooit-ken/> (geraadpleegd 20.05.2017).

Toegift van een schrijver

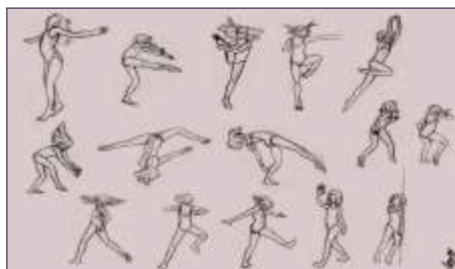
– ode aan *Chandelier* – 20/21

“

*Ik geloofde niet in je woorden, maar jij wilde niet dat wij verloren
Je nam me mee in je hart
Je begreep me zoals geen ander me dat had kunnen geven leven
tot op de dag van vandaag is dat overleven
het zijn niet de mensen om je heen
zij hebben geen idee
mijn gedachten fictief?
ik weet het echt niet
misschien is dit een droom
misschien is dit je toekomst
wakker worden met je vreugde vernietigd
leven, dat doe je nog steeds
1 dag om te kiezen
Tussen tranen van vreugde en verdriet
Zelfs mijn vrienden zien het niet
Ik verliet deze angst door een lied (Chandelier)
Verder wist ik dat dit de laatste keer was....
Morgen word anders
Zo werkt dat helaas niet.
Je ging door. Dit stopte niet.*

”

²⁰ Song: <https://www.youtube.com/watch?v=2vjPBrBU-TM> (geraadpleegd 20.05.2017).

²¹ Bron afb.1 : <http://pizzaplanet.deviantart.com/art/Chandelier-Sia-scketch3-511291576> (geraadpleegd 20.05.2017).
Bron tekst: 2V14#12

Bron afb.2 : <http://pizzaplanet.deviantart.com/art/Chandelier-Sia-scketch4-511291728> (geraadpleegd 20.05.2017).

Quotes

“

*Ik maak liever dit soort opdrachten dan andere.
Want ik vind dat je hier nog iets aan hebt. Het maakt je verstandiger.*

” “

Ook mijn moeder werd wel verdrietig door die opdracht maar het was ook heel fijn om zo samen te praten.

” “

En ik wil ook niet zeggen dat ze slechte ouders zijn, maar ik vind het raar dat ze me niet mezelf laten zijn.

” “

Youtube is ook wel belangrijk voor mij, want daar krijg ik wel gewoon positieve reacties over mijn spel.

” “

Dan heb je mijn vader, soms is mijn vader een enorme klootzak.

” “

Ik heb veel dingen meegemaakt misschien wel te veel.

” “

Ik lieg nooit tenzij het echt niet anders kan.

” “

*Ik toen ik door had dat ik gewoon mij zelf kan zijn en niet iemand anders hoeft te zijn
dat was een echt moment van zelf bewust zijn echt fijn.*

” “

*ik heb niet echt een zingevend verhaal aan mijn leven. Ook niet echt een boek. Ik heb ook geen geloof.
Maar ik heb wel een motto....*

” “

Ik ben heel erg blij dat ik een jongen ben, omdat vrouwen bevallen en ik dan niet.

” “

Eigenlijk ben ik gewoon altijd mezelf. Wat ik ook doe.

” “

Toen ik 8 was zijn mijn ouders gaan scheiden, dat vond ik verschrikkelijk. En nu nog steeds.

” “

Echte sportclubs waar je aan regels moet houden ben ik nooit fan van geweest.

” “

*Ik ben nooit de populairste jongen omdat ik heel erg druk ben en mensen mij gek vinden terwijl ik gewoon
mij zelf ben en daar niks noppes nada aan ga veranderen.*

” “

*Het voelde als een ontdekkingstocht waarin je onderweg nieuwe dingen tegenkomt.
Dit kan je zelfvertrouwen en zelfbeeld versterken.*

” “

Maar ik vond wel dat het werkstuk heel lang was. Een beetje TE lang.

”

Bibliografie

- Andriessen, H. (1995). *Volwassenheid in perspectief*. Assen: Koninklijke Van Gorcum b.v.
- BeBright. (2016). *dunes.nl*. Opgeroepen op Jan. 31, 2017, van <http://dunes.nl/dotnetnuke/Portals/2/smoelenboek/dialogoog%20sessie%20rabo%20Altena%207%20sep%202016.pdf>
- E.T. Alii. (2009). *Godsdienspedagogiek - dimensies en spanningsvelden*. Zoetermeer: Meinema.
- Hermans, H. (2006). *Dialogoog en misverstand - Leven met de toenemende bevolking van onze innerlijke ruimte* (1 ed.). Soest: Uitgeverij Nelissen.
- Hermans, H. J. (1995). *De echo van het ego - Over het meerstemmige zelf*. (H. Hermans, Red.) Baarn: Ambo.
- Hermans, H. J. (2016, 03 08). <http://huberthermans.com/>. Opgeroepen op Maart 08, 2016, van Hubert Hermans-Creator of Dialogical Self Theory: <https://www.youtube.com/watch?v=TKEKWzZOC3I>
- Hermans, H., & Hermans-Jansen, E. (1995). *Self-Narratives - The Construction of Meaning in Psychotherapy*. London: The Guilford Press.
- James, W. (1890). *The principles of psychology Vol I*. New York: Henry Hold & co.
- Klarus, R., & Wardekker, W. (2011). *Wat is goed onderwijs? Bijdragen uit de pedagogiek*. (W. Klarus, & R. Wardekker, Red.) Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Leeman, Y., & Wardekker, W. (2004). *Onderwijs met pedagogische kwaliteit*. Zwolle: Christelijke Hogeschool Windesheim.
- Maslow, A. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- Meijers, F. (Red.). (2012). *Wiens verhaal telt? - Naar een narratieve en dialogische loopbaanbegeleiding*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.
- Roebben, B. (2012). *Godsdienstpedagogiek van de hoop (derde druk) grondlijnen voor religieuze vorming*. Leuven: Acco.
- Schaap, J. (1994). *Interactief leren - in godsdienst en levensbeschouwing*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Swetselaar, R., Visser, T., & Besturenraad. (2011). *Leerlingcompetenties Godsdienst/Levensbeschouwing*. Woerden: Besturenraad (huidige Verus).

Bijlage 1: Vragen bij de Zelf Konfrontatie Methode

Vragen bij de Zelf Konfrontatie Methode

Set 1: verleden

Deze vragen zijn bedoeld om inzicht te krijgen in een of meerdere aspecten van jouw verleden die van grote betekenis voor jou zijn geweest.

- Is er iets van grote betekenis in je verleden dat nog steeds grote invloed op jou heeft?
- Is er een persoon, een gebeurtenis (ervaring) of een omstandigheid die jouw leven sterk heeft beïnvloed, en die jouw leven nog steeds beïnvloed?

Set 2: heden

Deze vragen hebben betrekking op jouw huidige leven. Reflecteer hierop en geef daarna jouw reactie.

- Is er iets van grote betekenis, of iets dat een grote invloed op jou heeft?
- Is er een persoon, een gebeurtenis (ervaring) of een omstandigheid die jouw leven sterk beïnvloed.

Set 3: toekomst

Deze vragen hebben betrekking op jouw toekomst. Reflecteer hierop en geef daarna je reactie. Je mag zover vooruit kijken als jij wilt.

- Wat denk je dat er van grote betekenis voor, of van grote invloed zal zijn op, jouw toekomst?
- Denk je dat en een bepaalde persoon of omstandigheid van grote invloed op jou zal zijn in de toekomst?
- Is er een doel of object waarvan jij verwacht dat het een belangrijke rol zal spelen in jouw leven?

(Hermans & Hermans-Jansen, 1995, p. 35)(vertaling AvB)

Bijlage 2: Overzicht ontwikkelingstaken van Havighurst

Overzicht ontwikkelingstaken van Havighurst (bewerking Andriessen, 1995)

Baby-Kleuterperiode	Schoolkind	Jeugd, Pubertijd, Adolescentie	Jong-volwassenheid	Middelbare leeftijd	Laat-volwassenheid
Leren lopen	Fysieke behendigheid Gezonde houding t.o.v. zichzelf als groeiend organisme	Accepteren van lichamelijkeheid.		Aanvaarding van, en aanpassing aan lichamelijke en fysiologische veranderingen.	Aanpassen aan afnemende lichaamskracht.
Vast voedsel eten					
Leren spreken					
Lichaamscontrole	Leren van de geslachtsrol Contact met leeftijdgenoten. Leren van houding t.a.v. groepen en instituten.	Accepteren van de geslachtsrol. Vorbereiding op huwelijk en gezin. Leren van emotionele onafhankelijkheid van ouders. Leren van relaties met groepen jongens en meisjes.	Keuze levenspartner. Leren leven met huwelijkspartner. Gezin samenstellen. Kinderen opvoeden. Gezin runnen. Sociale groep vinden.	Partner als persoon gaan zien. Teenagers volwassen helpen worden.	Verwerken dood van levenspartner. Relatie vinden met leeftijdsgroep.
Fysiologische stabiliteit					
Geslachtsverschil en -regels leren					
Gevoelscontact met ouders, familie en anderen	Leren lezen, schrijven en rekenen. Leren van begrippen i.v.m. dagelijks leven	Leren van burgerlijke verantwoordelijkheid. Verlangen naar, en bereiken van sociaal verantwoord gedrag.	Opnemen van burgerlijke verantwoordelijkheid.	Bereiken van een volwaardige burgerlijke en sociale verantwoordelijkheid.	Nakomen van burgerlijke en sociale verplichtingen.
Eenvoudige begripsvorming: i.v.m. fysieke realiteit i.v.m. het sociale					
Leren wat goed en fout is. Ontwikkeling van het geweten.					
	Geweten. Ontwikkeling moraliteit. Schaal van waarden.	Ontwikkeling van een bewuste waardenschaal. Ontwikkeling van een adequaat wereldbeeld.			
		Vorbereiding op economische onafhankelijkheid. Beroepskeuze en -opleiding.	Starten in een beroep.	Vestigen en handhaven van economische levensstandaard.	Aanpassen aan vermindering van inkomen. Pensionering.
				Volwassen ontspanning realiseren.	Aangepaste fysieke levensomstandigheden realiseren.

Bijlage 3: Overzicht psycho-sociale ontwikkeling - Erikson

Overzicht psycho-sociale ontwikkeling Erikson (bewerking Andriessen, 1995)

Fasen + Leeftijd (jr)	Modaliteiten (wisselwerking met omgeving)	Crisis (duurzame oplossing)	Belangrijke anderen	Institutie	Grondhouding
1 Vroege kindertijd 0-1,5	ontvangen – geven (oraal)	Vertrouwen-wantouwen	Ouders	Godsdienst	Hoop Vervulling van wensen
2 Kindertijd 1,5-3	vasthouden – loslaten (anaal)	autonomie-onzekerheid (schaamte – twijfel)	Ouders Nabije omgeving	Recht Orde Wet	Wil (vasthouden aan wensen)
3 Speelleeftijd 3-5	Ervaringen en activiteiten. Dynamiek naar binnen Dynamiek naar buiten	Initiatief-onzekerheid (ondernemingslust)	Ouders Nabije omgeving Buurt School	Geweten Toneel Sport	Doelgerichtheid
4 Schoolleeftijd 5-12		Bekwaamheid-minder bekwaamheid	Ouders Leerkrachten Peergroep	Arbeid Wetenschap Technologie	Competentie
5 Adolescentie 12-18		Identiteit-identiteitsvervaging	Peergroep selectie +Opname in ego van voorgaande identificaties	Partnerschap Alle grote instituties	Trouw Loyaliteit (ondanks tegenstellingen)
6 Jong volwassen 18-40		Intimiteit – distantie	Partners Medewerkers Pseudosoort	Beroep Gezin Samen-zijn	Liefde
7 Middelbare leeftijd 40-65		generativiteitstagnatie	Voor wie men zorg draagt	Generatie Cultuur Milieu	Zorg Geloof in pseudosoort
8 Ouderdom 65+		Integriteit-wanhoop/weerzin	Het geheel boven de pseudosoort uit	'communality' (utopie)	wijsheid

Voor ritualisering: zie bijlage 4

Bijlage 4: Ritualisering van het dagelijks leven - Erikson

Fasen + Leeftijd (jr.)	Privé	Openbaar	Kindertijd	Volwassenheid	Creative ritualisering	Ritualisme	Ritualisme als bron van pathologie	Ontogenetische bronnen	Wenselijkheid	Wordend ik-gevoel
1 Vroege kindertijd 0-1,5	Het goddelijke	Godsdienst	Visie Onsterfelijkheid van het ik	Openbaring Onsterfelijkheid van de mens	Religieuze ritualisering	Idolisme Ceremonialisme	Zich terugtrekken	Geloof Ongeloof	Binding met levende liefde i.p.v. dwangmatig werken aan eigen volmaaktheid	Middelpunt van zorg (generativiteit)
2 Kindertijd 1,5-3	Het judiciale (oordeel en veroordeling)	De wet Het recht	Vooroordeel tegen het eigen ik	Vooroordeel tegen andere pseudosoorten	Spreekbuis van gemeenschappelijke geschiedheid (pseudosoort) waarin goddelijk element	Farizeïsme Legalisme Moralisme Niet de persoon maar de orde geldt (pseudosoort)	Dwang	Positieve of negatieve identiteit	Gemeenschappelijk moreel klimaat waarin kind kan experimenteren	Middelpunt van spel
3 Speelleeftijd 3-5	Held en drama; sport Zagevierende ik tegenover de doden	Toneel Schuld	Omgang met ideale en slechte zelfveroordeling 'noodlottige schuld'	Hierarchie van de rollen	Drama in het goddelijke en het judicieuze	Overmatig schuldgevoel Idealisering Persoonsverheerlijking Onderwerpsrituelen	Remming	Oedipussituatie (noodlottige schuld ingevuld voor betere rollen dramatisch element)	Klimaat waarin authenticiteit mogelijk is	Middelpunt van drama
4 Schoolleeftijd 5-12	Methodische prestaties Samenwerken	Wetenschap Arbeid Techniek	Aantasting van de aarde en milieu mag Minderwaardigheid	Succes Carrière Winst Eer Erkenning	Ritualisering van het formele in de menselijke prestatie: methodisch werken, en samenwerken als elementen van een hogere orde	Formalisme Precisie Vakidiotie	Inerte (daad en willoos)	Gevoel te behoren tot pseudogroep (ideologie en identiteit)	Waarde van mens en milieu lezen zien boven kennis en techniek	Ik 'kan' iets en heb invloed op de wereld
5 Adolescentie 12-18	Wat geef ik aan mijzelf voor betekenis? Wat betekenen voor belangrijke anderen?	Volwassen worden binnen de pseudosoort Zoeken naar ideologie	Wie wil ik zijn? Wil ik dat zijn? Wat willen wij zijn?	Gemotiveerd zijn voor een bepaalde ideologische stijl	Diplomerings rituelen Spontane rituelen onder elkaar tegen anderen (volwassenen)	Totalitarisme op verschillende terreinen	Afwijzing	Werk en prestatie als iets van een hogere orde	Situatie waarin de betrouwbareheid van idealen en ideologieën erkend wordt	Delen van het ik-gevoel met anderen In de identiteitsstrijd solidariteit van overtuiging
6 Jong Volwassen 18-40	Wij samen voor elkaar bestemd	Ideologische engagement Erkent worden als ritualiseerder binnen de pseudosoort		Openbare bevestiging van de informele ritualisering van de kinder- en jeugdijaren Sanctionele bekrachtiging van volwassenen	Broeder (zuster) verbintenis Huwelijks verbintenis Werkcontract Affiliatief moment in de ritualiseringen (cohesie bevorderend)	Demonstratief vertoon	Exclusivisme	Deelname aan pseudosoort identificatie met de sub-soort	Besef van de menselijke soort boven de pseudosoort uit	'aansluiten'
7 Middelbare leeftijd 40-65	Zich volwassen voelen Volwassenrol hebben De last van het leven	Ritualiseerder willen zijn Klaar om de goddelijke opdracht uit te voeren Rechter te zijn Waarden over te dragen Aan drama deel te nemen Pseudosoort generatief te bekrachtigen		Het hebben van deze identiteit in de pseudosoort die de mijne werd	Generatie elementen in ritualisering: het ouder zijn, genезer zijn, leraar zijn, het 'leven' kennen enz.	Autontisme in pseudosoort dat zich beroept op het goddelijke (valse toe-eigening van gezag)	Verwerping	Tolragen in pseudosoort	Erkennen van de mogelijkheid dat andere ritualisering ook dienstig kan zijn	'Ik sta er voor'
8 Ouderdom 65+	Integriteit Vrije generativiteit			Relativering van de gedragen identiteit van de pseudosoort	Speelse omgang met ritualiseringen van de levensloop Relativering	Sapientisme (onwijze pretentie om wijs te zijn) Dogmatisme	Minachting	'communality'-besef		'Ik sta in een ruimer geheel'

Ritualisering van het dagelijks leven volgens Erikson (bewerking Andriessen, 1995)

Bijlage 5: Overzicht IKken bij schrijfo opdracht

Lijst met IKken bij schrijfo opdracht 3

Interne IKken		Externe IKken	
Ik als eerlijk	Ik als kwetsbaar	Mijn vader	Mijn (spel)computer
Ik als ijverig	Ik als achterdochtig	Mijn moeder	Mijn overtuiging
Ik als leergierig	Ik als stil	Mijn broer	Mijn geloof
Ik als slim	Ik als teruggetrokken	Mijn zus	Mijn God
Ik als eigenwijs	Ik als jaloers	Mijn opa	Mijn kerk
Ik als aantrekkelijk	Ik als behoedzaam	Mijn oma	Mijn dominee
Ik als teder	Ik als volgzzaam	Mijn neef	Mijn werkgever
Ik als zorgzaam	Ik als extravert	Mijn nicht	Mijn baantje
Ik als mooi	Ik als dominant	Mijn oom	Mijn collega's
Ik als aardig	Ik als heftig	Mijn tante	Mijn idool
Ik als hulpvaardig	Ik als luidruchtig	Mijn stief vader/moeder	Mijn huisdier
Ik als gemeen	Ik als opgewekt	Mijn stief broer/zus	Mijn status
Ik als gevoelig	Ik als betrokken	Mijn... (ander familielid)	Mijn geld
Ik als bescheiden	Ik als strijdlustig	Mijn familie	Mijn muziek
Ik als gedisciplineerd	Ik als zelfbewust	Mijn vriend	Mijn fiets
Ik als slordig	Ik als agressief	Mijn vriendin	Mijn... (andere spullen)
Ik als lui	Ik als eigenzinnig	Mijn... (die overleden is)	Mijn huis
Ik als gehoorzaam	Ik als man	Mijn idool	Mijn dorp of stad
Ik als ingewikkeld	Ik als vrouw	Mijn groep	Mijn land
Ik als behendig	Ik als anders	Mijn leraar	Mijn afkomst
Ik als creatief	Ik als homo	Mijn trainer	Mijn cultuur
Ik als sportief	Ik als dood	Mijn club	Mijn kleding
Ik als praktisch	Ik als ziek	Mijn sport	Mijn verkering
Ik als muzikaal	Ik als ...	Mijn hobby	Mijn
Ik als introvert	Ik als...	Mijn verzameling	Mijn
Je mag er zelf zoveel toevoegen als jij wilt, als die IKken beter bij jou passen.			

Bijlage 6: Schrijfopdracht: Het verhaal van je Selfie

Het verhaal van je Selfie

Vak : godsdienst
Klas : 1+2+3
Waardering : telt 8x mee
Werkwijze : individueel maken
Inleveren : via SOMtoday (formaat doc(x) of pdf)
tijdstop; zie studiewijzer

Inleiding:

In deze opdracht ga je nadenken (en schrijven) over jezelf. Een **Selfie** dus, maar dan niet zo eentje die je maakt met je mobiel: dat is meestal een vrolijke moment-opname waarop je niet laat zien hoe het *echt* met je gaat en *wie je echt bent*. In het **verhaal van je Selfie** kun je dat wel laten zien.

In deze opdracht ga je nadenken over best moeilijke vragen:

Wie ben ik? Waar kom ik vandaan? en waar ga ik naar toe? Of misschien beter: waar *wil* ik naar toe?

Best ingewikkelde vragen die je niet zo maar even beantwoordt. Toch zijn dit misschien wel de meest belangrijke vragen die je aan jezelf kan stellen. En als jij deze vragen niet aan jezelf stelt, dan doen anderen dat wel! Als je bijvoorbeeld moet nadenken over een vervolg-opleiding of een beroep. Ook als je nadenkt over je eigen mening of overtuiging, dan 'kom je jezelf tegen'.

Hoe goed ken jij jezelf eigenlijk? In deze opdracht ga jij op zoek naar jezelf en schrijf je: Het verhaal van je Selfie.

Bijsluiter

- 1] In de opdrachten worden heel **veel vragen** gesteld. Deze vragen zijn vooral bedoeld om je te helpen bij het nadenken (en schrijven) over jezelf. De vragen zijn hierbij een **hulpmiddel**, het gaat dus niet om de *letterlijke* vraag. Je moet dus vooral schrijven over dingen (personen, ervaringen en gebeurtenissen) die **jij belangrijk vindt**.
- 2] In het beantwoorden van de vragen zijn er dus ook **geen goede of foute antwoorden**. Elk antwoord is goed als het beschrijft wat jij belangrijk vindt! Het gaat dus om **jouw gedachten en ervaringen**, en een ander hoeft het daar niet mee eens te zijn (ook al gaat het misschien wel over hem).
- 3] Schrijf alles in de **ik-vorm**, en probeer zo te schrijven dat ook iemand die jou niet zo goed kent, het toch begrijpen kan (dus soms even iets uitleggen of een voorbeeld geven).
- 4] En, misschien overbodig om te zeggen, **schrijf alleen op wat je zelf kwijt wil én** alles wat je schrijft wordt **vertrouwelijk** behandeld!

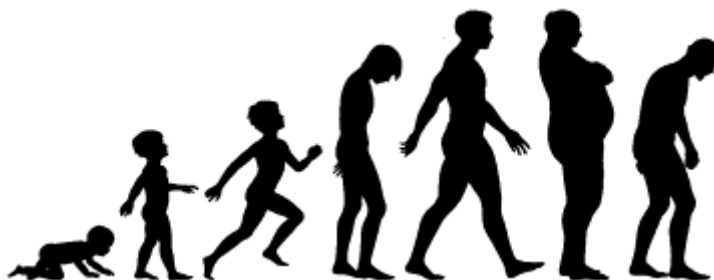
Suc6, en heb je nog vragen, wacht niet tot in de les maar mail even naar < mailadres >

Selfie 1 #er was eens...

We gaan eerst kijken naar **vroeger**. De persoon die jij nu bent was er niet 'zomaar opeens'. Jij bent ergens **geboren**, en in de loop van je leven **opgevoed** en **gevormd** door de mensen om je heen. Van hen heb je allerlei dingen geleerd en overgenomen. Als je ouder wordt ga je natuurlijk steeds meer **zelf keuzes** maken en zelf over dingen nadenken. Maar, of je het nu leuk vindt of niet, zo als jij nu bent heeft altijd te maken met de plek waar je bent opgegroeid en met de mensen die daarin een rol speelden.

Over vroeger gaan we drie dingen beschrijven:

1] Gezin:

Vertel hoe het gezin er uit zag (ziet) waarin jij in opgroeide. (min. 300 woorden)

je bent opgegroeid in een gezin, dat is de eerste groep in jouw leven waar je de eerste dingen leerde en meemaakte. Denk hierbij aan de volgende dingen: land, stad, dorp, broers en zussen (hoeveelste kind ben jij?), ouders, opa's en oma's, gezinsleven, scheiding, stief-vader/moeder/broers/zussen, gezondheid, overlijden, beroep ouders, rijkdom en armoede, **en wat jij verder nog belangrijk vindt om te vertellen.**

2] Groepen:

Vertel van welke groepen jij deel uitmaakt(e). (min. 300 woorden)

Naast jouw gezin ben jij nog onderdeel (geweest) van een aantal andere groepen. Vertel welke groepen dat zijn. Vertel wat die groep deed, wat daar leuk aan was, of je er zelf voor gekozen hebt en waarom.

In een groep heeft meestal niet iedereen dezelfde rol, de een is leider en ander organiseert en weer iemand anders 'doet gewoon mee'. Vertel er dus ook bij wat jouw rol was (is) binnen de groep.

Denk hierbij aan de volgende dingen: basisschool, middelbare school, sportclub, hobby, kerk, club, vereniging, verschillende vriendengroepen, enz.

3] Belangrijk voor jou:

Vertel welke personen of gebeurtenissen erg belangrijk voor je zijn, of waren. (min. 300 woorden)

Je hebt nu verteld *waar* en *met wie* je bent opgegroeid. Deze vraag is bedoeld om te ontdekken welke **gebeurtenissen** en **personen** in je *verleden* belangrijk voor je zijn geweest. Met *belangrijk* wordt bedoeld dat het veel invloed op jou heeft; dus het gaat niet alleen over positieve en fijne dingen, het kan ook gaan over negatieve en erge dingen.

Is er *een persoon of een gebeurtenis* (ervaring) die jouw leven sterk heeft beïnvloed, of die jouw leven nog steeds beïnvloed?

Vertel wie of wat dat is, wie er mee te maken hadden en wat dat met jou deed en misschien nog wel doet.

Selfie 2 #mijn helden en verhalen

In opdracht 1 heb je verteld welke mensen je allemaal bent tegen gekomen in je leven. Daarnaast kom je ook nog heel veel mensen tegen op andere plekken, bijvoorbeeld via de media (tv, film, muziek, internet, enz.). Al deze mensen *zijn* iets, *doen* iets, of *vertellen* iets. In deze opdracht vertel je wie zijn jouw helden, en welke verhalen jij belangrijk vindt?

1] Mensen en dingen:

Vertel welke mensen of dingen jou inspireren. (min. 300 woorden)

Aan welke mensen neem jij een **voorbeeld**? Het kan iemand zijn waarvan je denkt 'wat hij doet, dat wil ik ook', maar dat hoeft niet. Het kan ook iemand zijn die jou **iets geleerd** heeft, bijvoorbeeld dat een bepaalde **eigenschap** van jou erg belangrijk is, en dat je daar vaak aan terug denkt.

Het kunnen **mensen** van nu zijn, maar ook mensen van vroeger die je nu niet meer tegenkomt. Maar het kunnen natuurlijk ook 'dingen' zijn. Vertel wie of wat dat is en leg ook uit wat je zo aanspreekt en wat je daarmee doet of zou willen doen. Het kunnen ook '**dingen**' zijn, bijvoorbeeld een muziekstuk of een kunstwerk.

Beschrijf minimaal 3 mensen en/of dingen.

2] Zingevende verhalen:

Vertel welke verhalen voor jou belangrijk zijn en zin aan je leven geven. (min. 300 woorden)

Iedereen kijkt op een bepaalde manier naar 'het leven', en heeft dus een **levensbeschouwing**. Voor veel mensen heeft dat te maken met hun **God** (*godsdienstige levensbeschouwing*), maar voor andere mensen niet (*niet-godsdienstige levensbeschouwing*). Een levensbeschouwing helpt mensen om een antwoord te vinden op **belangrijke vragen** in het leven. Zo ben je op zoek naar '**zin van het leven**', en kan het je helpen om zin en betekenis te ontdekken in gebeurtenissen. Het helpt je ook bij het bepalen van wat **jij belangrijk vindt** in jouw leven, en waarvoor jij je wilt inzetten.

Vertel welke verhalen voor jou belangrijk zijn en zin aan je leven geven. Het kan bijvoorbeeld een geloof zijn, maar ook een boek, een filosofie of een motto. Vertel hierbij wat dat verhaal voor jou **persoonlijk** betekent, **wat heb je eraan**? En ook hoe dat in jouw leven te **zien** is.

Selfie 3 #ra ra, wie zijn IK?

In deze opdracht ga jij jezelf beschrijven, en antwoord geven op de vraag; Wie ben IK? Deze IK noemen we ook wel je *ego*, of je Zelf.

Het is best lastig om je Zelf te beschrijven. En het is misschien nog lastiger om dat 'eerlijk' te doen. Want wie vindt het nu fijn om ook de minder leuke kanten van zichzelf te vertellen? Toch is het wel handig om een goed beeld van jezelf te hebben, met je positieve en minder positieve kanten. Want dan kan je daar rekening mee houden, of er zelfs iets aan doen.

Meerstemmigheid

Een manier om over je Zelf na te denken heet *Meerstemmigheid*. Er zitten, zeg maar, meerdere stemmen in je hoofd, die samen bepalen wie jij Zelf bent. Dat klinkt een beetje raar, als of je gek bent of zo, maar je kunt je vast wel voorstellen dat het zo werkt.

Bijvoorbeeld toen je deze opdracht kreeg, dan ontstaat er een gesprek in je hoofd dat zo zou kunnen gaan:

1. Eerst denk je: 'O nee hè, een opdracht, daar heb ik geen zin in, daar moet ik weer een hoop voor doen'.
2. Daarna denk je: 'Maar iets ontdekken over mijzelf is misschien eigenlijk ook wel leuk'.
3. Dan hoor je je moeder zeggen: 'Een goed cijfer kan je wel gebruiken, want je staat er niet zo goed voor'.
4. Ten slotte besluit je: 'Ik ga toch gewoon mijn best doen, en kijken wat het oplevert'.

Dit is dus die *meerstemmigheid*: je hoofd lijkt wel een soort vergadertafel. Er ontstaat een gesprek tussen jouw *verschillende IKken*. Sommige van deze IKken komen van *binnen* (interne IKken) het zijn een soort *eigenschappen*. En ander IKken komen van *buiten* (externe IKken), van mensen die ook in je hoofd zitten. In het *gesprek* dat ontstaat zeggen jouw verschillende IKken ieder wat zij belangrijk vinden. Maar niet iedereen is ook even belangrijk. Soms weegt wat de een zegt zwaarder, soms luister je liever naar een ander. Maar uiteindelijk neemt 'iemand' de *beslissing*.

Nu nog een keer het gesprek over de opdracht, maar dan met de IKken erbij:

1. IK als lui: 'O nee hè, een opdracht, daar heb ik geen zin in, daar moet ik weer een hoop voor doen'.
2. IK als leergierig: 'Maar iets ontdekken over mijzelf is eigenlijk ook wel leuk'.
3. IK als mijn moeder: 'Een goed cijfer kan je wel gebruiken, want je staat er niet zo goed voor'.
4. IK als gedisciplineerd: 'Ik ga toch gewoon mijn best doen, en kijken wat het oplevert'.

Een gesprek waarin iedere IK wat zegt, maar waarin deze keer jouw *IK als gedisciplineerd* de beslissing neemt. (je kunt je wel voorstellen wat er gebeurt als jouw luie-*IK* de beslissing had genomen ;-).

In deze opdracht ga je in **5 stappen** ontdekken welke *IKken* bij jou passen (die jij bent!) en welke rol die in jouw leven spelen. Probeer zo *eerlijk* mogelijk te zijn. Ook als je ontdekt dat sommige IKken helemaal niet leuk zijn om te hebben, is het wel goed om te weten dat ze er zijn, en vooral: dat die niet altijd de beslissingen hoeven te nemen.

Stap 1: Kies 2x10 IKken

Kies uit de lijst met IKken (posities) de 10 interne-IKken en de 10 externe-IKken waarvan jij vindt dat die het beste bij jou passen. Je mag er ook zelf een aantal bedenken, als die beter bij jou passen en niet in de lijst staan. (Noem bij mensen ook even de naam: mijn broer *Kees*)

Interne IKken		Externe IKken	
Ik als eerlijk	Ik als kwetsbaar	Mijn vader	Mijn (spel)computer
Ik als ijverig	Ik als achterdochtig	Mijn moeder	Mijn overtuiging
Ik als leergierig	Ik als stil	Mijn broer	Mijn geloof
Ik als slim	Ik als teruggetrokken	Mijn zus	Mijn God
Ik als eigenwijs	Ik als jaloers	Mijn opa	Mijn kerk
Ik als aantrekkelijk	Ik als behoedzaam	Mijn oma	Mijn dominee
Ik als teder	Ik als volgbaar	Mijn neef	Mijn werkgever
Ik als zorgzaam	Ik als extravert	Mijn nicht	Mijn baantje
Ik als mooi	Ik als dominant	Mijn oom	Mijn collega's
Ik als aardig	Ik als heftig	Mijn tante	Mijn idool
Ik als hulpvaardig	Ik als luidruchtig	Mijn stief vader/moeder	Mijn huisdier
Ik als gemeen	Ik als opgewekt	Mijn stief broer/zus	Mijn status
Ik als gevoelig	Ik als betrokken	Mijn... (ander familielid)	Mijn geld
Ik als bescheiden	Ik als strijdlustig	Mijn familie	Mijn muziek
Ik als gedisciplineerd	Ik als zelfbewust	Mijn vriend	Mijn fiets
Ik als slordig	Ik als agressief	Mijn vriendin	Mijn... (andere spullen)
Ik als lui	Ik als eigenzinnig	Mijn... (die overleden is)	Mijn huis
Ik als gehoorzaam	Ik als man	Mijn idool	Mijn dorp of stad
Ik als ingewikkeld	Ik als vrouw	Mijn groep	Mijn land
Ik als behendig	Ik als anders	Mijn leraar	Mijn afkomst
Ik als creatief	Ik als homo	Mijn trainer	Mijn cultuur
Ik als sportief	Ik als dood	Mijn club	Mijn kleding
Ik als praktisch	Ik als ziek	Mijn sport	Mijn verkering
Ik als muzikaal	Ik als ...	Mijn hobby	Mijn
Ik als introvert	Ik als...	Mijn verzameling	Mijn
Je mag er zelf zoveel toevoegen als jij wilt, als die IKken beter bij jou passen.			

Stap 2: Maak 2x een top 5

Je hebt nu een lijstje met 20 IKken. Sommigen IKken zijn positief en met andere IKken ben je misschien wat minder blij. Maak van deze 20 IKken 2 rijtjes; één rijtje met IKken waar je blij mee bent en één rijtje met IKken waar je minder, of helemaal niet blij mee bent. Zet ze op volgorde, met de meest blij bovenaan (rij 1) of de minst blij (rij 2). De 2x een top 5 ziet er dus zo uit:

	IKken waar ik BLIJ mee ben	IKken waar ik NIET BLIJ mee ben
1	Allermeest blij	Allerminst blij
2	Heel, heel erg blij	Helemaal niet blij
3	Heel erg blij	Nog iets minder blij
4	Erg blij	Minder blij
5	Blij	Niet blij

Stap 3: Belangrijke IKken

Beantwoord de volgende vragen voor de 2x5 IKken van stap 2:

- 1] **Beschrijf een situatie** of gebeurtenis waarin deze IK erg belangrijk was. (probeer zo te schrijven dat iemand anders het ook snapt; waar speelt het zich af, hoe oud was je en wie speelt er nog meer in mee. Bij personen: niet alleen de naam noemen (Piet), maar ook wat hij is (mijn broer Piet).
- 2] **Waarom was deze IK hierin zo belangrijk?** (wat gebeurde er daarom, of wat was er anders gegaan als deze IK er niet was geweest).
- 3] **Welke emotie(s) geeft deze IK jou?** (het kunnen er meerdere zijn, soms zelfs tegenstrijdige). Ben je er blij mee, of had je liever nog een andere IK gehad die je niet in je lijstje hebt staan? Vertel wat je erbij voelt of denkt.

Stap 4: Jouw Ware-IK

Vertel het verhaal van jouw ware-IK. (min. 300 woorden)

Zijn er in de gebeurtenissen die je beschrijft momenten waarop jij **'helemaal jezelf bent'**? Dingen die echt bij je passen en die je fijn vindt om te doen. Vaak zijn dat dingen waar je goed in bent, maar dat hoeft niet, je kunt ze ook 'gewoon' leuk vinden. Welke eigenschappen van jou spelen daarin een rol? Met welke mensen, dieren, activiteiten of andere dingen heeft dat dan te maken? Vertel het verhaal van jouw ware-IK.

Stap 5: De rode draad

Vertel het verhaal van jouw rode draad. (min. 300 woorden)

Herken je in de verhalen en gebeurtenissen die je vertelt hebt een 'rode draad'? Iets wat **steeds meespeelt** of waar je tegenaan loopt? Iets wat **steeds gebeurt** of je overkomt? Dat kunnen natuurlijk positieve dingen zijn, maar ook minder leuke dingen. Het is **steeds iets wat bij jou (lijkt) te horen**. Vertel wat jou **opvalt** en welke rode draad jij hebt ontdekt.

De volgende vragen kunnen je helpen die te ontdekken:

- Welke **eigenschappen** of karaktertrekken (IKken) van jou spelen vaak mee?
- Welke **gebeurtenissen** of situaties komen vaak voor?
- Komen bepaalde **gevoelens** en emoties vaak terug?
- Wat **wilde jij graag** voor **jezelf** of **anderen** op die momenten?

Selfie 4 #als ik later groot ben...

Vertel het verhaal van 'als ik later groot ben...'. (min. 300 woorden)

In deze opdracht gaan je kijken naar de toekomst. Je hebt natuurlijk geen glazen bol om de **toekomst** te voorspellen, maar je kan wel vertellen wat je er van **verwacht** en wat je **graag zou willen**. Denk niet te snel 'dat kan ik toch niet', of 'dat zal wel nooit gebeuren', je mag ook best een beetje dromen zonder te weten hoe het precies zal gaan. Je mag zo ver vooruit kijken als jij wilt.

Vertel wat jij verwacht van de toekomst? In het algemeen maar ook van jezelf.

Probeer zo te schrijven dat een ander het ook begrijpt.

De volgende vragen kunnen je op weg helpen:

- Wanneer is jouw leven **geslaagd**? Wat wil je graag **bereiken**?
- Wat denk je dat er van **grote betekenis** (of van **grote invloed**) is voor jouw toekomst?
- Is er een **doel** waarvan jij verwacht dat het een **belangrijke** rol zal spelen in jouw leven?
- **Welke mensen** komen er in jouw droom voor, of welke juist niet?

Selfie 5 #wat vond ik er van...

Vertel wat je hebt ervaren en geleerd van deze opdracht. (min. 300 woorden)

Je hebt nu een heleboel nagedacht en geschreven over jezelf. Vertel in het kort wat je daarvan vond en wat je hebt ervaren.

De volgende vragen kunnen je daarbij helpen:

- Wat vond je ervan om over jezelf na te denken?
- Wat heb je geleerd over jezelf? Wat was nieuw en wat wist je al?
- Wat vond je waardevol om te ontdekken, en waarom?
- Wat vond je leuk, moeilijk of verdrietig? Welke emoties kwamen bij je naar boven?
- Voelde jij je vrij om 'alles' te vertellen? Of hield je sommige dingen liever voor jezelf? (en dat mag natuurlijk)
- Over welke dingen zou je nog wel eens verder willen door praten, en met wie zou je dat willen doen?
- Kwam je dingen tegen waarover je meer zou willen weten of leren?

Beoordelingspunten:

Zoals elke opdracht voor school krijg je ook voor deze opdracht een cijfer. Aan het begin van de opdracht staat dat bij het beantwoorden van de vragen er geen goede of foute antwoorden zijn. Elk antwoord was goed als het beschrijft wat jij belangrijk vindt, want het gaat om jouw gedachten en ervaringen.

Dus je krijgt geen cijfer voor de *inhoud*, maar wel voor *vorm* en je *inzet*.

In de beoordeling wordt gelet op de volgende punten:

- Zijn alle opdrachten gemaakt.
- Zijn de verhalen van voldoende omvang. (aantal woorden)
- Zijn je verhalen te begrijpen. (duidelijk en begrijpelijk geschreven)
- Leg je duidelijk uit wat je vindt en waarom je ergens voor kiest. (motiveer je mening, leg het uit)
- **Het belangrijkste is: dat te lezen is dat jij je best gedaan hebt om zo eerlijk mogelijk te schrijven.**

- einde opdracht -

Bijlage 7: Clips bij opdrachten

Overzicht gebruikte clips bij de opdrachten

Bij Selfie 1 #Er was eens...	https://youtu.be/P87phY4b5t0
Bij Selfie 2 #mijn helden en verhalen	https://youtu.be/8LpPQGB01J4
Bij Selfie 3 #ra ra, wie zijn IK?	https://youtu.be/yDID9R4N91o
Bij Selfie 4 #als ik later groot ben...	https://youtu.be/ewsBAw03eos

Allen: geraadpleegd d.d. 01.02.2017

Bijlage 8: Overzicht schrijfinhoud Selfie 1-5

Tabel 9

Tabel 9: overzicht bij Selfie 1 1] Gezin			
Beschreven aandachtspunten	#1	Anders beschreven	#1
land van herkomst ouder(s)	4	verhaal is uitgebreide waardering bij 1 of enkele gebeurtenissen	4
stad/dorp	14	verhaal bestaat grotendeels uit waardering en beschrijving mentale toestand schrijver	1
broers en zussen	13	Totaal	5
ouders	17		
opa's en oma's	18		
gezinsleven	13		
scheiding	7		
stief-	5		
gezondheid	13		
overlijden	9		
beroep ouders	10		
rijkdom en armoede	8		
Totaal	131		

LEGENDA Tabel 9 en 10

#1:aantal keren genoemd

#2:aantal keren leidende rol aangegeven

A:beschreven zonder waardering

B:beschreven met korte waardering

C:beschreven met uitgebreide waardering

#3:aantal schrijvers

Tabel 10

Tabel 10: overzicht bij Selfie 1 2] Groepen						
Beschreven groepen	#1	#2	A	B	C	#3
Peuterspeelzaal	3		1	1	1	
Basisschool algemeen	13			3	10	
Basisschoolgroepen	4			3	1	
Middelbare school algemeen	9		1	5	3	
Middelbare school klassen	5			2	3	
Sport (team)	6	1	1	4	1	
Voetbal	4			1	3	
Sport (solo: bijv. vechtsport)	8		2	4	2	
Vrienden	4	2	2	1	1	
Familie	4	1	1	1	2	
Buurt	2		1		1	
Vakantie (groep op -)	2			1	1	
Scouting	2			1	1	
Sportclub / groep als fan zijnde	2		1		1	
Kerk-groep	3		1	3		
dansen ed.	2		1	1		
activiteitenclub	2		2			
orkest	2			2		
Diverse groepen, inclusief gebeurtenis(sen) en reflectie						3
Groepen (kort) uitgebreide reflectie						1
Totaal	77	4	14	33	31	-

Aantal groepen / schrijver

Aantal schrijvers

1

0

2

3

3

5

4

4

5

2

6

1

7

1

8

1

9

1

Totaal

18

Tabel 11

Tabel 11: overzicht bij Selfie 1 3] Belangrijk voor jou							
personen	#		A	B	C		
	Pos.	Neg.					
Opa / oma	3	3			6		
Vader / moeder	8			1	7		
Stief vader / moeder		1			1		
Broer / zus	3	1			4		
Vriend(in)(en)	8			1	7		
Familie	5			2	3		
Sportteam	2			2			
Idool voetbal	1				1		
Sportclub	1				1		
Kerkgemeenschap	1				1		
Meester basisschool	1			1			
Totaal	33	5	0	7	31		
Gebeurtenissen							Aantal personen en gebeurtenissen / schrijver
N.a.v. werkstuk maken op school		1			1	Aantal schrijvers	
Veranderen van school/klas	2		1		2		
Met huisdier		1			1		
In contact komen met...	2				2		
Worstelen met zichzelf		1			1		
Gepest zijn		1			1		
Geboorte br. / zs.			1				
Bruiloft ouders			1				
Scheiding ouders		2		1	1		
Overlijden		5		2	3		
Ziekte van schrijver		1			1		
Ontdekking hoogbegaafd zijn	1				1		
Vakantie	1				1		
Totaal	6	12	3	3	15	Totaal	18

LEGENDA Tabel 11

#: aantal keren genoemd; waardering positief of negatief

A: beschreven zonder waardering

B: beschreven met korte waardering

C: beschreven met uitgebreide waardering

Tabel 12

Tabel 12 overzicht bij Selfie 2 1] Mensen en dingen						
Mensen	#	A	B	C	Aantal mensen en dingen / schrijver	Aantal schrijvers
overgroot opa / oma	1			1		
opa / oma	3			3		
ouders	5		1	4		
vader/moeder	10		3	7		
broer / zus	1			1		
tante / oom	1			1		
vriend(in)	3	1	2			
vriendengroep	2		1	1		
publiek persoon	3		1	2		
leraar basisschool	1		1			
YouTuber(s)	1		1			
cabaretier	1		1			
scouting	1			1		
leider club	2			2		
sport idool	9		3	6		
pop idool (groep)	5		4	1		
vrijwilligers (collectanten e.d.)	1			1		
Totaal	50	1	18	31		
Dingen						
tv serie	1		1			
films	1			1		
organisatie						
activiteit	2		2			
sport						
sportclub / groep als fan	1			1		
muziekinstrument	1			1		
muziek	1			1		
YouTube (eigen kanaal)	1			1		
hyperventilatie	1			1		
ik als zelfverzekerd	1			1		
Totaal	10	0	3	7		
					1	1
					2	4
					3	6
					4	2
					5	2
					6	0
					7	0
					8	0
					9	0
					10	0
					11	0
					12	0
					13	1
					Totaal	18

LEGENDA Tabel 12

#: aantal keren genoemd

A: beschreven zonder waardering

B: beschreven met korte waardering

C: beschreven met uitgebreide waardering

Tabel 13

Tabel 13 overzicht bij Selfie 2 2]zingevende verhalen							
Zingevende verhalen	#	A	B	C	D	Aantal zingevende verhalen / schrijver	Aantal schrijvers
persoonlijk streven / overtuiging	7	4		3	2		
Christendom	1			1	1		
Hindoeïsme	1		1				
reïncarnatie	1			1	1		
motto	15	1	7	7	6		
verhaal over/van gezinslid	1			1			
verhaal over schrijver	1		1				
persoonlijke levenservaring	1			1	1		
verhaal over/van vrienden	1		1				
verhaal met moraal	2			2			
boek	4		1	3	1		
film / documentaire	3		1	2	1		
site	1			1			
muzieknummer	1		1				
Totaal	40	5	13	22	13		
Anders							
reflectie over (on)geloof	4		1	3			
geen verhalen	2		2				
aanleiding voor zelfverhaal	1			1	1		
Totaal	7		3	4	1		

LEGENDA Tabel 13

#: aantal keren genoemd

A: beschreven zonder waardering

B: beschreven met korte waardering

C: beschreven met uitgebreide waardering

D: als C en beschreven met betekenis in persoonlijke leven

Tabel 14

Tabel 14: overzicht bij Selfie 3 - Stap 2 en 3							
schrijver	2x top5		Blijve IKken		niet blijve IKken		# blijve ext. IKken, ook gebruikt in Selfie 2
	# intern	# extern	# intern	# extern	# intern	# extern	
1M13#1	7	3	3	2	4	1	0
1M12#2	6	4	1	4	5	0	1
1M12#3	10	0	5	0	5	0	0
1V13#4	8	2	3	2	5	0	2
1V12#5	9	1	5	0	4	1	0
1V12#6	10	10	5	0	5	0	0
2M14#7	9	1	4	1	5	0	1
2M14#8	10	0	5	0	5	0	0
2M14#9	6	4	2	3	4	1	2
2V13#10	10	0	7	0	3	0	0
2V14#11	10	0	5	0	5	0	0
2V14#12	6	4	1	4	5	0	2
3M14#13	10	0	5	0	5	0	0
3M14#14	6	4	3	2	3	2	0
3M14#15	5	5	2	3	3	2	3
3V14#16	9	1	4	1	5	0	1
3V14#17	10	0	5	0	5	0	0
3V14#18	10	0	5	0	5	0	0
Totaal	151	39	70	22	81	7	12

Tabel 15

Tabel 15: overzicht bij Selfie 3 – stap 4 Ware-IK					
schrijver	thema	met/bij personen	Eerder genoemd (ik /activiteiten)	Nieuw (ik /activiteiten)	# woorden
1M13#1	diverse activiteiten		2	6	337
1M12#2	scouting		3	2	333
1M12#3	voetbal	vrienden / team	8	0	358
1V13#4	lezen en gym	vriendinnen	3	1	312
1V12#5	X	X	X	X	0
1V12#6	ruzie en sorry	personen	3	0	404
2M14#7	altijd vrolijk		1	0	74
2M14#8	eten, sport, vakantie		2	3	283
2M14#9	helpen, game	vrienden	5	3	222
2V13#10	dans, naaien	thuis zijn	3	1	129
2V14#11	reizen		0	1	56
2V14#12	mentale toestand		1	0	244
3M14#13	sporten	familie	5	0	236
3M14#14	zelfbeschrijving		3	3	78
3M14#15	div sporten	bij vriend	4	0	301
3V14#16	lezen / dichten	moeder, vriendin	2	3	314
3V14#17	voetbal	vrienden, thuis zijn	4	0	229
3V14#18	bescheidenheid		1	0	331
Totaal	-	-	50	23	$\mu=236$

Tabel 16

Tabel 16: overzicht bij Selfie 3 – stap 5 Rode draad					
schrijver	thema	beschrijving IKken/geb./waard.	eerder genoemd (ik /activiteiten)	nieuw (ik /activiteiten)	# woorden
1M13#1		V	5	5	353
1M12#2		V	5	1	328
1M12#3	voetbal	V	7	1	333
1V13#4		V	7	0	313
1V12#5		V	3	3	201
1V12#6		V	4	2	396
2M14#7		V	2	0	82
2M14#8		V	2	0	173
2M14#9	X	X	X	X	0
2V13#10	verdriet		0	0	86
2V14#11		V	2	1	132
2V14#12	mentale toestand	V	2	0	327
3M14#13		V	6	1	86
3M14#14	pech hebben		0	1	103
3M14#15	meningsverschil	V	3	3	307
3V14#16	x	X	x	x	0
3V14#17		V	5	0	239
3V14#18	vriendinnen	V	3	0	336
Totaal	6	15	56	18	$\mu=221$

Tabel 17

Tabel 17: overzicht bij Selfie 4 – Als ik later groot ben...										
schrijver	thema	A	B	C		D	E		F	# woorden
				1	2		1	2		
1M13#1		V	V		V	V	V	V	V	338
1M12#2		V	V	V	V	V				368
1M12#3	voetballen	V	V	V		V	V			353
1V13#4	emigreren				V		V	V	V	397
1V12#5	familie	V			V		V			361
1V12#6			V	V	V	V	V			316
2M14#7				V		V	V		V	116
2M14#8		V	V	V	V	V				154
2M14#9		V	V				V		V	366
2V13#10	beroep	V	V						V	151
2V14#11		V	V	V	V	V	V			221
2V14#12	mentale toestand				V					311
3M14#13		V		V	V	V	V		V	318
3M14#14		V	V	V		V			V	110
3M14#15		V	V	V	V	V	V		V	308
3V14#16		V	V		V		V	V		333
3V14#17		V	V	V	V	V	V			270
3V14#18			V	V	V	V	V			191
Totaal	5	13	13	11	13	12	13	3	8	$\mu=277$

LEGENDA Tabel 17

A: opleiding

B: beroep

C1: materieel doel

C2: ideëel doel

D: gezin

E1 personen – komen wel voor

E2: personen – komen niet voor

F: van grote betekenis

Tabel 18

Tabel 18: overzicht bij Selfie 5 – Wat vond ik ervan...									
schrijver	A	B	C	emotie	D	E	met wie	waar over	# woorden
1M13#1	+	J	J	leuk, moeilijk, intiem		J	ouders en vrienden	vroeger	297
1M12#2	+	J	J	leuk, moeilijk		M	vriendin van later	toekomst	140
1M12#3	+	J	J	leuk, verdrietig	N	J	zelf en ouders	toekomst	307
1V13#4	+	J	J	neutraal, moeilijk					313
1V12#5	±	N	J	geen	J	J	andere werelddelen	geloof	235
1V12#6	+	J	J	moeilijk	J				365
2M14#7	+	N	N	leuk, moeilijk	J	N			96
2M14#8	+	J	J	leuk, moeilijk, geschokt	J	M			427
2M14#9	+	J	J	interessant	J				343
2V13#10	+		J	leuk, moeilijk, gevoelig	N	N			271
2V14#11	±	J		lastig	J	N			97
2V14#12	±			depressief					72
3M14#13	+	J		interessant, moeilijk, blij	N	N			55
3M14#14	+	J		moeilijk	N	N			118
3M14#15	+	J	J	leuk, moeilijk, verdrietig					306
3V14#16	+	N		geen	N				178
3V14#17	+	J	J	goed, lastig	N				272
3V14#18	±	J	J	moeilijk, fijn	J	N			266
									μ=231

LEGENDA Tabel 18

A: Wat vond je ervan: + (positie) / ± (neutraal) / – (negatief)

B: Heb je wat geleerd: J (ja) / N (nee)

C: Vond je het waardevol: J (ja) / N (nee)

D: Voelde jij je vrij om alles te vertellen: J (ja) / N (nee)

E: Wil je er verder over doorleren of doorpraten: J (ja) / N (nee) / M (misschien)

Vervolg Tabel 18: toelichting op B en C		
	B (wat heb je geleerd)	C (wat vond je waardevol)
1M13#1	dingen om te verbeteren	ontdekken dat ik snel gelukkig ben
1M12#2	ik heb dingen ontdekt	niet specifiek
1M12#3	dat ik niet leuke kanten heb	Ik vond het wel leuk om te “dromen”
1V13#4	mezelf beter leren kennen	mijn levensverhaal op een rij
1V12#5	niet veel, want ik wist een hele boel al over mezelf	ontdekken relatie met familie en zelfkennis
1V12#6	over IKken en daarmee omgaan	niet specifiek
2M14#7	ik heb bijna helemaal niks geleerd over me zelf	ik vond niks waardevols want ik heb niks ontdekt
2M14#8	om positiever het leven te bekijken	nieuwe IKken leren kennen
2M14#9	meer met mensen praten om dingen op te lossen	werken aan neg. kanten en tevreden zijn met de pos.
2V13#10		fijn dat iemand mijn hele verleden nu kent
2V14#11	Nu weet ik ook wat ik nu echt wil.	
2V14#12		wat beschreven staat is van me weggeschreven.
3M14#13	dat je mensen zo hard nodig heb	Ik wist het meeste al
3M14#14	dat ik meer kan dan dat ik eigenlijk dacht	
3M14#15	dat ik veel verschillende eigenschappen heb	ontdekken hoe het leven er eigenlijk uit ziet
3V14#16	wel goed om dit aan iemand te vertellen	goed dat je jezelf aandacht hebt kunnen geven.
3V14#17	meer over jezelf denken	wel een keertje goed om dat aan iemand te vertellen
3V14#18	dat negatieve ‘ikken’ wel meevallen	om mijn positieve eigenschappen te vinden

Tabel 19

Tabel 19: overzicht omvang beschrijving in aantal gebruikte woorden										
schrijver	Selfie 1			Selfie 2		Selfie 3		Selfie 4	Selfie 5	Selfie 1-5
	Gezin	Groepen	Belangrijk	Mensen	Verhalen	Ware IK	Rode dr.	Toekomst	Mening	$\mu=$
1M13#1	300	319	394	279	332	337	353	338	297	328
1M12#2	512	629	412	404	336	333	328	368	140	385
1M12#3	306	324	322	339	325	358	333	353	307	330
1V13#4	674	334	360	321	349	312	313	397	313	375
1V12#5	350	325	314	301	356	0	201	361	235	271
1V12#6	368	334	491	540	604	404	396	316	365	424
2M14#7	118	19	32	19	82	74	82	116	96	71
2M14#8	323	373	316	469	56	283	173	154	427	286
2M14#9	825	397	339	448	426	222	0	366	343	374
2V13#10	876	57	55	34	140	129	86	151	271	200
2V14#11	548	182	453	110	28	55	132	221	97	203
2V14#12	433	348	307	194	424	244	327	311	72	296
3M14#13	233	301	278	298	108	236	86	318	55	213
3M14#14	301	224	129	253	152	78	103	110	118	163
3M14#15	310	321	312	336	312	301	307	308	306	313
3V14#16	386	323	299	415	319	314	0	333	178	285
3V14#17	298	304	363	285	241	229	239	270	272	278
3V14#18	339	304	460	320	322	331	336	191	266	319
$\mu=$	417	301	313	298	273	236	211	277	231	284

Bijlage 9: Gebruikte en toegevoegde IKken in Selfie 3

Interne IKken	stap 2		stap 3	Interne IKken toegevoegd door schrijvers	stap 2		stap 3	Externe IKken	stap 2		stap 3	Externe IKken toegevoegd door schrijvers	stap 2		stap 3
	blij	niet blij			blij	niet blij			blij	niet blij			blij	niet blij	
Ik als eerlijk	10	9	2	bijdehand	1		1	Mijn vader	11	2		scouting	2		
Ik als ijverig	3	3		druk	3		2	Mijn moeder	11	2		eten	1	1	
Ik als leergierig	5	4		boos	1		1	Mijn broer(tje)	5	1		thuis	1	1	
Ik als slim	6	4		rustig	1			Mijn zus(je)	3			YouTube	1		
Ik als eigenwijs	10	1	8	open	1	1		Mijn opa	5			teamgenoten	1		
Ik als aantrekkelijk	0			fanatiek	1	1		Mijn oma	7			films	1		
Ik als teder	0			perfectionistisch	1		1	Mijn neef	1			sociale media	1		
Ik als zorgzaam	9	7		oneerlijk	2		1	Mijn nicht	2			Pergamo	1		
Ik als mooi	1	1		betrouwbaar	1	1		Mijn oom	1			hoop	1		
Ik als aardig	10	9		brutaal	1		1	Mijn tante	1			liefde	1		
Ik als hulpvaardig	5	3		ongeduldig	1		1	Mijn stief pa/ma	3		1	mijn verkering	2	1	
Ik als gemeen	3		3	verlegen	1			Mijn stief broer/zus	0			instinkt	1		
Ik als gevoelig	8	2	5	niet muzikaal	1		1	Mijn...(familie lid)	0			boeken	1		
Ik als bescheiden	4	1	2	onhandig	1		1	Mijn familie	6	1					
Ik gedisciplineerd	1			Snel gefrustreerd	1		1	Mijn vriend	7	3					
Ik als slordig	9		9	vergeetachtig	2		2	Mijn vriendin	8	2					
Ik als lui	9		8	wispelturig	1			Mijn (overleden is)	0						
Ik als gehoorzaam	3	2	1	dromen	1			Mijn idool	0						
Ik als ingewikkeld	1		1	zelfhaat	1		1	Mijn groep	0						
Ik als behendig	1			geen vertrouwen	1			Mijn lera(a)r(es)	3	1					
Ik als creatief	4	2		sarcastisch	2	1		Mijn trainer	1						
Ik als sportief	5	2		dankbaar	1	1		Mijn club	2						
Ik als praktisch	0			lomp	1		1	Mijn sport	10	1					
Ik als muzikaal	3	2		kieskeurig	1		1	Mijn hobby	4						
Ik als introvert	1		1	gamer	1	1		Mijn verzameling	0						
Ik als kwetsbaar	4		4	awkward	1		1	Mijn (spel)computer	5		3				
Ik achterdochtig	1			chaotisch	1		1	Mijn overtuiging	1		1				
Ik als stil	6		3	(mijn gedachten)				Mijn geloof	4	1					
Ik teruggetrokken	3		3	Ik als vrouw	1		1	Mijn God	0						
Ik als jaloers	6		6	(door man)				Mijn kerk	0						
Ik behoedzaam	2	2						Mijn dominee	0						
Ik als volgzaam	0							Mijn werkgever	0						
Ik als extravert	1		1					Mijn baantje	0						
Ik als dominant	1		1					Mijn collega's	0						
Ik als heftig	0							Mijn idool	2	1					
Ik als luidruchtig	2							Mijn huisdier	6	2					
Ik als opgewekt	2	2						Mijn status	3						
Ik als betrokken	2	1						Mijn geld	5		1				
Ik als strijdlustig	3	2	1					Mijn muziek	3	2					
Ik als zelfbewust	2	2						Mijn fiets	0						
Ik als agressief	2		2					Mijn (spullen)	0						
Ik als eigenzinnig	1							Mijn huis	1						
Ik als man	1	1						Mijn dorp of stad	4						
Ik als vrouw	1	1						Mijn land	1						
Ik als anders	0							Mijn afkomst	1						
Ik als homo	1		1					Mijn cultuur	0						
Ik als dood	0							Mijn kleding	6	1					
Ik als ziek	0							Mijn verkering	0						

